

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Andrea Pavlátová

KULTURNÍ A NÁBOŽENSKÁ IDENTITA TIBEŤANŮ
A TIBETSKÝCH KOMUNIT ROZVÍJEJÍCÍ SE MIMO
HISTORICKÉ ÚZEMÍ TIBETU

Diplomová práce

Praha 2010

Vedoucí diplomové práce RNDr. Tomáš Havlíček, Ph.D.

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Kulturní a náboženská identita Tibeťanů a tibetských komunit rozvíjející se mimo historické území Tibetu* zpracovala sama a uvedla jsem všechny použité prameny.“

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu diplomové práce RNDr. Tomáši Havlíčkovi, Ph.D., za jeho přístup při tvorbě tohoto textu. Nebýt jeho cenných rad a připomínek, bylo by pro mě sestavení diplomové práce mnohem komplikovanější. Dále bych chtěla poděkovat rodině, mému příteli a všem přátelům, kteří mě po celou dobu mého studia podporovali.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1. TEORETICKO-METODOLOGICKÉ ZARÁMOVÁNÍ.....	8
1.1 Hypotézy a cíle.....	8
1.2 Teoretická východiska problematiky.....	8
1.2.1 Etnická a národní identita, kulturní rámce	9
1.2.2 Společenské faktory tibetské identity	14
1.2.3 Regionální identita Tibeťanů.....	17
1.2.4 Migrační teorie na příkladu tibetského exilu.....	21
1.3 Metody výzkumu.....	22
2. CHARAKTERISTIKA ZÁJMOVÉHO ÚZEMÍ TIBETU A JEHO DIASPOR.....	26
2.1 Historické a politické souvislosti v Tibetu.....	26
2.1.1 Tibetské královské dynastie	26
2.1.2 Dalajlama jako duchovní a světský vůdce Tibetu	27
2.1.3 Relativní samostatnost Tibetu (1913 až 1949)	28
2.1.4 Tibet po čínské okupaci (1949 až po současnost)	28
2.2 Stručná sociogeografická charakteristika tibetského území	30
2.2.1 Vymezení území Tibetu	30
2.2.2 Demografická charakteristika.....	33
2.2.3 Sociokulturní souvislosti.....	37
2.2.4 Organizace společnosti a tradiční způsob života v Tibetu	41
2.3 Regionální diferenciacie tibetské diaspory ve světě.....	42
2.3.1 Tibetské diaspory ve světě	43
2.3.2 Diaspory v Jižní Asii.....	45
2.3.3 Indické diaspory	47
3. EXIL Z TIBETU	49
3.1 Explanace faktorů vedoucích k emigraci.....	49
3.1.1 Náboženská nesvoboda	50

3.1.2 Politická nesvoboda	52
3.1.3 Problematika vzdělávání	53
3.1.4 Ekonomické represe	57
3.1.5 Veřejné odsouzení dalajlamy	59
3.2 Faktory vedoucí k návratu do Tibetu.....	60
4. ÚZEMÍ OBÝVANÉ TIBETĀNY NA PŘÍKLADU SEVERNÍ INDIE	62
4.1 Demografická charakteristika tibetských exulantů v Indii v ekonomických souvislostech	62
4.2 Politické poměry v exilu	65
4.2.1 Tibetská exilová vláda	65
4.2.2 Demokratické a lidskoprávní organizace v exilu	68
4.3 Společensko-kulturní poměry v exilu	69
4.3.1 Náboženská svoboda.....	69
4.3.2 Tibetské vzdělávání v exilu.....	70
4.3.3 Kulturní zázemí v exilu.....	72
4.5 Příklady tibetských exilových osad v severní Indii.....	74
4.5.1 Čoglamsar.....	74
4.5.2 Dharamsala.....	75
4.5.3 Mandžukatila	76
5. SCÉNÁŘE BUDOUCÍHO VÝVOJE	77
6. ZÁVĚR.....	79
7. SUMMARY	81
8. LITERATURA.....	82
9. PŘÍLOHY	87

Úvod

Diplomová práce se pokusí nastínit proměnu tibetské společnosti za posledních 50 let. Tibetská společnost formovaná po tisíciletí vlastní kulturní i duchovní silou, často izolovaná od okolního dění a pro svět spjatá s mystickou zemí na střeše světa, prošla během 20. století řadou zásadních změn. Důsledky vpádu Čínské lidově osvobozenecké armády roku 1951, odchod duchovního a světského vůdce Tibetu Jeho Svatosti dalajlamy do exilu nebo krutá kulturní revoluce za komunistické diktatury Mao Ce-tunga a programy převýchovy tibetského etnika zanechaly v tibetské společnosti nesmazatelné stopy destrukce a frustrace. Ekonomické ukazatele vyspělosti a čínské investice do Tibetské autonomní oblasti (dále také TAO) sice ukazují rostoucí rozvoj tohoto regionu, ovšem co se týče spokojenosti a osobního štěstí tibetských rodin, jsou tyto ukazatele značně zavádějící.

Dnešní tibetská populace rozdělená v několika státech světa se vyvíjí v různých kulturních, politických a sociálních zázemích, což bude mít jistě silný vliv na tibetskou společnost jako celek. Tibeťané žijící v Americe či Evropě nebo Tibeťané v Asii stále volají po mírovém řešení tibetské otázky a doufají v brzký návrat do své země, která se každým dnem a rychlejším tempem mění a získává více čínský nádech.

Porovnání možností osobního rozvoje Tibeťanů žijících na území historického Tibetu s Tibeťany žijícími v exilu bude stavebním kamenem zkoumání. Situace v Tibetu je podle mnoha zahraničních lidskoprávních organizací kritická. Tibeťané se z mnoha důvodů ocitají na okraji společnosti a nejsou schopni se adaptovat do dnešních celosvětových podmínek (zařazení na trhu práce, osvojení dovedností na PC, znalost anglického jazyka). V diplomové práci se budu věnovat jak důvodům této etnické segregace a jejím následkům, tak i analýze output a input faktorů migrace, osvětlením důvodů emigrace a jejím populačním ukazatelům. Neopomenu ani reflektovat trendy poslední doby a kriticky zhodnotím dopady moderních vlivů (internet, sekularizace společnosti, globalizace, změna občanství) na tibetskou společnost.

Tématem dalších kapitol bude tibetský uprchlík, jeho status, poslání či vliv v dnešní společnosti, možnosti osobního rozvoje a jeho identifikace s tibetskou společností v Tibetu. Většina tibetských uprchlíků dnes žije ve svobodném demokratickém světě s možností přihlásit se ke svému kulturnímu dědictví a etnickému zázemí. Tuto možnost ovšem nemají Tibeťané žijící v Tibetu, kde sympatie a projevy úcty k Jeho Svatosti dalajlamovi jsou potlačovány a přísně trestány. Pojmy jako tibetský buddhismus a titul

dalajlama, který v tibetské historii figuruje už od 16. století a označuje duchovního a světského vůdce Tibetu, jsou často vnímány jako jednotící prvky tibetského etnika, respektive tibetské identity. Propracované systémy tradičního vzdělávání v lámaistických kláštorech nebo oslavy významných buddhistických svátků jsou dnes spíše rozvíjeny v tibetském exilu než na území historického Tibetu. Tyto a mnohé další faktory ve mně vzbuzují otázky o možném rozvoji tibetské kultury za hranicemi území Tibetu, a to především v indickém exilu, se kterým jsem se měla možnost seznámit v rámci výzkumu na podzim roku 2009.

1. Teoreticko-metodologické zarámování

1.1 Hypotézy a cíle

Hypotézy diplomové práce jsem formulovala na základě vlastního úsudku podloženého především studiem zahraniční literatury. Nejvíce mě při jejich sestavování ovlivnily publikace vydávané tibetskou exilovou vládou (dále také CTA) v Dharamsale a množství výpovědí tibetských uprchlíků, které jsou zaznamenány v publikacích neziskových organizací zabývajících se lidskými právy. Jistou protiváhu měly texty týkající se Tibetu vydané čínskou vládou v tzv. Bílé knize (strategický dokument o rozvoji Tibetu), které mi přišly natolik odlišné od výpovědí tibetských exulantů, že tento diametrální rozpor ve mně probudil zájem zkoumat oba prameny a snažit se nalézt objektivní pravdu.

Hypotéza 1: Domnívám se, že pokud náboženská elita Tibetu přešla před více jak 50 lety do exilu, způsobilo to přesun kulturního centra. Tibetská kultura se v současné době více rozvíjí v indickém exilu, tedy mimo území historického Tibetu.

Hypotéza 2: Předpokládám, že tibetská kultura je pevně spjata s tibetským buddhismem, jazykem a regionem (tibetská identita). Do exilu budou nejčastěji prchat obyvatelé pronásledovaní z náboženských a politických důvodů a lidé hledající v exilu tibetské (buddhistické) vzdělání.

Cíle práce jsou provázány s hypotézami a jejich snahou je využít geografické metody výzkumu při studiu tibetské otázky a vyvodit závěry vedoucí k objasnění současné situace.

Cíl 1: Porovnat kulturní zázemí v Tibetu s tibetským exilem v Indii

Cíl 2: Analyzovat push a pull faktory emigrace – explanace důvodů emigrace

Cíl 3: Zhodnotit možnosti kulturního rozvoje tibetské exilové společnosti v severní Indii

1.2 Teoretická východiska problematiky

V diplomové práci budou používány pojmy s mezioborovým přesahem. Vyskytují se jak v regionální geografii, tak v geografii kulturní (dále v interdisciplinární psychologii, demografii, politické geografii, religiozní geografii, sociální geografii,

sociologii, kulturní antropologii a jiných oborech). Klíčová slova předkládané studie budou objasněna v následující kapitole, a to včetně objasnění jejich významu a spojitosti s tibetskou otázkou.

1.2.1 Etnická a národní identita, kulturní rámce

Tibet a Tibeťané vykazují všechny potřebné znaky jednoho homogenního etnika. Etnikum, respektive etnická skupina, je „společenství lidí, kteří mají společný rasový původ, obvykle společný jazyk a sdílejí společnou kulturu. Lze říci, že etnikum se vyznačuje svou vlastní etnicitou.“ (Winkler, Petrusek, 1997, s. 275). *Etnicita* je definována jako „vzájemně provázaný systém kulturních (materiálních i duchovních), rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu působících v interakci a formulujících etnické vědomí člověka a jeho etnickou identitu.“ (Winkler, Petrusek, 1997, s. 277).

V dějinách Tibetu rozpracovává Shakabpa (1998) myšlenku společného původu Tibeťanů a podle svých průzkumů uvádí, že Tibeťan je ten, kdo se narodil tibetským rodičům, nebo má alespoň tibetského otce. Takto chápaný původ odkazuje k původci tibetského etnika, jímž je podle rozšířené víry sám Avalókitéšvara (pozn. autora bódhisatva soucitu). Podle tradice na sebe Avalókitéšvara vzal podobu opice a z jeho spojení s horskou démonkou vznikli první Tibeťané. Ti tak mají v povaze zakořeněny buddhistické ctnosti a ideály stejně jako houževnatost, nepoddajnost a také jistou divokost a agresivitu. Avalókitéšvara pak dohlíží na svůj národ, chrání jej a pomáhá mu na jeho hromadné cestě do nirvány (Shakabpa 1998).

Tento fakt, že etnicita Tibeťanů je jimi samými odvozována od buddhistického základu, mě utvrzuje v poznání, že tibetskou identitu můžeme odvozovat od jedinečné role tibetského buddhismu při procesu formování tibetského etnika.

Při hlubším zkoumání tibetské identity lze zohlednit i pojem etnická identita neboli etnické vědomí, které lze definovat jako „vědomí sounáležitosti s určitou etnickou skupinou na základě společně sdílených objektivních komponentů etnicity nebo rodového původu. Jako forma společenského vědomí je souhrnem názorů na původ, etnický prostor (vlast), historické osudy, postavení, úlohu a povahu vlastního etnika a na jeho místo mezi ostatními etniky.“ (Brouček et al., 1991, s. 244).

Pojem *etnické vědomí* je tedy v podstatě shodný s pojmem *etnická identita*. Dle Průchy (2004) obsahuje *etnické vědomí* jednak složku kognitivní, jednak složku emocionální.

Kognitivní složka *etnického vědomí* je souhrnem znalostí a názorů jednotlivců na původ, odlišnost, historické osudy a jiné atributy týkající se vlastního etnika. Kognitivní obsah *etnického vědomí* může být do určité míry sycen školní výukou a jinými zdroji (médií) a může být také měřen určitými testy vědomostí. Emocionální složka *etnického vědomí* je méně přístupná objektivnímu pozorování. Jsou to subjektivní stavy prožívání, cítění, vážící se k vlastní *etnické identitě*, např. pocit starosti, lítosti či smutku v případě diskriminace vlastního etnika, nebo naopak pocity radosti, hrdosti v případě jeho úspěchu.

Podle mého názoru a výsledků pozorování jsou obě složky *etnického vědomí* v tibetské společnosti velmi znatelné. V rámci výzkumu v dharamsalské škole v tibetském exilu v roce 2009 jsem se zapojila do tvorby školní nástěnky, která přibližovala malým tibetským školákům jejich kulturní kořeny. Prezentované informace obsahovaly jak základní buddhistická moudra, tak obraz obyčejného života rolníků a obchodníků či představovaly členy současné tibetské exilové vlády. Tato forma sebe prezentace národa jeho mladším generacím dokazuje příklad kognitivní složky *etnického vědomí* v tibetské exilové společnosti. Průnik do emocionální složky je jistě složitější, nicméně v tibetské exilové komunitě patrný na každém kroku. V každé domácnosti, obchodě, restauraci či obývané místnosti jsou vyzdobené oltáře, které bývají rituálně každý den obnovovány a svou přítomností vyjadřují přání dlouhého života pro dalajlamu. Na ulici můžete potkat mnoho Tibetanů, kteří při chůzi odříkávají nejznámější buddhistickou mantru „Om mani padme hung“ a pootáčejí korálky mály (ružence o 108 člancích). Neméně často si všimnete náboženské symboliky zakomponované v architektuře, oblečení nebo lidských gestech. V rozhovorech s Tibetany se mi také potvrdil předpoklad, že jako etnikum mají Tibetané velmi silně rozvinuté soucítění jako určující prvek jejich chování. Žádný z dotazovaných respondentů neopomněl připomenout strasti, které prožívají jeho bratři a sestry v okupovaném Tibetu.

Dalším pojmem vhodným k objasnění je pojem *kultura*. „Kultura je souhrn prostředků a mechanismů specificky lidské adaptace k vnějšímu prostředí. Představuje program činnosti jednotlivců a skupin, který je fixovaný sociokulturními stereotypy a předávaný prostřednictvím kulturního dědictví. Kultura vystupuje v podobě výtvorů

lidské práce, sociokulturních regulativů (norem, hodnot, kulturních vzorců), idejí a institucí organizujících lidské chování.“ (Winkler, Petrusek, 1997, s. 548-549)

Dle amerického antropologa Murphyho (1998) je možno kulturou označit celistvý systém významů, hodnot a společenských norem, kterými se řídí členové dané společnosti a které prostřednictvím socializace předávají dalším generacím.

Kulturní vzorec pak označuje systém forem chování, hodnot a norem charakteristický pro danou společnost, který je obecně přijímán a napodobován. Tento kulturní vzorec vstupuje do procesu socializace jedinců, reprodukuje se v kulturních výtvorech a stabilizuje se ve zvycích a obyčejích. Hodnoty, myšleno vlastnosti, jež jedinec skupiny přisuzuje určitému jevu, jsou v tibetské společnosti velmi úzce spojeny s tibetským buddhismem.

Tibetská exilová vláda (2006a) uvádí, že národní identita Tibetánů je od buddhismu neoddělitelná. Buddhistické učení a zvyklosti určují rytmus každodenního života, festivalů a svátků a ovlivňují přístup k práci a soukromý život stejně jako záležitosti národního významu. Z těchto závěrů vyplývá, že významnou hodnotou v životě každého Tibetána bude mít přítomnost tibetského buddhismu jako formy životního stylu. Výsledky výzkumu tibetského exilu v Indii potvrzují silné náboženské cítění a oddanost dalajlamovi, které stmelovalo většinu dotázaných respondentů, kteří definovali svoji identitu na základě příslušnosti k tibetskému buddhismu. Mírně skeptický přístup jsem však pozorovala u „studentské generace“. Jejich duchovní oddanost dalajlamovi a jeho rozhodnutím byla opravdová, nicméně se oproti starší generaci projevila mírná kritika postupu exilové vlády při procesu osvobození Tibetu. Tyto jevy však mohou souviset s obecně přijímanou rebelií, revolučními tendencemi a ideály mladé generace, dále s existenčními problémy realizace své osobnosti v exilovém prostředí či osobním přáním dostat se do vysněného svobodného Tibetu co nejdříve.

Pro témata zabývající se *národní identitou* Tibetánů je nutné nejprve vymezit pojem národ. „Národ je osobitě a uvědomělé kulturní a politické společenství, na jehož utváření mají největší vliv společné dějiny a společné území.“ (Winkler, Petrusek, 1997, s. 688- 689). K této definici Průcha (2004) uvádí tři typy kritérií, jimiž jsou národy identifikovány:

a. Kritéria kultury: spisovný jazyk nebo společné náboženství nebo společná dějinná zkušenost. Jazykem Tibetčanů je tibetština, která prochází v současné době řadou úprav a snah o její zjednodušení pro lepší implementaci do běžného života.

b. Kritéria politické existence: národy mají buď vlastní stát, nebo autonomní postavení v mnohonárodním či federativním státě. V tomto případě by bylo sporné vymezení Tibetské autonomní oblasti, která neodpovídá etnickému vymezení území Tibetu před rokem 1949.

c. Psychologická kritéria: subjekty národa sdílejí společné vědomí o své příslušnosti k určitému národu.

Tibetčané se podle Shakabpy (1998) i podle mých poznatků identifikují především na základě tibetského buddhismu a jejich společného původu od Avalókitéšvary. Prostor, který koresponduje s historickým územím Tibetu, představoval ve své době rozšíření tibetského buddhismu na Tibetské náhorní plošinu. Tento prostor, jež před 50 lety obývali většinou Tibetčané aklimatizovaní na drsnější přírodní podmínky, se dnes vlnou čínské migrace kulturně mění a získává více čínský nádech. Možná i proto vystupuje více do popředí diferenciací mezi tibetskou a čínskou národní identitou, které je patrná ve všech oblastech veřejného i soukromého života. Potlačování tibetské identity většinou čínskou identitou způsobuje konflikty v celé společnosti Tibetské náhorní plošiny a vede tak k migraci tibetské populace z tohoto vymezeného geografického prostoru (nejčastěji z východní hranice historického území Tibetu, kde se Tibetčané stávají ve společnosti menšinou a ztrácejí svoje kulturní zázemí).

Podle Roubíčka (1997) je *národnost* jako příslušnost k určitému národu v současném světě chápána ve dvojitým smyslu pojmu „národ“. Národ ve smyslu etnickém je soubor osob obvykle se společným jazykem, společnou historií, tradicí a zvyky, společným územím a národním hospodářstvím. Národ ve smyslu politickém je prostě soubor občanů určitého státu, tedy soubor osob se státní příslušností tohoto státu. Zjišťování národnosti politické je vyjádřeno státním občanstvím, ověřování etnické národnosti je vyjádřeno čistě subjektivním postojem, a to pocitem vnitřní sounáležitosti s národem. Užším vymezením národnosti Tibetčanů se budou zabývat kapitoly v závěru této diplomové práce, a to především problémy, kterým musejí Tibetčané v exilu čelit jako osoby bez státního občanství (Hess 2006).

Obecně jsou vztahy mezi etniky determinovány tím, jaké postoje k sobě navzájem zaujímají příslušníci těchto společenství, jaké stereotypy či předsudky si uchovávají a předávají mladé generaci. Postoje členů společnosti mohou být ovlivněny tím, jestli se národy mají rády, nebo jsou k sobě indiferentní, případně se rády nemají, nebo se dokonce nenávidí. K chování tibetské společnosti nutno dodat, že projevy nenávisti či zloby se snaží vůči čínskému etniku maximálně eliminovat, protože se tyto projevy přímo neslučují s buddhistickou filozofií. Dalajlama jako zástupce tibetského lidu se snaží s čínskou vládou diplomaticky vyjednávat a nabádá své věrné Tibetány k trpělivosti a pokoře při společném soužití obou etnik. Je jen otázkou času, kdy pohár trpělivosti Tibetánů přeteče a kdy se budou snažit svoji nespokojenost projevit se zbraní v ruce, jak jsme toho byli svědky při potlačných protičínských demonstracích v roce 2008. Tento scénář je však málo pravděpodobný, pokud uvážíme převahu čínské armády v tibetských provinciích, a tudíž nepochybné vítězství čínských vojenských jednotek nad tibetskými povstalci.

Podnětné pro diskuzi jsou i myšlenky Van Oudenhovena a Tajfela, kteří se zabývají postoji menších národů k národům větším. Dle Van Oudenhovena (2002) jsou doloženy asymetrické citové postoje mezi malými a velkými národy. Výzkumníci formovali hypotézy o tom, že příslušníci malých národů (dle počtu obyvatel) pociťují větší míru ohrožení existence a samostatnosti národa než příslušníci velkých národů, a proto chovají k velkým národům méně pozitivní postoje. Tajfel (1982) své výzkumy formuluje do teorie sociální identity, a to že příslušníci malých národů mají větší potíže při vytváření identity se svou skupinou již v důsledku srovnávání malého počtu své skupiny s počtem příslušníků velkých národů. Proto se u příslušníků malých národů vytvářejí pocity frustrace při soužití s velkými národy, které jsou pak posuzovány jako národy méně sympatické a arogantní. Projevují se tyto tendence i v tibetské společnosti, nebo jsou podle své náboženské tradice Tibetané ke svým nepřátelům smířlivější? Dojde ke střetu kultur, tzn. odlišných civilizací, jak o tomto problému referuje ve svých pracích profesor Huntington (2001)? Podle jeho názoru stojí společnosti na prahu jednadvacátého století před fatální či chcete-li existenční otázkou. „Národy a státy se pokoušejí odpovědět si na nejzákladnější otázku, před níž lidé stojí. Kdo jsme? Odpovídají na ni způsobem, který se stal pro lidské bytosti tradičním, totiž tak, že se vztahují k tomu, co pro ně znamená nejvíce. Při definování vlastní identity se lidé odvolávají na své předky, náboženství, jazyk, dějiny, hodnoty, zvyky a na instituce. Ztotožňují se s kulturně určenými skupinami,

např. kmenem, etnickou skupinou, náboženskou obcí, národem a v nejobecnější rovině s civilizací. Politiku používají nejen k prosazování svých zájmů, ale také k určování vlastní identity. Kdo jsme, víme pouze tehdy, když víme, kdo nejsme, a mnohokrát dokonce pouze tehdy, když víme, kdo stojí proti nám.“ (Huntington, 2001, s. 14)

1.2.2 Společenské faktory tibetské identity

Identita člověka může mít několik rovin a často ji nelze jednoznačně definovat. Berry (2002) vymezuje následující identity: národní identitu (patriotismus), identitu kulturní (souhrn přesvědčení a postojů, který lidé sdílejí o sobě samých jako členech určité kulturní skupiny. Tato identita je utlumená a projevuje se jen v situacích, kdy lidé přicházejí do styku s jinou kulturou) a etnickou identitu (pocit sounáležitosti s určitým etnikem, který může být zdůrazněn společným jazykem, historií, společnými hodnotami či ideály). Tento výčet identit je pouhým připomenutím si vymezení identity tibetské, která, podle mého názoru navíc podpořeného výsledky několika řízených rozhovorů s tibetskými exulanty v indickém exilu v roce 2009, se především vztahuje a definuje k tibetskému buddhismu a vymezuje se v jeho rámci.

Při formování identity neboli etnického vědomí v nepůvodním prostředí působí na jedince i společnost procesy, které můžeme nazvat jako procesy *adaptace*, tj. přizpůsobování se příslušníků jedné skupiny jiné skupině nebo i skupin navzájem. *Adaptace* často rozhoduje o přežití určité minoritní etnické skupiny ve styku s majoritní etnickou skupinou. Dnes tak problematika vyvstává hlavně v souvislosti se stále vzrůstajícími přesuny lidí z jedněch zemí do druhých, s vlnami imigrantů a uprchlíků a také se snahami o zachování či znovuoživení jazyků a etnického vědomí některých málo početných etnických skupin (Průcha 2004).

Strategie adaptace imigrantů v hostitelské společnosti mohou být klasifikovány podle schématu, který vypracoval Berry (1980, in Průcha 2004). Schéma zahrnuje čtyři strategie adaptace: integrace, asimilace, separace, marginalizace.

Integrace je způsob adaptace, kdy imigranti uznávají, že poznání a přijetí kultury hostitelské země je pro ně důležité, avšak současně si chtějí udržet i svou vlastní kulturu. Integrovaní imigranti mají pak dvojí kulturní identitu, tj. jednak svou původní a jednak nově získanou.

Asimilace je způsob adaptace, při němž imigranti usilují o co největší splynutí s obyvatelstvem hostitelské země, kdežto svou původní kulturu považují za málo důležitou pro život v novém prostředí. Tato strategie předpokládá časté kontakty imigrantů s příslušníky hostitelské země, poznávání a osvojování jejich jazyka, hodnot, norem a zvyklostí.

Separace vlastně není adaptace. V tomto případě imigranti nepovažují kontakt s kulturou a příslušníky dominantní kultury za důležitý a setrvávají v určité izolaci od ní, pouze se svou původní kulturou.

Marginalizace je strategie těch imigrantů, kteří necítí potřebu kontaktu s dominantní kulturou, ale neuchovávají si ani svou původní kulturu. Jejich identita není kulturně opřena ani o kulturu vlastních rodičů, ani o kulturu hostitelské země. Identifikují se jen se subkulturou své vlastní skupiny.

Je nutno ještě zmínit, že akulturace imigrantů je proces, jenž je ovlivňován mnoha faktory, např. úrovní vzdělání, věkem a pohlavím imigrantů. Zejména však působí kulturní distance vymezovaná jako stupeň blízkosti či vzdálenosti kultury hostitelské země ke kultuře původní země imigrantů.

V rámci výzkumu v severní Indii jsem měla možnost hovořit na téma zachovávání jednotné tibetské společnosti v exilu s Lopsangem (respondent č. 1), hlavním správcem exilové osady Čoglamsar, který je zároveň členem tibetské exilové vlády. Podle jeho slov a shodně s mým pozorováním jsem došla k názoru, že vůči většinové společnosti se Tibetané v indickém prostředí snaží žít co nejvíce uzavřeni ve svých tibetských komunitách, a tím separovat svou kulturu od kultury indické. Tento jev byl patrný i v Ladaku, který má s Tibetem velmi podobnou kulturu založenou na buddhistické filozofii, například tím, že školství, klášterní život či zdravotnictví bylo vedeno odděleně dle národnosti. Školy, kláštery a zdravotnická zařízení jsou totiž v tibetských osadách zřizovány tibetskou exilovou vládou, a slouží proto především potřebám tibetského lidu. Tibetané, jako národnostní menšina v Indii, mají na rozdíl od Ladačanů, kteří jsou Indové, jiné podmínky veřejného života. Tibetané jsou v Indii národem bez přiznaného státního občanství, které si podle slov Pusanga (respondent č. 4), tibetského učitele angličtiny, neberou záměrně. Tím, že Tibetané v exilu zůstávají osobami bez státního občanství, vyjadřují protest proti okupaci Tibetu a jasnou distanci své osoby od vnitřních záležitostí Indie. Indie je pro ně jen přechodným domovem a nechťejí v ní zapouštět kořeny. Tibetané stále optimisticky doufají v brzký návrat do svobodného Tibetu.

Lopsang (respondent č. 1) mluvil o separaci Tibetánů vůči indické společnosti jako o jediné možnosti, jak si zachovat v padesátileté historii tibetského exilu svoji specifickou kulturu. Svým názorem prezentoval nejenom přístup „ladackých“ Tibetánů, ale hovořil tak i o národní strategii vedené tibetskou exilovou vládou na pravidelných schůzkách vlády. Toto stanovisko všichni zástupci větších osad obhajují a plně schvalují.

Průcha (2004) uvádí i další nástrahy, které na minoritní etnickou skupinu v majoritní etnické skupině působí. Důležitým problémem při psychologickém zkoumání adaptace imigrantů v hostitelských zemích je *mezigenerační transmise hodnot*. Právě toto předávání určitých hodnot původní kultury mezi rodiči a dětmi může výrazně ovlivňovat to, jaké strategie adaptace v novém kulturním prostředí imigranti uplatňují. Že k této transmisi hodnot dochází více či méně ve všech rodinách imigrantů různého etnického či rasového původu, je obecně známo, avšak málo se ví o tom, co je vlastně obsahem této transmise.

Značný vliv na jedince má i *distance kultur*. Postoje příslušníků hostitelské země k imigrantům závisí na míře rozdílnosti, která je mezi jejich kulturou a kulturou imigrantů. Čím větší je tato kulturní diference, tím je pravděpodobnější, že imigranti budou méně ochotně přijímáni hostitelskou populací (např. jazykové bariéry). Čím je kulturní distance větší, tím vyšší je pravděpodobnost komplikací v soužití. Avšak tato teorie o vlivu kulturní distance, respektive kulturní blízkosti, nemá univerzální platnost. Ve styku příslušníků některých etnik jsou shledávány bezproblémové vztahy, i když kulturní distance je mezi nimi velká. To je vysvětlováno tím, že střetávající se etnika mají některé shodné životní hodnoty (Průcha 2004).

V rámci výzkumu indických exilových komunit jsem sama pozorovala vliv bezprostředního okolí na rozvoj jedince. V Ladaku, který má velmi podobný krajinný ráz a klima jako Tibet, žijí Tibetané podle mého úsudku v obdobných přírodních podmínkách a především ve velmi kulturně spřízněném prostředí. V Ladaku, nacházejícím se na severu Indie (průměrná nadmořská výška okolo 3000 m nad m.), je převažujícím náboženstvím tibetský buddhismus. Bývalé ladacké království udržovalo s tibetským královstvím po staletí obchodní i duchovní vztahy a regiony jsou si tedy velmi kulturně podobné. Zatímco v Dharamsale, která se nachází v podhůří Himálaje (2000 m nad m.) v hinduistickém státě Himáčalpradéš, jsou přírodní podmínky od tibetských odlišné. Tibetské etnikum žije ve státě separovaně v několika vesnicích a mnoho styků s domácím indickým obyvatelstvem neudrhuje. Na rozdíl od Tibetánů v Ladaku jsou ale více

v kontaktu s cestovateli ze zemí Evropy, Severní Ameriky a ostatních států světa. V době, kdy probíhal výzkum v Dharamsale, bych popsala poměr mezi Tibetany a příslušníky jiných etnik „fifty-fifty“. Přesto z pozorování obou destinací nemohu říci, že by v jedné či druhé tibetské komunitě docházelo k větší adaptaci či akceptaci nepůvodních hodnot do tibetské kultury. Vlivem tibetského buddhismu jsou Tibetané velmi vlažní až odměření k přijímání nových trendů a z mého úhlu pohledu nepodléhají tak snadno trendům moderního světa. Tento závěr mi výslovně potvrdil i respondent č. 11, který neshledal žádné ovlivnění tibetské kultury kontaktem se západními cizinci nebo vlivem turismu.

Podle Průchy (2004) však působí na imigranty v hostitelské zemi psychologický stres, tzv. *akulturační stres*: u členů minoritní skupiny dochází při střetu s dominantní skupinou k celé škále změn, počínaje poměrně jednoduchými změnami (v oblékání, stravování, vyjadřování) až po obtížné stavy nejistoty, deprese, anxiозity. Etnická identita může být pro imigranty jistotou jejich vyrovnání se s životem v novém kulturním prostředí. Do začarovaného kruhu se imigranti dostávají tehdy, kdy sice jsou hrdí na svou vlastní etnickou skupinu, ale zároveň se tím dostávají do rozporu sami se sebou (snaha o co nejlepší přijímání dominantní skupinou hostitelské země, na druhé straně obava o vlastní etnickou identitu). Akulturační stres je patrný i v tibetské exilové společnosti a podle názoru Bernstorffa a von Welcka (2004) především u mladé generace, která potřebuje životní jistoty a která v exilu vlastně hledá sama sebe. Existenční problémy a frustrace neúspěšným dialogem mezi zástupci Čínské lidové republiky (dále také ČLR) a tibetskou exilovou vládou vede k radikalizaci a vyhraněnosti minoritních skupin, což se ale neslučuje s mírumilovnou buddhistickou naukou.

1.2.3 Regionální identita Tibetánů

Jak už bylo uvedeno v předcházející kapitole, identita je souhrn něčeho, s čímž se jedinec nebo skupina jednotlivců definují, v čemž pocítují svou existenci a o což se opírají, když si uvědomují (vymezují) sama sebe ve vztahu k jiným. Identita může mít mnoho podob (forem), které se vzájemně překrývají či doplňují. Jedním z aspektů, který při formování identity bývá zastoupen a nemůžeme ho opominout, je aspekt prostorový neboli geografický (Chromý 2003).

Podle Chromého (2003) je prostor jedním z hlavních faktorů stmelujících společenské skupiny. Jednak může být prostředkem sentimentálního zbarvení identit, jednak může přispívat k probuzení vědomí společného původu, podobných cest života, rolí ve sdíleném systému a přesvědčení. Nejedná se tedy o poznání pouhého základu formování individuálních identit, ale o poznání procesu formování skupinových identit. Pro připomenutí, ke kterému celku patří, je pro členy skupiny dostatečná pouhá představa. Region jako kulturní realita je založena na symbolech. Tento určitý vymezený prostor vystupuje se specifickými sociálními, ekonomickými či vývojovými podmínkami (specifickým historickým vývojem) jako základ pro formování regionální identity. Lidé žijící v příslušném území vyjadřují přirozeně emocionální vztah k vymezenému území, lokalizují svůj zájem a realizaci své osoby na daném území.

Emotivní vztah Tibetanů k jejich území je v tibetském lidovém umění podložen množstvím básní a písní, napsaných jak v době minulé, tak v současné době v exilu. V exilu toto poslání kromě široké tibetské laické veřejnosti formálně zastřešil Tibetský institut múzických umění, jenž je významným kulturním aktérem a reprezentantem tibetské kultury navenek (několikrát tento soubor vystoupil i v Česku). Tyto projevy sounáležitosti člověka s územím vyjadřují patriotismus Tibetanů a silný odkaz k území Tibetu.

Při hlubším zkoumání geneze vztahu člověka k regionu platí podle Paasiho (1986) pro všechny regiony v různých hierarchických úrovních, že u regionů lze analyticky sledovat *čtyři stadia procesu při jejich institucionalizaci*.

Během institucionalizace probíhá budování regionální identity a jednotlivá stadia se na ní podílejí rozdílnou měrou a způsobem. Obdobný proces formování regionální identity proběhl i u Tibetanů a bude popsán v následujících odstavcích.

„Stavební kameny“ územní identity, které vyjmenoval A. Paasi (1986) při procesu institucionalizace regionu, jsou:

a. Stadium vytváření prostorového tvaru, během něž získává region hranice, z hlediska identity znamená především budování základu regionálního vědomí, protože lidé a komunity užívají hranic k rozlišení mezi těmi, kteří k nim patří, a těmi, kteří k nim nenáleží. Nadto hranice nejsou tvořeny jen fyzickými překážkami, ale především na nižší než státní úrovni také téměř neviditelnými liniemi kulturními a symbolickými.

Před vojenskou okupací Tibetu v polovině 20. století žili Tibetané feudálním uspořádáním společnosti. Tato společnost měla ústřední vládu, vybírala na svém území

daně, nábožensky i kulturně stmelovala obyvatelstvo a podvědomě tak formovala ve svých společenských vrstvách tibetskou regionální identitu. K jasnému vymezení „mého území“ a „jejich území“ došlo až příchodem čínské armády a vznikem lokálních vojenských střetů při ochraně vlastního území. S nadsázkou tedy můžeme říci, že přítomností příslušníků jiného státu na území Tibetu a bojem o toto území došlo k rychlejšímu formování regionální identity a prohloubení vztahu obyvatel regionu k obývanému území a k příslušníkům, kteří je zastupovali.

b. Stadium vytváření symbolického tvaru, zejména vytvoření nejdůležitějšího symbolu, tj. jeho jména, umožňuje regionu stát se součástí každodenní reality právě díky jeho používání v každodenních rozhovorech, ale i akademických debatách. Institucionalizované jméno navíc region spojuje s minulostí, poněvadž se používá i pro označení tohoto území v diskusi o historických obdobích, kdy současný region nebyl ještě vytvořen. Dalším projevem může být vytváření teritoriálních symbolů, mezi něž patří např. i znaky, vlajky apod., které formuje aparát pro rozlišení mezi „naším“ regionem a regiony ostatními, a proto reprezentuje důležitou součást formování regionální identity.

Tibetské království fungovalo po dlouhá staletí v relativní izolovanosti vůči okolnímu světu. Kontakty se sousedními říši udržovalo především v rovině duchovní a obchodní. Jeho izolovanost kulturní, jednak způsobená ústupem buddhismu v Indii, či množstvím kultur v regionu odlišných (islámská na západě, konfuciánská na východě, pravoslavná na severu a hinduistická na jihu), determinovala zemi k relativní uzavřenosti do sebe (kromě kontaktu s buddhistickými Mongoly a Indý). Až s vlnou modernizace přicházející na začátku 20. století se začal Tibet pomalu dostávat do světového povědomí, a to především díky stykům s Čínou, Indií a Spojeným královstvím. Tibetané mají svoji státní vlajku (v Tibetu je vyvěšení vlajky zakázáno, naopak v exilu je motiv vlajky součástí mnoha suvenýrů), svou hymnu, své hrdiny a bohaté kulturní dědictví, které prezentují jako vyjádření svého vztahu k okupovanému území, jejich domovu. Při rozhovorech, které jsem v rámci výzkumu vedla s tibetskými exulanty, všichni optimisticky a nijak kriticky nepochybovali o návratu do svobodného Tibetu. Otázkou však zůstává, jestli se toho dočkají v tomto životě, nebo až v rámci dalšího historického vývoje.

c. Stadium rozvoje institucí, při němž lze pozorovat, že zejména při reprodukci regionu a jeho regionální identity směrem do budoucnosti sehrávají nejdůležitější roli

instituce jak ekonomické, kulturní apod., tak i administrativní, vzdělávací systém a regionální média (zejména denní tisk; události, o nichž přináší informace, se odehrávají v určitém ohraničeném území, a proto média určitým způsobem vymezují „náš“ region). Mnoho geografů také zdůrazňuje roli regionální literatury, která se podílí na vytváření vnitřní i vnější identity regionů. Poezie i próza, písně, filmová tvorba přetváří územní symbolismus v součást všedních zkušeností. K začátku formování regionu mohou přispět důležití jednotlivci. Podobnou roli jako v případě upevnování regionální identity hraje státní hymna a regionální písně. K důležitým institucím formujícím obraz regionu patří i organizace, které používají ve svých názvech určité regionální symboly. Tyto organizace mohou používat územní symboly pouze k rozlišení sebe samých od ostatních, ale mohou se také aktivně podílet na zlepšení ekonomických a kulturních podmínek uvnitř regionu (Chromý 2003).

Po emigraci dalajlamy a množství tibetských uprchlíků do exilu v roce 1959 bylo nutné organizovat jak život emigrantů, tak vydávat jménem původně svobodného Tibetu stanoviska a apely na státní úrovni. Dalajlama proto vytvořil v exilu vládní aparát, instituci, která se věnovala nejen problémům uvnitř Tibetu, ale i v exilu. Za nejdůležitější oblasti rozvoje v exilu stanovil vzdělávání a zachování kulturního dědictví. Prostřednictvím vzdělání tak tibetské děti získávají a prohlubují svůj vztah k Tibetu. Informace o dění v Tibetu dlouho přinášela a dosud přináší tibetská exilová vláda (viz DIIR 2006a, 2007, 2008c, 2009c), nicméně v současné době působí v exilu celá řada informačních subjektů, které vydávají denní tisk, tematické brožury, prohlášení, organizují přednášky a šíří tak širší povědomí o své domovské zemi. Exulanté projevem tohoto vztahu opět dokazují svou regionální identitu k území Tibetu, která se již přes půlstoletí rozvíjí především v indickém exilu.

d. Posledním stádiem popisovaného procesu je zakotvení regionu jako části regionálního systému a regionálního povědomí společnosti. Bezesporu se můžeme shodnout, že Tibet vykazuje v celosvětovém povědomí specificky vymezený region, a to především díky přítomnosti a rozšíření tibetského buddhismu. Podle mého názoru je tibetský buddhismus charakteristickým rysem tohoto regionu a na jeho základě se i Tibeťané s regionem identifikují, došlo tedy k celostní institucionalizaci tibetského regionu v rámci tibetské regionální identity.

1.2.4 Migrační teorie na příkladu tibetského exilu

Migrace je komplexně podmíněný proces studovaný badateli nejen z oblasti sociálních věd, ale i geografy, sociology, ekonomy, historiky a v neposlední řadě demografy.

Migrace je jak příčinou, tak i důsledkem prostorových změn v organizaci společnosti. Migraci můžeme dělit na dobrovolnou (povětšinou aktivovanou ekonomickými push faktory) a nucenou migraci, tzv. uprchlictví. Nucená migrace způsobená nedodržíváním lidských práv v Číně je tedy hlavním stimulem pro Tibetany k nelegálnímu přechodu státní hranice do exilu. Omezování osobní svobody jednotlivce a další důvody jako push faktory migrace budou podrobněji rozebrány v následujících kapitolách diplomové práce.

Push-pull teorie vychází z neoklasické teorie a lze ji vysvětlit jako příčiny migrace skrze faktory, které migranty nutí opustit svou zemi původu (push factors), a jiné faktory, které je přitahují do určitých cílových zemí (pull factors). K první skupině faktorů bývají řazeny např. nízká úroveň životních podmínek, nedostatek ekonomických a pracovních příležitostí, politické represe. Ke druhé skupině faktorů jsou řazeny naopak příznivé ekonomické příležitosti a politické svobody. K migraci dochází tedy poté, co se jedinec po racionálním posouzení výhod plynoucích z migrace rozhodne k přesunu ze své země původu do jiné oblasti (Vojtková 2005).

Druhou teorií vhodnou zmínit v této diplomové práci je *teorie sítě*, která zdůrazňuje v migračním procesu význam mezilidských vazeb. Neformální sítě migrantů vznikají osobními vazbami mezi migranty, bývalými imigranty a těmi, kteří zůstali v zemi původu. Jde o vazby příbuzenské, přátelské nebo vazby v rámci komunity. O těchto vazbách se někdy mluví jako o sociálním kapitálu, neboť poskytují jedincům i skupinám důležité zdroje informací, sociální či finanční pomoc, často i podporu v případě osobních problémů. Zvyšují pravděpodobnost migračního pohybu i jeho růstu, neboť tím snižují náklady a rizika a nepřímo zvyšují i očekávaný zisk z migrace. Sítě pomáhají při usazování migrantů v dané zemi a při vytváření komunit. Skupiny migrantů pak často vytvářejí svou vlastní ekonomickou i sociální infrastrukturu. Když počet migrantů a vazeb překročí určitou kritickou mez, jsou náklady na každou další migraci i rizika, která migrant podstupuje, nižší, což podněcuje další migraci, což opět dále rozšiřuje síť a snižuje náklady i rizika (Vojtková 2005).

Když Tibetané v řízených skupinách utíkají přes státní hranice do exilu, nesou s sebou pouze nejnnutnější osobní věci a případně nějaké cenné předměty jako substituci

peněz. Po přechodu himálajského hřebene se z nich stávají bezdomovci a lidé bez potřebných prostředků na vlastní obživu. Pomocí tibetské komunity a její vlády se zapojí po rekonvalescenci z náročné cesty do chodu vybrané osady a začnou od nuly budovat své živobytí. Pokud nemají v exilové komunitě žádné příbuzné nebo blízké přátele, jsou přiděleni do stávajících tibetských rodin a podporováni za účelem brzkého znovunabytí osobní zodpovědnosti za svůj život a schopnosti postavit se na vlastní nohy.

1.3 Metody výzkumu

Větší část diplomové práce se opírá o fakta získaná rozbořem a interpretací cizojazyčné literatury, významným zdrojem jsou např. publikace organizace Campaign for Tibet. Tato mezinárodní organizace vydává každým rokem v anglickém jazyce několik publikací věnujících se aktuálním problémům v Tibetu. Periodikum týkající se tibetských uprchlíků se datuje k roku 2002 a do současné doby dokáže sumarizovat a hodnotit hlavní důvody emigrace z Tibetu. Mezi publikacemi můžeme nalézt i specificky zaměřené texty věnující se proměně tibetského buddhismu v Tibetu či texty informující o aktuálních nepokojích a tomu odpovídajících opatřeních čínské vlády, např. potlačené výročí tibetského povstání 10. března. Druhým obsáhlým zdrojem k čerpání informací bylo přímo ústředí tibetské exilové vlády v Dharamsale a četné publikace reflektující jak situaci v Tibetu, tak život Tibeťanů v exilu. Tyto informace se především opírají o výpovědi tibetských uprchlíků a o vypracované projekty tibetské exilové vlády.

Dalším významným zdrojem širokého spektra informací o tibetském exilu byl vlastní výzkum na exilovém území v září a říjnu 2009 a zpracování vlastních zkušeností díky pozorování společenských jevů a dotazování ve vybraném území.

Jednou z forem terénního výzkumu byla realizace dotazníkového šetření. Dotazník sestavený po konzultaci s vedoucím diplomové práce byl přímo zaměřen na sběr potřebných údajů k dané problematice. Vlastní výzkum probíhal převážně formou řízeného rozhovoru s tibetskými emigranty v anglickém jazyce. Poznámky byly zaznamenány do poznámkového bloku, ze kterého jsem vycházela nejen při zpracování praktické části diplomové práce. Řízený rozhovor byl veden s 16 respondenty, jejichž časové a jazykové možnosti dovolily realizaci hlubšího výzkumného rozhovoru. Respondenti byli vybíráni dle aktuálních možností výzkumu, tři představitelé výkonné moci a správy (respondent č. 1, 2, 3), dva učitelé (v Ladaku a Dharamsale, respondent

č. 4, 5), dva mniši (respondent č. 6, 7), dva představitelé organizací zabývajících se lidskými právy (Tibetan Women's Association a organizace Talk Tibet, respondent č. 8, 9), tibetský doktor na Harvardské univerzitě (respondent č. 10) a šest Tibeťanů z řad veřejnosti (podnikatelé a pracující ve službách, studenti, respondent č. 10 až 16). Více informací o respondentech je v příloze 5 na konci diplomové práce.

Posledním a neméně přínosným zdrojem informací k diplomové práci byly rozhovory s českými tibetology a záznam jejich zkušeností s kulturním odkazem tibetské společnosti. Rozhovory a přednášky se konaly s Lubošem Sklenkou, Zuzanou Ondomišiovou či Zuzanou Vokurkovou, kteří se stále aktivně věnují tibetské problematice a Tibet a představitelé tibetského exilu mnohokrát v rámci svých cest navštívili.

Jelikož diplomová práce často pracuje s pojmem kultura, bylo nutno dbát základních zásad etnografického přístupu kvantitativního výzkumu. Dle Hendla (1997) lze etnografický výzkum charakterizovat třemi znaky: delší setrvání ve skupině (odhalení a poznání sociálních praktik, pozorování, naslouchání, kladení otázek, rozhovor, rozbor dokumentů, sběr dat), pružný plán výzkumu a etnografické psaní (zaznamenávání pozorovaného, slyšeného a prožitého, tzn. hustý popis). Pro sběr potřebných dat bylo nutné realizovat kvalitativní dotazování, které zahrnovalo různé typy rozhovorů, dotazníků a interview (otázek vztahujících se k názorům, k pocitům). Při kladení otázek jsem upřednostnila otevřený typ odpovědí, ale samozřejmě s přihlédnutím k možnostem situace. Dále bylo nutné při tvorbě dotazníku či interview dbát na srozumitelnost a jasnost otázek, klást při dotazování pouze jednu otázku, ctít osobní neutralitu, minimalizovat vnucování určitých odpovědí samotnou formulací otázky a především mít na paměti konečný cíl výzkumu.

Další oblastí výzkumu bylo získání potřebných informací věnovaných faktorům migrace a jejich ověření v praxi. Při studiu mezinárodní migrace rozlišujeme dva hlavní faktory, které migranta ovlivňují. Jedná se o „push“ a „pull“ faktory. Ekonomická nestabilita změna životních standardů, rychlý demografický růst, válečné, náboženské a národnostní střety, zhoršování kvality životního prostředí jsou označovány jako „push“ faktory. Naopak „pull“ faktory přitahují migranty do zahraničních zemí. Jsou to např. politická stabilita, ekonomická prosperita, vysoká kvalita života, svoboda a možnost seberealizace. Při dotazování na tyto konkrétní faktory jsem byla méně úspěšná, jelikož

Tibeťané, podle mého názoru, nerozlišovali váhu mezi jednotlivými push a pull faktory, ale na problematiku migrace nahlíželi více celostně, a tudíž nedokázali jmenovat pro ně nejvýznamnější důvody migrace. Shodně uvedli, že důvodem je nesvoboda v Tibetu, a to vede k vysoké migraci z jejich rodné země. Po konkrétnějších důvodech migrace nepátrali, jelikož jde o velmi spojitý řetězec příčin a následků kvůli celkové nesvobodě v zemi.

V září a říjnu 2009 jsem realizovala terénní výzkum ve třech exilových osadách v severní Indii. Jako oblast výzkumu jsem vybrala v oblasti Ladaku osadu Čoglamsar, kde jsem realizovala dotazníkové šetření s exilovými Tibeťany. Čoglamsar se nachází do 10 km od správního střediska Ladaku Lehu. Ladak je součástí indického státu Džammú a Kašmír a nachází se v nejsevernějším výběžku Indie. Tuto oblast jsem zvolila proto, jelikož má velmi podobné přírodní podmínky jako Tibetská náhorní plošina a aklimatizace tibetských migrantů tedy není tak vyčerpávající, jak tomu může být v jižnějších státech Indie. Obyvatelé Ladaku díky spřízněné historii s tibetským královstvím mají do dnešních dnů velmi podobné kulturní zázemí, např. jejich mateřskou řečí je ladačtina, která je považována za dialekt tibetštiny. Významná kulturní podobnost je i v religiozní rovině, kdy většina Ladačanů, pokud jejich předci nepocházejí z muslimské rodiny, se hlásí k tibetskému buddhismu, a tudíž k dalajlamovi jako hlavnímu božstvu jejich víry. Systém buddhistického vzdělávání je totožný s tibetským, buddhistické fakulty vyšších studií na jihu Indie jsou tedy otevřeny jak pro tibetské, tak ladacké mnichy tibetského buddhismu. Podobnost Tibetu a Ladaku, jenž se někdy nazývá „Malý Tibet“, je tedy na první pohled zřejmá. Přesto je v reálném životě i přes kulturní spřízněnost přítomna jistá míra separace Tibeťanů v ladacké společnosti. Ladačané totiž, na rozdíl od Tibeťanů, považují Indii za svůj domov.

Další část terénního výzkumu proběhla v podhorském městě Dharamsale, která je nazývána hlavním městem tibetského exilu. Dharamsala se nachází v podhůří Himálaje ve státě Himáčalpradéš a v současné době je společensky značně kosmopolitní. Město Dharamsalu jsem pro výzkum zvolila především proto, že zde před 50 lety vznikly první tibetské demokratické instituce a do dnešních dnů je Dharamsala předním kulturním centrem celého tibetského exilu, a to díky přítomnosti Jeho Svatosti dalajlamy a exilové vlády.

Třetí (spíše ilustrující) výzkum života exilových Tibetanů proběhl i v hlavním městě Indie Dillí, kde Tibetané obývají městskou část pod názvem Mandžukatila. Tato oblast se nachází v severovýchodní části Dillí a je vzdálena do 10 km od historického centra. Tuto městskou část představuje jedna výrazná ulice v délce necelého jednoho kilometru, kde je soustředěn veškerý život Tibetanů a nachází se zde také buddhistický klášter. Tato tibetská enkláva v indickém prostředí plní funkci především obslužnou, poskytuje ubytování a občerstvení pro příjezdějí turisty, kteří hledají v indickém velkoměstě oázu klidu. Z mého úhlu pohledu si Tibetané v této městské části žijí nad poměry ve srovnání se zbývajícími obyvateli Dillí, jelikož zvýšená přítomnost turistů jim zajišťuje příjem a možnost dosažení vyšší životní úrovně.

2. Charakteristika zájmového území Tibetu a jeho diaspor

Následující kapitola představuje širokou studii tibetské společnosti v Tibetu od jejího formování v průběhu staletí až k jejímu současnému obrazu. Předkládaná studie je syntézou dostupných informací vydávaných tibetskou exilovou vládou a reflektuje nucenou změnu tibetské společnosti po příchodu čínské nadvlády roku 1951.

2.1 Historické a politické souvislosti v Tibetu

2.1.1 Tibetské královské dynastie

První zmínky o tibetském království se datují k roku 127 př. n. l., avšak až v 7. století za vlády krále Songcän Gampa vznikl Tibet jako sjednocený stát a mocné království. Během tohoto období docházelo k upevnění politické a vojenské nadvlády, územní expanzi a propojení vládnoucího rodu s nepálskými a čínskými rody. Sňatky mezi rody měly mimořádnou důležitost, protože hrály významnou úlohu při šíření buddhismu v Tibetu i u jeho sousedů. Za tibetského císaře Thinsonga Decana, který vládl v letech 755 až 797 došlo k výrazné územní expanzi Tibetu. V roce 763 bylo napadeno tibetskými vojsky významné čínské město Čchang-an (dnešní Si-an), v roce 783 ovšem byla uzavřena mírová smlouva, která stanovila hranice mezi Tibetem a Čínou. Další mírová smlouva uzavřená mezi Tibetem a Čínou v roce 821 má mimořádnou důležitost pro povahu vztahů mezi těmito dvěma asijskými mocnostmi. Její text byl v tibetštině i čínštině vytesán do kamenných monolitů a kamenné sloupy byly poté uchovány jak v hlavních městech, tak vyznačily hranice obou říší (DIIR 2008c).

Ve 13. století začaly do vztahů na Tibetské náhorní plošině mnohem častěji zasahovat mongolské kmeny. Jejich vztah k tibetské říši ovšem nebyl majetnický. V roce 1240 byla vyslána tibetská delegace na mongolský dvůr, což založilo dlouhotrvající tibetsko-mongolské vztahy označované „*čho-jon*“ (vztah duchovního učitele a jeho světského patrona). Základní prvek vztahu *čho-jon* spočíval v ochraně, kterou poskytoval patron svému knězi na oplátku za jeho náboženskou výuku a požehnání. Některé vztahy *čho-jon* nabývaly důležitých politických rozměrů a od patrona se očekávalo, že poskytne vojenskou pomoc k ochraně lamy (buddhistického učence) a jeho učení.

Když na konci 14. století začala vládnout v Číně dynastie Ming, vztahy mezi Tibetem a Čínou byly velmi nahodilé a omezovaly se většinou na návštěvy jednotlivých lamů. Nikdy ovšem nedošlo k nadvládě dynastie Ming nad Tibetem. Ve 14. století vládla v Tibetu knížata z Phagmodu, poté v 15. století dynastie Rinpung a v 16. století tibetská královská dynastie Cang (DIIR 2009c).

2.1.2 Dalajlama jako duchovní a světský vůdce Tibetu

Důležitým zlomem v dějinách Tibetu je zavedení funkce dalajlamy. Dalajlama představuje titul, který označuje duchovního i světského vládce Tibetu, tento titul bychom mohli volně přeložit jako dalaj, což znamená oceán, lama, což znamená učitel neboli guru. Slovní spojení dalajlama tedy označuje lamu, jehož moudrost a ctnost je hluboká jako oceán. Dalajlama patří do školy Gelug, školy žlutých čepic, a je tibetskými buddhisty považován za převtělení bódhisatvy soucitu Avalókitéšvary. V roce 1642 se velký pátý dalajlama za pomoci svého mongolského ochránce Gušri chána stal nejvyšším politickým a náboženským vládcem sjednoceného Tibetu. Pátý dalajlama nejenže udržoval úzké vztahy s Mongoly, ale také rozvinul těsné svazky s mandžuskými vládci. V době panování dynastie Čching (1644 až 1911) zůstaly vztahy mezi Tibetem a mandžuskými císaři formálně založeny na vztahu *cho-jon*. Mandžuské ozbrojené síly zasáhly několikrát v Tibetu, aby jej ochránily v době nájezdů gurkhských ozbrojenců z Nepálu a po občanských válkách, které zmítaly Tibetem v 18. století. V 18. století po výnosu mandžuského císaře došlo v Tibetu ke jmenování ambanů, tzv. velvyslanců, kteří hájili mandžuské zájmy v Tibetu a přispívali také k ochraně dalajlamy ve jménu císaře.

Bezprecedentní invaze mandžuských vojáků do Tibetu na začátku 20. století znamenala zlom ve vztazích mezi Tibetem a mandžuským císařem. Předcházející císařské vojenské expanze přicházely pomoci dalajlamovi nebo tibetské vládě na jejich žádost při konfliktech s jinými zeměmi. Tentokrát se však mandžuský císař pokusil nastolit svou moc v Tibetu silou. Odpor k invazi se úspěšně naplnil, když se mandžuská říše v roce 1912 rozpadla a Tibeťané přiměli okupační armádu ke kapitulaci. Dne 14. února 1913 vydal 13. dalajlama prohlášení opětovně stvrzující nezávislost Tibetu (DIIR 2006a).

2.1.3 Relativní samostatnost Tibetu (1913 až 1949)

Není sporu o tom, že před čínskou vojenskou invazí, která začala koncem roku 1949, měl Tibet všechny atributy nezávislého státu. Jak předepisuje mezinárodní právo, Tibet měl zřetelně vymezené území, obyvatelstvo obývající toto území, organizovanou vládu, která měla možnost navazovat mezinárodní vztahy. Tibeťané tvořili jasně vyhraněný národ s dlouhou historií, bohatou kulturou a duchovní tradicí. Vláda Tibetu sídlila v hlavním městě Lhase a tvořil ji dalajlama jako hlava státu, dále ministerský kabinet kašag, Národní shromáždění cchogdu a četné úřednictvo spravující rozsáhlé území Tibetu. Soudnictví bylo svěřeno vysokým úředníkům jmenovaných vládou. Tibetská vláda stanovovala a vybírala daně, razila svou vlastní měnu, řídila poštovní systém v zemi, velela malé tibetské armádě a všeobecně spravovala veškeré vládní záležitosti. Tibetská forma vlády byla velmi decentralizovaná a rozdělená do mnoha krajů a knížectví, které se vyznačovaly vysokým stupněm samosprávy (Shakabpa 1998).

Čínská republika, vyhlášená roku 1912, na jedné straně zmínila ve své ústavě a při jednání s ostatními státy, že Tibet je provincií Čínské republiky, na druhé straně při jednání s tibetskou vládou žádali čínští zástupci od zástupců tibetské vlády a dalajlamy souhlas s připojením Tibetu k Čínské republice (podobná jednání probíhala i s Nepálem). Obě země ovšem připojení svého území k Čínské republice několikrát důrazně a oficiálně odmítly (DIIR 2006a).

2.1.4 Tibet po čínské okupaci (1949 až po současnost)

Rok 1949, který se stal mezníkem tibetské nezávislosti, se odvíjel od historického převratu v Číně. Tibet musel čelit tvrdým a opakovaně vznášeným čínským nárokům již od roku 1947, kdy se Britové stáhli z Indie. Smlouvy Spojeného království s Tibetem formálně zdědila Indie, kterou však tížily vnitřní problémy takového rozsahu, že Tibet byla prakticky nucena ponechat jeho osudu. V Číně zároveň musel Čankajškův zesláblý Kuomintang čelit nástupu Mao Ce-tungových komunistů. V roce 1949 komunisté v Číně převzali moc a stoupenci Kuomintangu se uchýlili na Tchaj-wan. Nově vytvořená Čínská lidová republika krátce po svém ustavení vyhlásila, že Tibet považuje za nedílnou součást svého území. Již v lednu 1950 zveřejnila nová čínská vláda své rozhodnutí „osvobodit Tibet od imperialistických vlivů“ a připojit ho znovu k mateřské Číně.

V říjnu 1950 jednotky Čínské lidově osvobozené armády zahájily rozsáhlou invazi do Tibetu. Nepočtená, špatně vycvičená a vyzbrojená tibetská armáda zanedlouho jednoznačně vojenská přesila podlehla, po několika dnech bylo dobyt hlavní město východního Tibetu Čhamdo. 26. října 1951 vstoupily čínské vojenské jednotky do Lhasy. Pod pohrůžkami dalšího postupu do vnitrozemí tibetská delegace v Pekingu podepsala tzv. „Sedmnáctibodovou smlouvu“, v níž se Tibet zcela vzdal své suverenity. Tibet byl nadále pod kontrolou čínských vojáků, kteří se rozmístili po celém jeho území.

V roce 1956 probíhaly ve východních tibetských provinciích Kham a Amdo otevřené boje proti vojákům ČLR. Nepokoje eskalovaly v mohutnou demonstraci proti režimu v březnu 1959 ve Lhase, která přinutila dalajlamu uprchnout z bezpečnostních důvodů do indického exilu. Demonstrace proti okupaci probíhají do současnosti. V letech 1959 a 1989 bylo vyhlášeno i stanné právo. Dalajlama v indickém exilu ustanovil tibetskou exilovou vládu a roku 1963 vydal tibetskou ústavu (doplněná 1990), do které zakomponoval demokratické principy a modernizoval tak správu budovaného svobodného Tibetu.

V roce 1965 vytvořila ČLR na území Tibetu Tibetskou autonomní oblast, která ovšem pokrývá jen polovinu rozlohy skutečného Tibetu. Východní tibetské provincie Kham a Amdo byly přiřčeny k čínským provinciím. O rok později postihla Tibet kulturní revoluce, která s programem „boj proti čtyřem starým“ (myšlenkám, kultuře, zvyklostem a návykům) zcela zdecimovala Tibet. Rudé gardy zničily přes 6 000 tibetských chrámů a klášterů a tvrdě byly postihovány jakékoliv projevy odporu (Campaign for Tibet 2004, 2009a). V roce 1979 byl v Tibetu zahájen opětovný program liberalizace. Byla zahájena renovace několika pečlivě zvolených posvátných míst a povoleno vykonávání několika náboženských úkonů, např. poklony, obcházení posvátných míst, zpěv manter, točení mlýnkem, pálení kadidla či vyvěšování praporků. Během 80. a 90. let byla zahájena masivní kampaň podporující přesídlování Číňanů do etnického Tibetu. Dalajlama prezentoval v americkém kongresu v roce 1987 pětibodový mírový plán, který shrnul základní podmínky, jež by mohly vést k nápravě čím dál zoufalejší situace tibetského obyvatelstva žijícího v Tibetu: 1. přeměna Tibetu v mírovou zónu, 2. zastavení přemísťování čínského obyvatelstva do regionu, 3. respektování lidských práv a demokratických hodnot, 4. obnovení a ochrana životního prostředí bez přítomnosti jaderných zbraní či odpadu, 5. zahájení seriózních jednání o budoucím statusu Tibetu (Shakabpa 1998).

Od roku 1988 opět rostl počet demonstrací proti čínské hegemonii, což vedlo k vyhlášení stanného práva roku 1989, uzavření Tibetu pro cizince a několika vlnám zatýkání za projevy podpory samostatnosti Tibetu. Od roku 1993 je Tibet otevřen světu a čínská vláda velmi podporuje rozvoj cestovního ruchu v regionu.

V roce 1995 byl dalajlamou označen šestiletý Gendun Čhokji Ňima jako 11. reinkarnace zesnulého pančhenlamy. Titul pančhenlama označuje druhého nejvyššího postaveného duchovního Tibetu. Po čínské okupaci strávil 10. pančhenlama mnoho let ve vězení kvůli projevům podpory dalajlamy a kvůli kritice kroků ČLR. Šestiletý Gendun byl čínskými úřady uvězněn na neznámém místě a dodnes o něm není více zpráv. Jako pančhenlamu zvolila čínská vláda svého kandidáta, který ovšem není tibetskou společností uznáván (DIIR 2006a).

Dne 1. července 2006 byla zprovozněna železnice do Lhasy. Železniční trať je dlouhá téměř 2000 kilometrů a zvedla vlnu nevole v řadách exilových Tibetanů. Největší obavou, které železnice vyvolává, je masivnější příliv čínského obyvatelstva, zhoršení životního prostředí, diskriminace v přepravě, dovoz čínských výrobků a služeb a vývoz tibetského nerostného bohatství do ČLR (DIIR 2009a).

V březnu 2008 si Tibetané opět připomněli výročí krvavého potlačení národního povstání v roce 1959. Zprvu poklidné demonstrace připomínající porušování lidských práv a podpořené konáním letních olympijských v Pekingu vyvolaly po několika dnech vojenskou odvetu. Mnoho Tibetanů a protitibetských organizací bylo pobouřeno, když ČLR vyhlásila 28. březen národním svátkem - Dnem osvobození od nevolnictví.

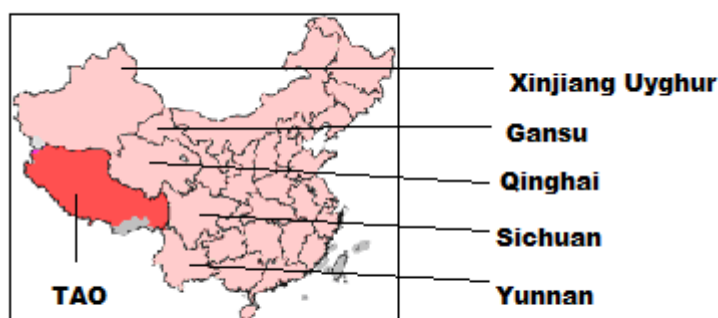
2.2 Stručná sociogeografická charakteristika tibetského území

2.2.1 Vymezení území Tibetu

V literatuře se setkáme s dvojitým vymezením území Tibetu. Jedno odpovídá čínskému pohledu, kde Tibet je označován jako Tibetská autonomní oblast (TAO). V pramenech tibetské exilové vlády je vymezení Tibetu mnohem větší a odvolává se na dávná buddhistická tibetská království a sféru jejich vlivu. Pravdou ovšem zůstává, že přesné hranice historického Tibetu nebyly nikdy fakticky vyznačeny, a proto jejich vytyčení může být sporné.

TAO je autonomní oblast tibetské národnosti v ČLR. Leží v západní Číně na Tibetské náhorní plošině na historickém území Tibetu. Svou rozlohou se jedná o druhou největší provincii ČLR, obývá ji však nejméně obyvatel ze všech provincií, což z TAO činí nejrřeději osídlenou provincii Číny. Směrem od jihu na západ hraničí TAO s Barmou, Indií, Bhútánem a Nepálem; hranice je dlouhá 4 000 km. Směrem od severu na východ pak sousedí s provinciemi Xinjiang, Quinghai, Sichuan a Yunnan. Území autonomní oblasti tvoří něco přes polovinu celkové rozlohy historického Tibetu. Tibetská autonomní oblast byla oficiálně vyhlášena roku 1965 v jádrové oblasti historického Tibetu. Celková rozloha činí 1 228 400 km².

Obrázek 1: Tibetská autonomní oblast v rámci ČLR

zdroj: Wikipedia 2009b, upraveno

Tibetská autonomní oblast je rozdělena na šest prefektur a město Lhasu na úrovni prefektury.

Města na úrovni prefektury: Lhasa

Prefektury: Čamdo, Lhokha, Nagču, Ngari, Ňingthi, Žikace

Obrázek 2: Rozdělení TAO na prefektury

zdroj: Rumor Mill News 2010

Z celkového počtu 2 740 000 obyvatel provincie tvoří Tibetáané asi 93 % populace; druhou nejvýznamnější etnickou skupinou jsou Chanové, kterých je asi 6 %. Ve zbylém 1 % jsou zastoupeny všechny ostatní národnostní menšiny, např. Chuejové, Monpové, Lhopové aj. Ze sčítání lidu k roku 2000 dále vyplývá, že etnické skupiny nejsou rozmístěny rovnoměrně, ve městech žije více Chanů a Tibetáané žijí převážně ve venkovských oblastech.

Z historického hlediska se Tibet dělí na tři hlavní oblasti o rozloze okolo 2,5 milionů km², tzn. je dvakrát větší než Tibetská autonomní oblast:

- Ü-Cang - centrální a střední Tibet, včetně západního Tibetu Ngari
- Amdo - severní Tibet, dnes přičleněn k čínské provincii Qinghai
- Kham - východní Tibet, dnes přičleněn k čínské provincii Sichuan.

Počet obyvatel Tibetu je odhadován na 5 až 6 milionů (DIIR 2010). V historickém Tibetu nebylo nikdy provedeno sčítání lidu, takže se lze opírat pouze o přibližný odhad. Dle Shakabpy (1998) a tibetské exilové vlády (2008b) žije dnes v Tibetu okolo 6 milionů Tibetáanů (48 % kočovníků, 32 % obchodníků a zemědělců, mniši a mnišky představují 20 %, z toho 2% mnišky).

Obrázek 3: Historické území Tibetu ve srovnání s TAO

Zdroj: MacPherson 2008

Části původních provincií etnického Tibetu Amdo a Kham nejsou součástí dnešního vymezení Tibetské autonomní oblasti. Jejich části byly včleněny do čínských hraničních provincií Qinghai, Sichuan, Gansu a v menší míře i do provincie Yunnan.

V tomto bodě se také rozchází většina statistik vedených čínskými úřady či tibetskou exilovou vládou. Stále častější vystupování protitibetských hnutí s heslem, že Tibeťané se stávají ve vlastní zemi menšinou, není možno hodnotit na základě dostupných čínských statistických údajů, jelikož ty o Tibetu referují pouze v hranicích Tibetské autonomní oblasti. V této provincii jsou Tibeťané stále většinou (kromě velkých měst), problém ovšem vzniká v oblastech historického Tibetu Kham a Amdo, které byly přiřčeny k čínským provinciím a vlivem masové migrace čínského obyvatelstva do regionu se Tibeťané stávají na svém historickém území menšinou.

2.2.2 Demografická charakteristika

Jak už bylo uvedeno v předešlé kapitole, odlišné informace podávají čínské zdroje a zdroje tibetské exilové vlády, a to především kvůli různému vymezení území Tibetu.

Tibetská exilová vláda na rozdíl od čínské nemá přímý přístup k datům o sčítání lidu, její výpočty se proto většinou zakládají na propočtech čínských zdrojů s přihlédnutím k míře porodnosti a úmrtnosti Tibeťanů. Do svých výpočtů zahrnují i počty

tisíců zabíjených při vpádu čínskýců vojsk a následných demonstracích proti okupaci. Tento počet odhadují na 1 milion, tzn. že v bojích padl každý 6. Tibetán (MacPherson 2008).

Tabulka 1: Počet Tibetánů v ČLR dle MacPhersona (2008)

Rok	Počet Tibetánů v ČLR
1959	6 000 000
1990	4 289 000
2000	5 416 021

Zdroj: MacPherson 2008

Podle sčítání lidu roku 2000 data zaznamenala 26% nárůst počtu Tibetánů v ČLR od roku 1990 (MacPherson 2008; Fisher 2008). Tento nárůst může být vysvětlen zvýšenou mírou porodnosti a sníženou mírou úmrtnosti Tibetánů v tomto období.

Čínská data z Chinese Nationality Statistic ovšem uvádějí jiné závěry o počtu Tibetánů a data se výrazně rozcházejí už na začátku sledovaného období. Dle China's State Bureau bylo v roce 1959 Tibetánů přes 6 miliónů, jak ve svých publikacích uvádí tibetská exilová vláda. Podle Chinese Nationality Statistic se počet Tibetánů v ČLR v 50. letech pohyboval do 3 milionů. Proto je hodnocení tibetské populace velmi problematické.

Tabulka 2: Počet Tibetánů v ČLR dle Hao (2000)

Rok	Počet Tibetánů
1953	2 775 000
1964	2 501 000
1982	3 384 000
1990	4 593 000

Zdroj: Hao 2000

Tabulka 3: Počet obyvatel TAO

Rok	Počet obyvatel	Počet Tibetánů	Podíl Tibetánů na celkové populaci
1969	1 480 500		
1985	1 994 800		
1990	2 195 497	2 096 700	96%
2000	2 620 761	2 411 100	92%

Zdroj: UNESCAP 2009

V roce 2000 byla hustota obyvatelstva v TAO pouze 2,1%. Tibetané žijí většinou ve východní části Tibetu v údolích velkých řek, např. řeky Brahmaputra, Lantsang, Lujang a Yangtse. V severních a jižních oblastech Tibetu žije jen málo lidí, a to v důsledku nevhodných klimatických podmínek.

Tabulka 4: Věkové složení obyvatel TAO dle UNESCAP k roku 2000

Věkové rozmezí	Počet obyvatel v milionech	Procentuální postavení v TAO
0-14	0,82	31 %
15-64	1,68	64 %
65 a více	0,12	5 %

Zdroj: UNESCAP 2009

Podle UNESCAP sčítání lidu také potvrdilo fakt, že většina tibetské populace žije na venkově (až 80%). V hlavním městě Tibetské autonomní oblasti Lhase, která čítá okolo 200 000 obyvatel, žije v současné době méně Tibetánů než Číňanů. V dalších tibetských městech tvoří Tibetané často méně než 10 % obyvatel města. Tento trend úbytku tibetské populace ve městech bude stále růst, jelikož vystavením železnice v Tibetu v roce 2006 jsou města pro čínské obyvatelstvo lépe dostupná (MacPherson 2008).

Od roku 1951 došlo k výrazným změnám v demografii tibetského etnika. Od 50. let můžeme sledovat pokles porodnosti tibetských žen, nicméně její míra oproti ostatním provinciím Číny je stále vysoká (na tibetské ženy se nevztahuje politika jednoho dítěte. V organizacích zabývajících se lidskými právy se ovšem ozývají hlasy, které vypovídají

o nucené sterilizaci tibetských žen). V roce 2000 se pohybovala hrubá míra porodnosti v TAO okolo 17‰, zatímco národní přírůstek činil pouze 11‰ (UNESCAP 2009).

V míře úmrtnosti můžeme od roku 1970 pozorovat značný pokles. Úmrtnost klesla z 28‰ v roce 1950 na skoro 7‰ v roce 2000. Vyšší úmrtnost zaznamenala mužská část tibetské populace a celkově vyšší úmrtnost v Tibetu můžeme pozorovat i v porovnání k celostátním výsledkům (vyšší úmrtnost vykazovaly především venkovské oblasti Tibetu). Výrazné demografické změny se projevily i v novorozenecká úmrtnosti, kde byl zaznamenán pokles 430‰ v roce 1951, na 92‰ v roce 1990 až k 35 ‰ v roce 2000. Průměrná délka života dosáhla v roce 1990 59,64 let, 57,64 let pro muže a 61,57 let pro ženy. Velikost rodiny v jedné domácnosti je v průměru 4,77 členů, 3,03 pro městskou rodinu a 5,45 pro venkovskou rodinu.

Zajímavá jsou i data věnující se sňatečnosti v Tibetu v roce 1990, která uvádějí, že skoro 33 % Tibetůanů v produktivním věku není v manželském vztahu (vyšší míra než v jiných čínských provinciích). V roce 1999 se číslo ustálilo na 29 % (UNESCAP 2009) a tento pokles může souviset jak s životním stylem tibetské populace, tak nezanedbatelným procentem mnišské populace ve společnosti.

Podle čínských zdrojů prezentovaných UNESCAP (2009) došlo od roku 1949 ke zvýšení gramotnosti tibetského etnika, i když v porovnání s jinými regiony Číny je gramotnost Tibetůanů stále velmi nízká.

Přehled údajů gramotnosti z pohledu tibetské exilové vlády uvedu v dalších kapitolách diplomové práce, její stanovisko totiž zásadně nesouhlasí s údaji vedenými ČLR.

Tabulka 5: Negramotnost tibetského obyvatelstva pohledem ČLR

Rok	Počet negramotných Tibetůanů v milionech	Procentuální zastoupení negramotných Tibetůanů
1990	0,98	44,43 %
2000	0,85	32,5 %

Zdroj: UNESCAP 2009

Gramotnost v Tibetu vykazovala shodné rysy jako u rozvojových států, nejvíce negramotných žilo na venkově, vyšší procento negramotných tvořily ženy a co se týče etnického rozdílu, čínské etnikum v regionu dosahovalo vyššího vzdělání než etnikum

tibetské (UNESCAP 2009; Samdup 1993). Gramotnost obyvatel je nutnou podmínkou zapojení tibetského etnika do ekonomických struktur v zemi a rozvoje jejího sociálního kapitálu. Dokládané počty ovšem poukazují na nízké procento gramotnosti tibetského etnika, tedy na jeho společenskou a ekonomickou exkomunikaci.

2.2.3 Sociokulturní souvislosti

Z výzkumu v exilových osadách na severu Indie je patrné, že exiloví Tibeťané věnují zvýšenou pozornost uchování a rozvoji tibetské kultury. Svou kulturu považují za specifickou, a to hlavně díky jejímu těsnému spojení s tibetským buddhismem, který formuje život každého Tibeťana a je jedním z hlavních pilířů tibetské identity. Tibeťané se při výzkumu identifikovali na základě mateřského jazyka (tibetštiny) a vlastního způsobu života (tibetský buddhismus, kultura oblékání, stravování či oslava svátků) vůči netibetskému etniku.

2.2.3.1 Role náboženství v Tibetu

Buddhismus je nábožensko-filozofický systém, jehož základ vytvořil Gautama Buddha pravděpodobně v 5. století př. n. l. v dnešním Nepálu. Jedná se o jedno z nejrozšířenějších světových náboženství, které vyznává přibližně 230 - 500 miliónů lidí.

Buddhismus řadíme mezi neteistická náboženství. Cílem tohoto náboženského systému je dosažení nirvány, kdy naše duše je osvobozena z koloběhu znovuzrození a nemusí se znovu narodit do světa utrpení. V laickém životě, který se od mnišského života značně liší, přináší buddhistická filozofie semínka šťastnějšího a uvědomělejšího života, který je prost egoцентриcké žádostivosti, nenávisti a zaslepení.

Buddhistické učení můžeme členit do několika skupin, které se od sebe odlišují výkladem Buddhova učení a přístupem k bódhisatvům (buddhům, kteří místo nirvány zvolili znovuzrození do světa utrpení, aby dopomohli k nirváně svým bližním), dále uznáním buddhistických koncilů, které vymezovaly ideologické směry buddhismu a reflektovaly změny v průběhu staletí.

Théravádový buddhismus (někdy nazýván hínajánový buddhismus) je dnes rozšířen především v oblastech Srí Lanky, Barmy, Laosu, Thajska a v části Vietnamu a Malajsie.

Mahájánový buddhismus je dnes praktikován především v Číně, Japonsku, Korei a větší části Vietnamu. Součástí mahájány je i zenový buddhismus, ačkoliv se spíše jedná o samostatnou školu, která sice vychází z mahájánových sůter, ale má vlastní velice specifický systém výuky.

Vadžrajána (někdy se používá výraz tantrický buddhismus) je forma buddhismu spojovaná především s tibetským buddhismem. Používá všechny metody předchozích směrů, ale navíc ještě speciální praktiky spojené např. se zpřítomňováním buddhovských aspektů a recitací manter. Dnes je tato forma buddhismu praktikována především na území Tibetu, Nepálu, Bhútánu, Mongolska a částečně v Indii, Číně a Japonsku.

Nejstarším tibetským náboženstvím je *bön*. S příchodem buddhismu ztrácel *bön* postupně svůj vliv, jeho stoupenci se však dodnes soustředí v několika komunitách v Indii a v Nepálu. Během staletí společného vývoje vstřebal *bön* četné charakteristické rysy buddhismu, ale i buddhismus se v mnohém obohatil *bönismem* (DIIR 2006a).

Buddhismus v Tibetu vzkvétal od 7. století a pod záštitou panovníků se šířil po celé zemi. Nástup dalajlamy v roce 1642 zahájil epochu harmonického splynutí náboženských a politických zájmů. Tři sta padesát let byl dalajlama současně nejvyšším představitelem duchovní i světské moci. Převzetí moci dalajlamou způsobilo, že buddhismus zaujímá v životě tibetského lidu zcela výjimečné postavení. Jak uvádí tibetská exilová vláda o významu buddhismu: „Není to pouhý náboženský systém, je to klíč k pochopení tibetské civilizace a kultury, k porozumění životní orientaci tibetských obyvatel. Buddhismus pronikl do všech sfér každodenního života a vytvořil mezi lidmi vazby, připoutávající je k jejich zemi. Při formování tibetského národa a svébytnosti měla nepochybně největší význam právě náboženství.“ (DIIR, 2006, s. 81).

V rozmezí 11. a 12. století se také zformovaly hlavní školy tibetského buddhismu Ňingma, Kagjü, Sakja a Gelug a jejich kláštery se staly středisky veškerého náboženského, ale také kulturního, hospodářského a politického života dané oblasti. V tomto období žilo a působilo mnoho velkých duchovních mistrů, překladatelů a básníků, kteří Tibet proslavili daleko za jeho hranicemi a dosud představují jeden z nejmocnějších inspiračních zdrojů tibetského buddhismu. Zakladatelé jednotlivých škol vtiskli tak tibetskému buddhismu jeho vlastní podobu, která se dále v učení rozvinula. Hlavní školou tibetského buddhismu je škola Gelug, která byla založena ve 14. století Congkhapou a mezi jejíž hlavní postavy patří dalajlama a pančhenlama.

Buddhismem jsou poznamenány téměř všechny oblasti činnosti Tibetanů. Výrazné jsou jeho stopy v malířství, např. thanky nebo mandaly, sochařství, např. čhörteny, rozměrné skulptury i miniaturní sošky a plastiky, mezi něž lze zařadit také nejružnější drobné rituální předměty používané při tantrických obřadech, jako jsou dordže, dilbu, phurbu, relikviář gau a mnohé další. Dále je lze nalézt v architektuře tibetských klášterů a chrámů, ve folklóru, písemnictví, hudbě, medicíně atd. Myšlenkové a naukové bohatství tibetského buddhismu, jeho tradice a organizační formy, jakož i praktické činnosti se postupem doby začaly ze své kolébky v Tibetu šířit do všech světových stran a výrazným způsobem zasáhly do utváření duchovního a materiálního života řady zemí himálajského pásu.

Ve všech tibetských městech a vesnicích byly zřízeny v průběhu staletí kláštery, svatyně a poustevny. Velké kláštery připomínající spíše klášterní města prosluly jako centra vzdělanosti, např. Dapung, Sera a Gandan ve Lhase, Tašihunpo v Žikace, Sakja, Cchurphu a Mindoling v centrálním Tibetu, Labrang Tašikhjil v Amdu, Gandan Džampaling v Čamdu, Lithnang Gončhen aj. Každá tibetská domácnost měla svůj oltář (DIIR 2006b), což dokazuje silný důraz tibetských rodin na praktikující zbožnost.

V roce 1959 žilo v 6259 tibetských klášterech 592 558 mnichů a mnišek. Nacházely se v nich desetitisíce soch a posvátných předmětů ze zlata a stříbra osázených drahými kameny. Kromě buddhistických textů vznikaly v klášterech také studie o literatuře, medicíně, astrologii, umění a politice. Právem je lze považovat za pokladnice tibetské kultury (DIIR 2006a).

2.2.3.2 Význam jazyka při konstrukci tibetské identity

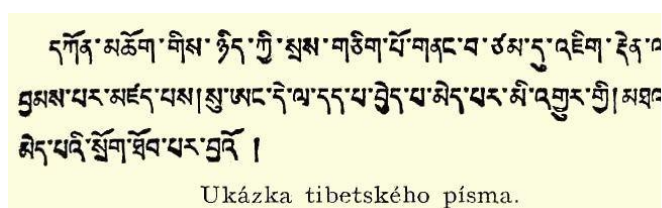
TAO je v současné době bilingvní, tzn. pro potřeby správy a informovanosti jejich obyvatel se používá jak tibetský, tak čínský jazyk. Čínská strategie rozvoje Tibetu představená v Bílé knize sice garantuje používání tibetštiny na úrovni tibetské provincie a zrovnoprávňuje oba jazyky, nicméně z řad tibetských emigrantů a zastřešující tibetské exilové vlády se ozývají obavy, že používání tibetštiny v běžném životě slábne a dochází k její cílené diskriminaci vůči používanější čínštině. V následujících podkapitolách nastíním základní rozdíly mezi oběma jazyky a uvedu jejich stručnou charakteristiku a genezi.

Tibetština patří spolu s barmštinou, laoštinou a dalšími menšími jazyky jako např. Moro, Kačín, Lolo (v jihozápadní Číně), Bodo (v severovýchodní Indii) nebo karenštinou (v Barmě) do tzv. tibetsko-barmské jazykové větve. Spolu se sino-thajskou větví tvoří tibetsko-barmské jazyky velkou tibetsko-čínskou jazykovou rodinu.

Tibetština je monoslabický a tónický jazyk, který má velké množství hovorových dialektů. Je dokonce možné říct, že každá oblast Tibetu má svůj dialekt. V současnosti je považován za standardní formu dialekt používaný v centrálním Tibetu, tzv. Lhaský dialekt, i když k vytvoření spisovného hovorového jazyka ještě nedošlo. Na rozdíl od hovorové tibetštiny je její psaná forma kodifikovaná již z období vlády krále Songcän Gampa v 7. století a po staletích se v podstatě neměnila. Tibetské písmo vytvořil v 7. století, v době panování zmíněného krále, tibetský učenec Thönmi Sambhóta na základě indického písma dévanágarí. Písmo má dvě základní formy, Učän a Ume. Učän je písmo tiskací a používá se při tisku knih, novin, časopisů, oficiálních dokumentů apod. Ume je písmo psací a užívá se v osobním styku, korespondenci atd. Písmo Ume na rozdíl od Učän nemá horní závěsnou linku.

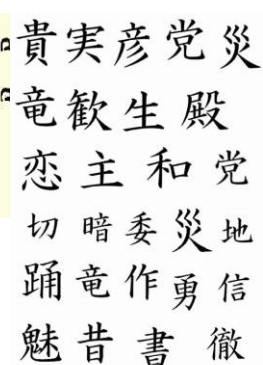
Tibetská abeceda se skládá z 30 písmen, která označují souhlásky. K zápisu samohlásek se používá zvláštních diakritických znamének, která se píší nad nebo pod souhlásku. Tibetština má i vlastní značení číslic. Pro přepis cizích slov, hlavně ze sanskrtu, ale i jiných jazyků, používá tibetština kromě již uvedených písmen a diakritických znamének i některá další písmena, kterým se říká logjig (Sklenka 2005b).

Obrázek 4: Ukázka tibetského písma

Zdroj: Wikipedia 2010

Obrázek 5: Ukázka čínského písma

zdroj: Mysteria 2010

Čínština je jazyk tibetsko-čínské jazykové rodiny, kterým se mluví zejména v Číně, na Tchaj-wanu, v Singapuru, Malajsii a v čínských komunitách v zahraničí. V českém jazykovém prostředí odkazuje nejčastěji na současnou standardní čínštinu, která je z lexikálně-gramatického hlediska založena na vzorových dílech napsaných jazykem báihuà, z hlediska fonetického stojí na pekingském dialektu a jejímž základem je severní dialektická skupina (někdy nazývaná jako mandarínština). Dle názoru některých badatelů není čínština jednotným jazykem, ale sestává z několika menších jazyků. Často je uváděn počet sedm, podle sedmi velkých skupin dialektů. Čínština se zapisuje čínskými znaky, které mohou být přečteny v jakékoli výslovnosti, tj. v kterémkoli dialektu (Wikipedia 2009a).

2.2.4 Organizace společnosti a tradiční způsob života v Tibetu

Tibeťané byli tradičně především kočovní nomádi, obchodníci, případně zemědělci, kteří obhospodařovali plošiny na jihu země a v blízkosti řek. Až do čínské invaze byl Tibet feudálním státem, kde veškerá politická a správní moc byla rozdělena rovnoměrně mezi duchovní a světské úředníky. V čele státu stál dalajlama, nejvyšší v hierarchii církevních hodnostářů a zároveň nejvyšší světský úředník, představující jednotu státu a církve. Příchod buddhismu Tibeťany přeměnil z obávaných válečníků v mírumilovný národ, který nadále byl spíše terčem nežli strůjcem vojenských invazí. Před okupací Tibetu byl odhad všeho obyvatelstva šest milionů (Shakabpa 2000).

Největší centra byla Lhasa (asi 80 000 obyvatel), Žikace (kolem 20 000 obyvatel) a Čhamdo ve východním Tibetu. Doprava probíhala s pomocí koní či mul po prašných cestách, doprava po vodě nebyla výjimečná a byla realizována na člunech vyrobených

z kůží jaha či na dřevěných vorech. V minulých dobách představovalo hlavní tibetský export zboží jako vlna, oháňky, borax a sůl, drobnější export zahrnoval kůže, kadidlo, lékařské komodity a chovnou zvěř. Import z Indie představoval vlněné zboží a látky, petrolej, sklo a strojírenské výrobky. Dovážely se také železo a měď, stejně jako základní potraviny. Daně státu se odváděly ve zboží a přebytky potravinářského zboží, zejména obilí, se uskladovaly ve vládních sýpkách. Sýpky byly rezervou pro případ hladu.

Architektura byla velmi jednoduchá, domy využívaly jižního slunečního svitu a stavební materiál pocházel z místa bydliště. Kočovníci žili v bytelných stanech z pletené jačí srsti. Nikde nechyběly rozvěšené barevné modlitební praporky, které vyznačovaly jak lidská obydlí, tak posvátná či magická místa. I když před komunistickou okupací převládal v Tibetu feudální systém podobný našemu ve středověku, nebyly nejchudší vrstvy společnosti nijak omezovány ve svém pohybu a náboženském vyznání. Podle Shakabpy (2000) se Tibetané „velmi silně opírají o svou buddhistickou víru a zákon karmy, který hlásá, že odměny a tresty v tomto životě jsou výsledkem skutků člověka v minulém životě. To je jeden z důvodů, proč jsou Tibetané tak velice soucitní, čestní, srdeční a se svým údělem spokojeni.“ (Shakabpa, 2000, s. 26).

Vzhledem k tomu, že náboženství hrálo v životě Tibetanů důležitou roli, vstupovali do kláštera příslušníci všech společenských tříd. V průběhu mnišského života dosahují mniši různých úrovní vzdělání a skládání slibů. Na základě svého studia a přísné disciplíny získávají vědecké hodnosti, tzv. buddhistické tituly. Absolvent může v klášteře zůstat celý život nebo se vrátit do společnosti a hlásat nauku svým stoupencům.

Vláda země, jak už bylo řečeno, byla svěřena do rukou duchovního a světského vůdce Tibetu dalajlamy. Za nepřítomnosti dalajlamy jmenuje Národní shromáždění regenta, který řídí práci vlády. Složení vlády bylo dualistické se dvěma prvními ministry, jedním světským a jedním mnišským. V působnosti civilní administrativy byla rada (kašag), výkonný orgán, který spravoval záležitosti národních a soukromých zájmů. Pod radou byla vlastní administrativa, dělicí se do ministerstev, v jejichž čele stáli dva předsedové, jeden světský a jeden mnišský. Správa náboženských záležitostí patřila vrchnímu opatovi a radě mnichů.

2.3 Regionální diferenciacie tibetské diaspory ve světě

První sčítání obyvatel v tibetských exilových komunitách proběhlo v roce 1998. Toto sčítání ovšem neobsahovalo vyčerpávající demografické informace, proto byl v roce

2002 výzkum opakován na vzorku 1000 rodin žijících na 14 různých místech Indie. Další demografické průzkumy tibetské exilové komunity proběhly v dubnu 2009. Jejich výsledky zatím nebyly oficiálně v anglickém jazyce prezentovány.

Tabulka 6: Počet tibetských exulantů ve světě

Rok	Počet exulantů
1959	80 000
1998	122 778
2007	145 150

Zdroj: Sklenka 2005a

Z celkového počtu žilo v roce 1998 celkem 70 % (85 147) exilových Tibetců v Indii, 11 % (13 720) v Nepálu a 19 % (23 911) v ostatních zemích světa. Tibetci žijí i v jiných asijských zemích zejména v Bhútánu, asijské části Ruska a Japonsku, dále v USA, Kanadě, Evropě a Austrálii. Přibližně 70 % Tibetců v Evropě žije ve Švýcarsku, zbytek ve Spojeném království, Francii a dalších zemích. V Oceánii v roce 1998 žilo 217 Tibetců a byli zaznamenáni i první tibetští usedlíci v Africe (Sklenka 2005a). Rozšířená tabulka počtu Tibetců žijících v roce 1998 v zemích světa je v příloze 7.

Podle Office of the Planning Commission je přibližný počet tibetských exulantů v roce 2007 145 150 exulantů, z toho v Indii žije 101 242, v Nepálu 16 313, Bhútánu 1 883 a na zbytek světa připadá okolo 25 712 tibetských exulantů (DIIR 2008c).

2.3.1 Tibetské diaspory ve světě

Většina uprchlíků, kteří se dostali do Evropy, Ameriky či Oceánie, byla přesídlena po předešlém pobytu v asijských exilových komunitách. Proces cest na západ započal na začátku šedesátých let, kdy Červený kříž přesídlil okolo 1 500 Tibetců do Švýcarska. V současné době žije ve Švýcarsku okolo 2 000 Tibetců. Druhá nejpočetnější komunita Tibetců v Evropě se nachází ve Spojeném království, dle londýnské kanceláře pro tibetské záležitosti se počet pohybuje okolo 650 Tibetců. Dalších 750 tibetských emigrantů bychom našli ve zbývajících částech Evropy, početnější komunita se vyskytuje ve skandinávských zemích (okolo 110 Tibetců) (MacPherson 2008).

Tibeťané začali migrovat do Severní Ameriky během 70. let 20. století. Tomu předcházela apel Jeho Svatosti dalajlamy adresovaný kanadské a americké vládě o umístění tibetských uprchlíků na jejich území. Dalajlama ve svém prohlášení vyzval obě vlády k přijetí tibetských uprchlíků na základě kladné zkušenosti z přístupu Švýcarska k tibetské otázce. Pouze kanadská strana odpověděla kladně, a to především díky značnému úsilí kanadského Vysokého komisaře v Indii (MacPherson 2008).

V letech 1971–72 přišlo do Kanady 228 Tibeťanů z Indie a Nepálu. Kanadská vláda usadila tuto první vlnu tibetských imigrantů do několika připravených sídel v Ontariu, Quebecu, Manitobě, Albertě a Britské Kolumbii. Tibeťané byli rozděleni do oblastí na základě příslušnosti k určité buddhistické škole. Příslušníci školy Gelug v Lindsay (Ontario) a Montreal (Quebeck), školy Ňingma do Winnipegu (Manitoba), školy Sakja do Lethbridge (Alberta) a školy Kagjü do Vancouveru (Britská Kolumbie).

Tibeťané v Kanadě začali pracovat v průmyslových odvětvích či službách, dále jako opatrovníci či pomocné síly ve školách, nemocnicích nebo jako domácí zdravotnický personál pro starší občany (MacPherson 2008).

Od 70. let se počet Tibeťanů v Kanadě stále zvyšoval. Mezi roky 2001 až 2006 se tibetská komunita v Kanadě ztrojnásobila na počet 4 275. Mnoho těchto nově příchozích Tibeťanů dorazilo do Kanady ze Spojených států amerických nebo z asijských exilových diaspor. Tento vysoký nárůst migrantů byl vyvolán kroky kanadské vlády, která již na konci 90. let poskytla uprchlíkům více občanských práv, garantované ochrany a plný přístup k čerpání sociální péče (MacPherson 2008).

Do Spojených států amerických začaly první tibetské rodiny migrovat na začátku 90. let, kdy americkým kongresem prošel zákon o imigrantech. Zákon umožnil totiž snadné získání víz pro 1 000 Tibeťanů, kterým bylo nabídnuto přemístění na západ z pomalu se přelidňujících tibetských enkláv v Nepálu a Indii.

Vzhledem k těmto novým možnostem migrace zorganizovala tibetská exilová vláda výběrové řízení, které mělo určit tibetské migranty, kteří získají americká víza. Dle sčítání lidu v roce 1998 organizovaného tibetskou exilovou vládou bylo v USA přítomno 5 500 Tibeťanů. Kancelář pro tibetské záležitosti v New Yorku v roce 2008 aktualizovala počet žijících Tibeťanů na území USA na 9 000 (MacPherson 2008).

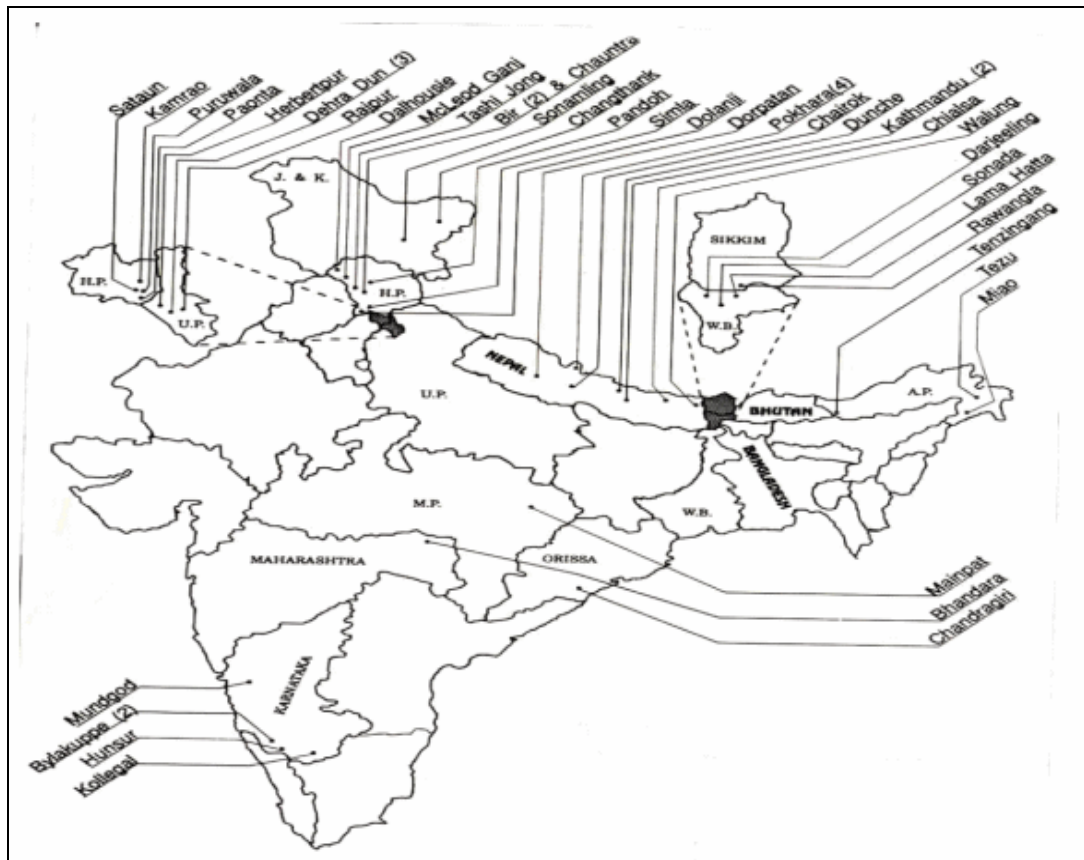
V současné době je tibetská migrace vedena do „spádových“ severoamerických aglomerací, z těchto měst vyniká silné zastoupení Tibetánů v Torontu (3 475) nebo v New Yorku (okolo 3 000). Početnější tibetské komunity se díky vyšší porodnosti v rodinách rozrůstají také v Minneapolis, San Francisku, Portlandu, Bostonu, Calgary a Vancouveru.

Do Austrálie či na Nový Zéland emigrovali Tibetané na základě vlastního rozhodnutí, nejčastěji se záměrem v zemích studovat či pracovat. Koncem 90. let vyslala tibetská exilová vláda do Austrálie několik bývalých politických vězňů. V roce 2006 žilo na území Austrálie 533 Tibetánů, z toho skoro polovina v oblasti poblíž Sydney. Sčítání lidu na Novém Zélandě v roce 2006 potvrdilo přítomnost 66 Tibetánů (MacPherson 2008, Collins 1997).

2.3.2 Diaspory v Jižní Asii

Jak uvádí tibetská exilová vláda (Sklenka 2005a), v roce 2002 žili exiloví Tibetané na 52 místech Jižní Asie, z toho v Indii na 35 místech, v Nepálu na 10 místech a v Bhútánu na 7 místech. V té době žilo nejvíce Tibetánů v dalajlamově sídle v Dharamsale (8694 osob, z toho 4711 mužů a 3983 žen), v jihoindických městech s velkými klášterními univerzitami v Mundgodu (8583 osob, z toho 6007 mužů a 2576 žen), Byllakupe (7631 osob), Kollegalu (4359 osob) v Karnátace a v Čoglamsaru (4981, z toho 2492 mužů a 2489 žen). Další usedlosti v Himáčalpradéši (např. Bir, Dalhousie, Manali nebo Šimla), Uttarpradéši (Rádžpur nebo Dehradún), Arunáčalpradéši, Sikkimu nebo Uríse mají několik set až dva tisíce obyvatel tibetského původu.

Obrázek 6: Tibetské osady v jihoasijském regionu k roku 2009

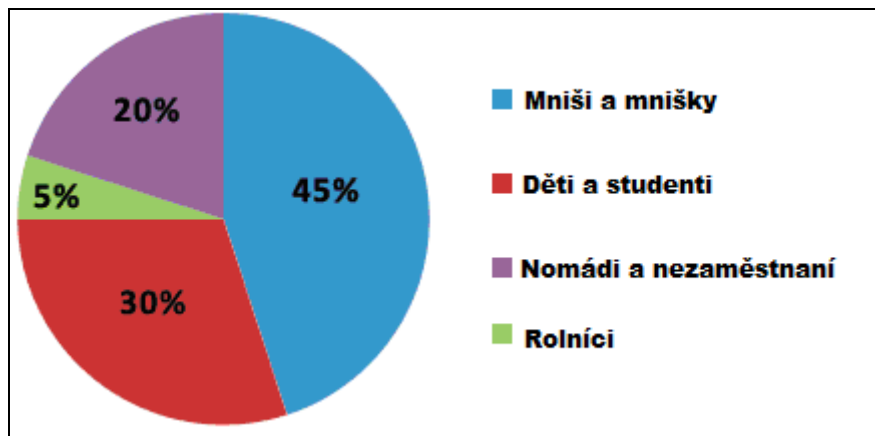

zdroj: Paljor 2007

Ze záznamů UNHCR a organizace Campaign for Tibet vyplývá, že okolo 2500-3500 tibetských uprchlíků hledá každý rok azyl v jihoasijském regionu (Indie, Nepál, Bhútán). Někteří Tibeťané se po pobytu v exilu vrací, ti, kteří v exilu zůstanou, jsou vysláni podle potřeby do vzdělávacích, klášterních, veřejných nebo státních institucí, což organizačně zajišťuje tibetská exilová vláda (MacPherson 2008).

Podle údajů mezinárodní organizace Campaign for Tibet (Campaign for Tibet 2008) představují 75 % ze všech do exilu přichozích Tibeťanů mniši a studenti, kteří hledají v exilu adekvátní tibetské/buddhistické vzdělání. Tomuto tématu bude věnována samostatná kapitola.

Obrázek 7: Procentní zastoupení příchozích Tibetanů v jihoasijském regionu

zdroj: MacPherson 2008, upraveno

Jak uvádí MacPherson (2008) ve své studii o tibetských exulantech, každá jihoasijská tibetská osada má významné ekonomické aktivity, místní vládu, školství, bytovou politiku a občanskou vybavenost pod správou tibetské exilové vlády. Tibetské rodiny a skupiny samozřejmě žijí i v ostatních etnicky nehomogenních jihoasijských městech a vesnicích. Tibetská exilová vláda tyto usedlíky nebo celé enklávy přímo neregistruje, ale snaží se dohlížet na jejich vzdělávání či zdravotní stav.

2.3.3 Indické diaspory

V Indii je respektováno, že Tibetané jsou jedna z oficiálních uprchlických skupin, které indická vláda považuje za legálně žijící skupinu na svém území. Tibetanům je od indické vlády dopřána velkorysá péče, která není srovnatelná s péčí o jiné národnostní skupiny. Příkladem může být fakt, že Indie poskytuje Tibetanům relativní samostatnost ve veřejném vzdělávání, zdravotnictví a správě. Tibetané reprezentovaní tibetskou exilovou vládou stále připomínají vděčnost indické vládě a při svých projevech nezapomínají zdůraznit indickou laskavost k tibetským uprchlíkům.

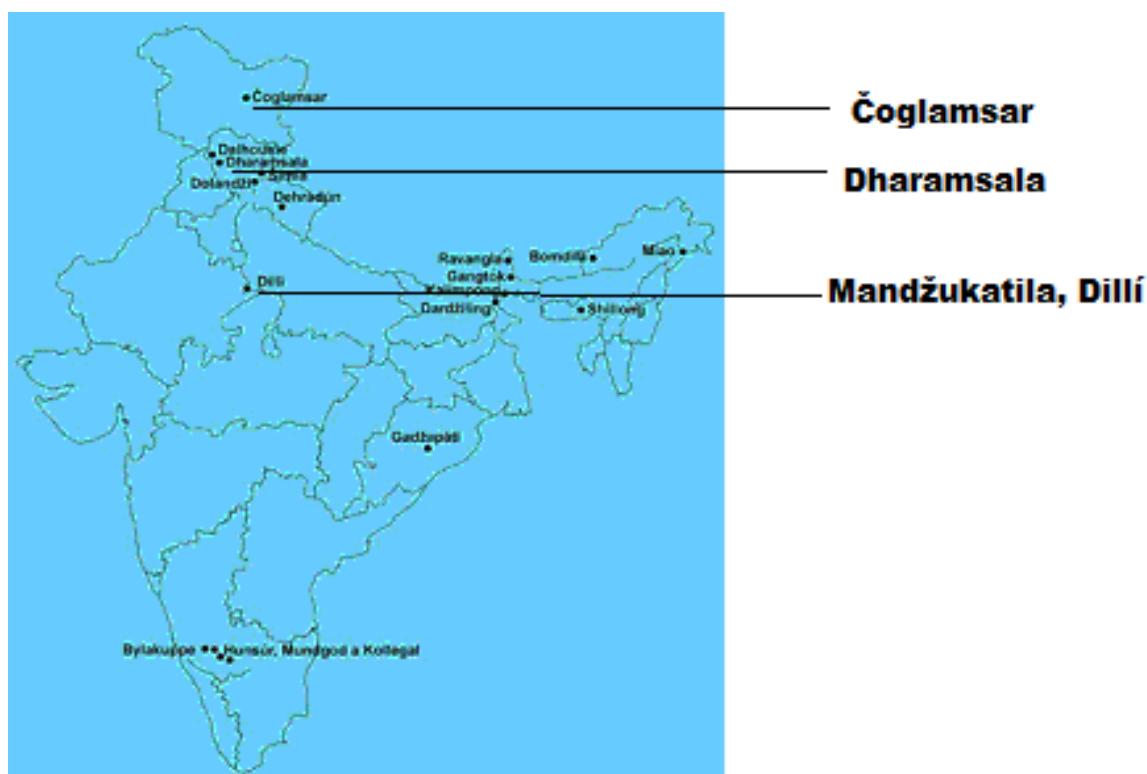
Tabulka 7: Počet tibetských uprchlíků v Indii

Rok	Počet Tibetanů
1970	80 000
1998	85 000
2007	101 250

Zdroj: MacPherson 2008, DIIR 2008c

Tibeťané v Indii žijí ve třech druzích sociálně-ekonomických komunit: převážně zemědělských (52 %), řemeslnických a uměleckých (20 %) a zemědělsko-průmyslových (7 %). Zbytek žije v malých sídlech roztroušených po celé Indii. Mezi čtrnáct zemědělských osad patří pět lokalit v Karnátace v jižní Indii, kde Tibeťané dostali od indické vlády již začátkem 60. let neobdělávanou půdu, na které začali pracovat. Dále k nim patří tři lokality v Arunáčalpradéši a po jedné lokalitě v dalších šesti indických státech. Některé původně zemědělské osady se vlivem nárůstu počtu obyvatel a nedostatku půdy pro všechny obyvatele změnil na zemědělsko-průmyslové, jako např. Bir v Himáčalpradéši (celkem je jich dnes šest). První tibetská komunita, která se zaměřila na tradiční tibetská řemesla, vznikla již v říjnu 1959 v Dárdžilingu. Dnes je takových center několik. Největší jsou v Dárdžilingu, Dharamsale, Dalhousii, Rádžpuru a Šimle. Tato řemeslná centra vyrábí velmi žádané ručně tkané koberce, vlněné svetry, ručně šité zástěry, boty a mnoho dalších tradičních výrobků (Sklenka 2005a). Správním střediskem celosvětového tibetského exilu je podhorské město Dharamsala, kde se nachází sídlo dalajlamy a tibetské exilové vlády.

Obrázek 8: Tibetské osady v Indii, vyznačená místa terénního šetření 2009

zdroj: Sklenka 2005a, upraveno

3. Exil z Tibetu

3.1 Explanace faktorů vedoucích k emigraci

V této kapitole budou rozebrány hlavní příčiny vedoucí k migraci Tibetánů do exilu. Důvody migrace budou osvětleny podrobnějšími průzkumy daného důvodu a doplněny příkladem z rozhovoru nebo citací literatury.

Jak uvádí mezinárodní organizace Campaign for Tibet (2005), prchá každoročně přes čínské hranice do jihoasijského exilu okolo 2 500 až 3 500 Tibetánů.

Tibetáné uvádějí podle zpráv této organizace různé důvody, proč utíkají ze své rodné země, v odpovědích však můžeme spatřit jistou paralelu tkvící v nesvobodě okupovaného Tibetu. Mnohé Tibetány vede k cestě do Indie návštěva oslav buddhistických svátků, poutních míst a především audience u Jeho Svatosti dalajlamy žijícího v Dharamsale. Někteří Tibetáné se po pobytu v exilu vrací zpět do Tibetu, nejčastěji se záměrem předat potřebné informace a vyřídit Tibetánům poselství od jejich duchovního a světského vůdce dalajlamy. Jako další významný důvod volby exilu bych mohla uvést hledání adekvátního tibetského vzdělání. Vysoké procento nově příchozích uprchlíků totiž právě tvoří děti, které jsou vysílány rodiči, aby studovaly na tibetských exilových školách. Dětská populace odchází z Tibetu především kvůli neadekvátnímu a nedostatečnému vzdělání ve školách v ČLR. Další početnou skupinu uprchlíků tvoří podle zpráv Campaign for Tibet (2006; viz obrázek 7) buddhističtí mniši a mnišky, kteří hledají možnost praktikovat své náboženství bez omezení ze strany vlády. Mezi další nejčastější důvody odchodu do exilu můžeme zmínit – nucené přesídlování, politické pronásledování či neschopnost zapojit se do ekonomiky moderní čínské společnosti. Nucené přesídlování do jiných částí Tibetu přetrhá sociální vazby k okolí a přesídlení jedinci tak ztrácejí sociální bezpečí a oporu ve svém okolí. Přesídlování je důsledkem častých čínských urbanizačních projektů, které v západní oblasti Tibetu probíhají v zájmu rozvoje tohoto zaostalého regionu. Dalším faktorem pro volbu exilu je i skutečnost, že se stále se zvyšujícím počtem Číňanů migrujících do oblasti Tibetu ztrácejí Tibetáné konkurenceschopnost v boji o pracovní příležitosti a při prosazení se na trhu práce (Okar 2007). Většina těchto faktorů bude podrobněji rozpracována v následujících podkapitolách.

3.1.1 Náboženská nesvoboda

Mnoho tibetských uprchlíků představují mniši a mnišky, kteří shledávají jako nemožné soustavné rozvíjení své náboženské praxe v Tibetu. Během posledních deseti let více jak 45% tibetských uprchlíků vedlo před útekem mnišský život (včetně 4% mnišek). Mniši a mnišky jsou stále vystavováni politickým kampaním cíleným na znehodnocení náboženského učení, např. jsou nuceni odsoudit chování Jeho Svatosti dalajlamy a výslovně se ho zřeknout. S nově vznikajícím trendem turismu po buddhistických klášterech (Kang 2009) se mniši stávají spíše správci náboženských budov než plnohodnotnými studenty buddhistického učení dharmy. Snaha oslabit vliv klášterů na tibetskou komunitu, kontrola čínské vlády nad náboženskými rituály a posvátnými místy v Tibetu nedovoluje plně rozvinutí náboženského studia a nutí tak mnichy a mnišky k emigraci (Campaign for Tibet 2006; Nunan 2004).

3.1.1.1 Vývoj náboženské nesvobody za posledních 50 let

V „Sedmnáctibodové smlouvě“ z roku 1951 se Čína zavázala chránit a respektovat tibetské náboženské tradice. Ve smlouvě se výslovně uvádí, že výkonné funkce, postavení a pravomoc dalajlamy zůstanou zachovány a že Čína bude dodržovat práva jednotlivce na svobodu náboženského vyznání. Počáteční sliby měly vzbudit zdání náboženské svobody, slovy Mao Ce-tunga: „Náboženství je mor“ se řídila i politika země. V polovině 50. let si čínské úřady uvědomily, že náboženství představuje hlavní překážku v ovládnutí země. Od počátku roku 1956 byly proto zavedeny „demokratické reformy“, při nichž kláštery, svatyně a kulturní střediska byly systematicky pleněny a nakonec zbourány, náboženské texty byly páleny. Znesvěcování a ničení památek doprovázelo veřejné odsouzení náboženství a ponižování a zesměšňování věřících.

V roce 1976 zbylo z 6259 tibetských klášterů zhruba osm. Z celkového počtu 592 558 bylo více než 110 000 mnichů, mnišek, rinpočů a ngagpů mučeno a popraveno a dalších 250 000 donuceno odložit klášterní roucho (DIIR 2006a).

V roce 1979 byl v Tibetu zahájen program liberalizace. Byla zahájena renovace několika pečlivě zvolených posvátných míst a povoleno vykonávání několika náboženských úkonů. Výběr a renovace klášterů podléhá především ekonomickým záměrům, z klášterů se stávají lákadla pro turisty a živá muzea (Kang 2009).

V prohlášení dalajlamy z 10. března 1987 je řečeno: „Takzvaná náboženská svoboda v Tibetu znamená, že je dovoleno vykonávat pobožnosti a některé obřady. Vyučování

a studium buddhistické filozofie však omezují nejrůznější přímá i nepřímá opatření. Buddhismus je degradován na soubor bludů, což vyjadřuje, jak čínští komunisté chápou náboženství.“ (DIIR 2006a). V tomto úhlu pohledu jsou Tibeťané bráni jako primitivní pověřivý národ neschopný samostatné existence, který Čína civilizuje a učí. Tímto způsobem legitimizuje Čína „osvobozování“ Tibetu a nutnou přeměnu tibetské společnosti v jejím vlastním zájmu.

3.1.1.2 Příklady omezení náboženské praxe

Pro každou univerzitu je stanoven maximální počet mnichů. Například výrazné úbytky mnichů můžeme pozorovat v kláštorech Sera (z 7997 na 300), Dapung (10 000 na 400) nebo Gandan (5 600 na 150); pozorování stanoveno z počtu v letech před okupací a v roce 1996 (DIIR 2006a). V roce 1994 byl dle Hao (2000) celkový počet mnichů v TAO okolo 42 500, což činí pouze 2 % populace TAO.

Pro přijetí do kláštera stanovila ČLR následující kritéria: kandidát musí být starší 18 let, musí milovat vlast a komunistickou stranu, musí mít souhlas rodičů, jeho žádost musí být schválena klášterním výborem pro demokratické zřízení, musí mít souhlas místních, krajských a oblastních úřadů, získat povolení úřadu pro veřejnou bezpečnost, mít dobrý „politický profil“ a regionální dostupnost do kláštera (DIIR 2006b).

Čínská kampaň „vlastenecké převýchovy“ realizovaná od roku 1996 byla zavedena jako prostředek potlačení politicky nepoddajných mnichů a mnišek. S cílem prosadit kampaň byly do náboženských institucí vyslány pracovní skupiny, které měly převychovat mnichy a mnišky k vlastenecké víře. Tyto pracovní skupiny nutily mnichy a mnišky podepsat pětibodový politický závazek zahrnující např. odmítnutí separatismu, jednotu Tibetu a Číny, uznání Číňany určeného pančhenlamy, odmítnutí nezávislosti Tibetu a odsouzení dalajlamy (již od 1980 antidalajlamovská kampaň, zákaz vystavování fotografií, obrázků, oltářů s vyobrazením dalajlamy). Odmítnutí nebo projev nesouhlasu znamená možnost uvěznění nebo vypovězení z kláštera (Campaign for Tibet 2009e; Tibetan Centre for Human Rights and Democracy 1999, 2008).

V květnu 1995 prohlásil dalajlama za pravou reinkarnaci zesnulého pančhenlamy Gendun Čokji Němu. Po tomto prohlášení chlapec i s rodinou zmizeli a i přes naléhavé žádosti tibetské exilové vlády, OSN a dalších zainteresovaných skupin a mezinárodních subjektů odmítá Čína o Gendun Čokji Němovi poskytnout jakékoliv informace. V prosinci téhož roku jmenovaly čínské úřady pančhenlamou jiného chlapce, kterého dalajlama ani tibetský lid neuznal.

Dalším příkladem omezení náboženské praxe ze strany čínské vlády je vybírání poplatků při návštěvách a rituálních obchůzkách poutních míst (např. hora Kailás). Poplatky, identifikační průkazy a povolení místních a okresních úřadů musí být v pořádku vyřízeny, i když se chce mnich pouze odebrat do ústraní k meditaci (do chatrčí, samot nebo jeskyní).

Neustálé pronásledování tibetského náboženství je v rozporu s Všeobecnou deklarací lidských práv OSN.

3.1.2 Politická nesvoboda

Někdejší političtí vězni a ti, kteří byli postihováni státním aparátem za rozvracení územní celistvosti Číny, patří každoročně k četným adeptům na odchod do exilu. Politické aktivity a aktivity podporující nezávislost Tibetu jsou důrazně zakázány a přísně trestány dle čínského zákona. Politicky aktivní lidé mají velké problémy v životě, mnichům a mniškám je odepřen návrat do klášterů, často jsou podrobováni kontrolám a jejich činnost je sledována. Pořádané demonstrace proti režimu s sebou nesou řadu zatčených, zraněných nebo zabitých demonstrantů. Počty udávané mezinárodními pozorovateli a čínskými úřady se však velmi liší. Politické vměšování do obyčejného života se projevuje i při domovních prohlídkách, kdy kompromitujícími materiály mohou být knihy, obrázky nebo nahrávky dalajlamy. Amnesty International uvádí, že mezi nejčastější případy porušování lidské svobody a lidských práv patří omezování svobody projevu a tisku, potlačování projevu nesouhlasu s politikou Číny (přítomnost na demonstraci, vyvěšování plakátů, zpěv vlasteneckých písní), věznění politických vězňů a vězňů svědomí po nespravedlivých soudních přelíčeních a vykonstruovaných procesech, zmizení zadržovaných, mučení a špatné zacházení s nimi (dlouhá doba zadržení, nemožnost přípravy obhajoby), ukládání a výkon trestu smrti (Campaign for Tibet 2006).

Přestože je TAO údajně autonomní, Tibetané mohou jen minimálně ovlivňovat řízení své vlastní země. Konečné pravomoci při rozhodování náleží vždy Komunistické straně Číny. Ta v Tibetu rozhoduje prostřednictvím svého prvního tajemníka, který je vždy čínské národnosti. Ani vysocí tibetští úředníci nemohou učinit žádné rozhodnutí bez souhlasu svých čínských „podřízených“. Jakákoliv kritika, protinávryh nebo alternativní návrhy jsou pokládány za nepřípustnou profanaci.

Příkladem mohu uvést osobní výpověď respondenta č. 6, který navštívil Prahu v listopadu 2009. Respondent č. 6 je mnich, který žil ve Lhase a projevoval svou nespokojenost se situací v Tibetu jako účastník demonstrace v roce 1989. Násilnosti, mučení a ponižování, kterých se mu dostalo jako zadrženému, ho přesvědčily o nutnosti prchnout do exilu. Díky pomoci vězeňského lékaře se mu podařilo uniknout z vězení otvorem v latríně a připojit se ke skupině, která mířila přes Himálaje do exilu. V současné době žije na jihu Indie a svobodně se věnuje náboženské praxi.

3.1.3 Problematika vzdělávání

Vzdělání hraje zásadní roli v ekonomicky prosperující společnosti. Nedostatek kvalitního vzdělání v tibetském jazyce je jedním z důvodů vysoké frustrace mladých Tibetánů, jelikož tím ztrácejí jeden z prvků utvářejících jejich kulturní zázemí. V občanském životě je potřeba znát čínský jazyk, který tibetský jazyk stále více odsouvá na druhou kolej. Systém školství nevyhovuje nárokům a potřebám tibetských komunit a často vede k odklonu mladých studentů od studia. Národní kurikulum je sice učeno první roky v tibetštině, k následnému povinnému studiu je ovšem potřeba už znalost čínského jazyka, jelikož předměty jsou vyučovány výhradně v čínštině. Studenti, kteří mají problém s výukou v čínském jazyce, ztrácejí zájem o studium, protože prostě vyučovaným předmětům v čínštině nerozumějí. Dalším významným problémem je propastný rozdíl mezi kvalitou výuky na městských a vesnických školách. Bohatší rodiny posílají své děti na studium přímo do Číny s nadějí, že při dobré znalosti jazyka budou moci dosáhnout vysokoškolského vzdělání. Naopak chudé vesnické rodiny, které si nemohou dovolit platit školní poplatky, využívají možnosti ilegálně vyslat své děti na studia do indického exilu, kde dosáhnou jak tibetského vzdělání, tak budou v blízkosti a pod ochranou Jeho Svatosti dalajlamy.

3.1.3.1 Vývoj systému vzdělávání v Tibetu ve 20. století

Před čínskou invazí v roce 1950 byly hlavními vzdělávacími centry buddhistické kláštery. Nejproslulejší tři klášterní univerzity byly Sera, Ganden a Drepung ve Lhase, dále se v Tibetu nacházelo přes 6000 klášterů, které sloužily jako školy a univerzity pro mnichy a mnišky (DIIR 2007). Jak ovšem uvádí Bílá kniha, tyto kláštery sloužily pouze tibetské aristokracii a úzkému procentu horní vrstvy společnosti (Informational Office of the State People's Republic of China 2009). Sekulární vzdělávání našlo své místo

v Tibetu na začátku 20. století, v době okupace působilo v Tibetu asi 70 škol spravovaných vládou. Některé nově vzniklé sekulární školy však musely brzy uzavřít své třídy, jelikož představitelé zmiňovaných tří nejvýznamnější klášterních univerzit se obávali neblahého vlivu těchto škol na tibetské náboženství a kulturu.

Po okupaci, kdy systém školství začal být řízen z Pekingu, se vzdělávání Tibetanů zaměřilo na posilování loajality k čínské vládě a podporu socialistických reforem. Kurikulum proto obsahovalo především komunistická a protiimperialistická hesla. V Tibetu byly otevřeny nové školy a vyučovalo se historii, tibetské literatuře, čínské a tibetské historii a několik hodin bylo věnováno i náboženství. Vyučování probíhalo v tibetštině, a to až do roku 1959. Odchodem dalajlamy do exilu se systém vzdělávání výrazně změnil podle Maova hesla „velký krok vpřed“. Bylo otevřeno mnoho škol, důraz byl kladen na socialistické vzdělávání mas a výuka probíhala v čínštině. Kulturní revoluce (1966-1976) měla katastrofální důsledky pro vzdělávací systém v Tibetu. V roce 1966 byly školy uzavřeny a studenti byli donuceni stát se členy Rudých brigád a následovat Maova hesla o „boji proti čtyřem starým“ (či čtyřem přežitkům). Brigády vyplenily řadu stovky let starých klášterů a jelikož na tibetskou buddhistickou kulturu bylo nahlíženo jako na zastaralou a zvrácenou, musela být od základů odstraněna.

Vlna liberalizace začátkem 80. let modernizovala i školství. Bylo rozhodnuto vyučovat opět v tibetském jazyce. Ekonomickou i vzdělávací problematiku měl vyřešit přesun čínského obyvatelstva do Tibetu, jehož přítomnost by zaostalým Tibetanům ukázala správnou cestu moderního socialismu. Tento krok ale neměl úspěch a tibetština se stále více vytrácela z tibetského systému vzdělávání, i když čínská vláda věnovala nemalé prostředky na školení tibetských učitelů a přípravu vyučovacích pomůcek (Central Tibetan Administration 2008). Používání tibetštiny probíhalo pouze v rámci základní školy, na střední školy měly tibetské děti odcházet studovat do provincií ve vnitrozemí Číny. Pro ilustraci uvedu část z proslovu, který měl na páté konferenci o tibetském vzdělávání v roce 1994 Chen Kuiyuan:

„Úspěch našeho vzdělávání není v počtu diplomantů, ale v tom, jak jsou studovaní žáci schopni se zřeknout dalajlamovy kliky a jestli jsou loajální k mateřské Číně a velkým socialistickým úspěchům. Toto je hlavní ukázkou kvality nebo nekvality tibetského vzdělávání.“ (DIIR, 2007, s. 52).

3.1.3.2 Problematika vyučovacího jazyka

Po dokončení základní šestileté školní docházky musí tibetští žáci složit zkoušku z čínského jazyka, aby mohli pokračovat na střední školu. Tento nižší stupeň střední školy by měl být 3 roky povinný pro všechny děti, v praxi ale kvůli zkoušce z čínského jazyka mnoho žáků do vyšších ročníků ani nepostoupí. Toto je velká bariéra, na kterou naráží většina čínských minoritních etnik. Přijetí na jakoukoliv střední a později vysokou školu je podmíněno dokonalým zvládnutím čínského jazyka. Proto v TAO dokončí nižší střední školu pouze 20 % Tibetců (DIIR 2007).

Tibetský zakladatel buddhistické univerzity v bývalé tibetské provincii Kham Khnepo Jigme Phuntsok Rinpoche vypověděl, že „Tibetština se čím dál více vytrácí z denního života. Člověk znalý pouze tibetštiny nemůže poslat ani dopis s tibetskou adresou, nedokáže cestovat, jelikož jízdní řády a i čísla sedadel jsou psaná čínskými znaky, má problémy domluvit se jak v nemocnici, tak v obyčejném obchodě. Pokud je mateřský jazyk nepoužitelný pro komunikaci ve vlastní zemi, k čemu tedy takový jazyk je?“ (DIIR, 2007, s. 58). Pokud tato situace půjde stále dále, tibetština jistě brzy zcela vymizí.

Otázkou tedy zůstává, jakým jazykem ve školách vyučovat? Tibetština sice je odkazem tibetské kultury, ale v moderním čínském světě nemá uplatnění. Pro získání práce a možnost dalšího osobního i profesního rozvoje je potřebná znalost čínštiny. Proto někteří odborníci se v této otázce značně rozcházejí. Možným kompromisem by sice byly bilingvní školy, nicméně na tyto školy chybí zajištění jak personální (učitelé), tak materiální (učebnice). Jelikož Číňané tvoří v Číně 92 % většinu, je pro ně lepší přizpůsobit menšiny svému jazyku a stylu života.

Dalším problémem je nízká kvalita a špatná dostupnost škol na venkově. Finance přidělené čínskou vládou nestačí na provoz škol a k dofinancování je potřeba peněz rodičů. Chudý venkov ovšem nemá prostředky na vedení škol, ve školách chybí kvalitní učitelé, platy jsou nízké a chybí základní vyučovací pomůcky. I přes veškeré snahy čínské vlády vyškolit učitele, kteří budou schopni vyučovat jak v tibetštině, tak čínštině, tyto plány ztroskotaly. Realita je v současné době taková, že tibetské děti jsou první tři roky vyučovány v tibetštině, poté jsou předměty vyučovány v čínštině, které děti nerozumějí, a školu proto opouštějí (DIIR 2007).

Slepu uličkou je i vzdělávání dětí ve vzdálenějších oblastech nebo větších městech s kvalitnější výukou bez přítomnosti rodičů. Tibetští rodiče neposílají své děti do čínských

škol, protože se obávají neblahých následků. Pokud dítě pošlou do čínské školy, která je vzdálená od bydliště, a neudrží s ním kontakt, dítě po svém návratu do tibetského prostředí nerespektuje tibetské tradice a ani „zastaralé“ a „zpátečnické“ názory svých rodičů, a tak dochází ke konfliktům v rodině i ve vesnici.

3.1.3.3 Gramotnost Tibetanů

Čínská data ze sčítání lidu z roku 2000 uvedla, že skoro 48 % Tibetanů starších 15 let není gramotných (z toho 60% negramotnost žen). Jak uvádí CTA dle výzkumů z roku 2006 59 % Tibetanů, kteří žijí mimo TAO, je negramotných. Pouze 13 % Tibetanů žijících mimo TAO má základní šestileté vzdělání. 27 % Tibetanů mezi 15 až 25 lety nedokončilo ani 5. stupeň šestileté školní docházky. 35 % všech tibetských dětí mezi 7 až 14 lety nechodí do školy (37 % dívek) (DIIR 2007).

Tabulka 8: Počet škol v TAO v roce 2005

Typ školy	Počet škol	Počet studentů
základní školy	886	327 000
střední školy	110	136 000
specializované střední školy	10	8 500
institut vyššího vzdělání	4	14 700

Zdroj: DIIR 2007, Tibet Statistical Yearbook

Dr. Nawang Phuntsog z kalifornské univerzity vysvětluje důvody nízké gramotnosti Tibetanů následujícím příkladem: „Většina výuky v tibetských školách probíhá v čínštině. Tibetština je vyučována pouze první roky a žáci získají základy čtení, psaní a počítání. Školní kurikulum ovšem není upraveno pro tibetské děti, jelikož není přizpůsobeno rozvoji jejich kultury a tibetské identity. To je důvod, proč tibetské děti ztrácejí o studium zájem a mnozí školu předčasně opouští. Jedinou možností získání tibetského vzdělání je pro ně vstup do klášterních škol, které zachovávají tibetské tradice a jejich kulturu. Vzdělání získané v kláštřech se ovšem nezapočítává do čínských statistik, proto mohou být výsledky gramotnosti tak nízké.“ (DIIR, 2007, s. 57).

Vstup do kláštera je ovšem povolen až po dosažení 18. roku života, jak ustanovila čínská vláda z důvody ochrany dětské mysli. Tradiční buddhistickou výuku je ale potřeba vykládat od útlého věku, protože kromě cíle poznání své mysli a dosažení potřebných dovedností se věnuje schopnosti transcendentního myšlení, které je nutné trénovat právě

od útlého věku. Požadavkem na dosažení věku 18 let pro vstup do kláštera je buddhistická nauka ve své kvalitě velmi poškozena.

3.1.4 Ekonomické represe

Pekingská ekonomická strategie rozvoje Tibetu silně ovlivňuje jak tibetský život, tak tibetskou krajinu. Tyto změny se netýkají pouze tibetských oblastí, ale celé západní části ČLR, např. ujgurských muslimů a dalších národnostních menšin v tomto regionu. Ekonomické změny v Tibetu se tak dotýkají skoro čtvrtiny populace Číny a více jak poloviny čínského území. Čínské vedení uvedlo, že navrhovaný rozvoj západních regionů bude veden v několika úrovních - zlepšení infrastruktury, posílení ochrany životního prostředí, rozvoj vědy, technologie a vzdělání. Realita je ovšem odlišná od slibovaných záměrů. Změny jsou prováděny především ve prospěch ostatních regionů ČLR a na úkor Tibetánů (a dalších menšin v regionu). Neadekvátní změny v západních regionech představují hrozbu, která narušuje tibetskou kulturu a krajinu, jelikož se zcela vymykají potřebám a životnímu stylu Tibetánů a odporují jejich smýšlení o využití území s prvky trvale udržitelného rozvoje (Campaign for Tibet 2009d).

3.1.4.1 Ekonomické možnosti Tibetánů

Zemědělství a chov dobytka byly po staletí hlavními zdroji obživy Tibetánů. Příchodem socialistických reforem ovšem museli Tibetané tento způsob života změnit a hledat pracovní místa ve městech. Masivní urbanizace podporovaná čínskou vládou přivádí do tibetských oblastí více čínských pracovníků, kteří pracují jak jako dělníci na stavbách, tak jako konstruktéři a stavební inženýři. Vlivem nízkého vzdělání Tibetánů a neznalosti čínštiny je získání pracovních míst velmi obtížné (Campaign for Tibet 2009a). Diskriminace jazyková a vzdělanostní se projevuje i diskriminací ekonomickou. Tibetský způsob smýšlení o trvalé využitelnosti obývané krajiny se neshoduje s megalomanskými projekty realizovanými v čínském hospodářství, a tudíž se Tibetané do této ekonomiky „narušování rovnováhy krajiny“ ani nezapojují.

Brzy po invazi do Tibetu zavedla Čína rozsáhlé kolektivizační programy. Nomádům a rolníkům byla zkonfiskována stáda a podle oblastí byli rozděleni do pracovních skupin. Pracovní skupiny se poté dále staraly o svá stáda, avšak bez nároku na výsledky své práce. Problém financování je patrný i na rozdělení finanční pomoci městským a venkovským oblastem (DIIR 2007). Zvětšující se chudobou tibetského venkova jsou

lidem odepřeny možnosti platit poplatky ve školství či zdravotnictví, a tím jsou chudé skupiny z těchto sociálních výhod vyloučeny.

Jednou z možností získání financí je pro tibetské rodiny zhotovování ručních uměleckých výrobků, např. ručně tkané koberce, umělecké předměty. K většímu rozvoji tohoto potenciálu by byla potřeba výraznější podpora státu a vytvoření podmínek pro vybavení Tibetanů potřebnými marketingovými a logistickými schopnostmi.

3.1.4.2 Rozvoj Tibetu na základě prosperity čínského obyvatelstva

Při hodnocení čínských údajů o sociálním a ekonomickém rozvoji Tibetu je třeba mít na paměti dvě skutečnosti. Za prvé, není možné vnímat oficiální statistické údaje čínské vlády jako hodnověrné, protože spíše než zobrazení skutečnosti sledují politické cíle. Podle čínských úřadů byla nezaměstnanost v roce 2005 okolo 4,2 %, zkušenosti z předešlých let ale ukazují, že data byla více jak dvakrát podhodnocena oproti realitě. Za druhé, ekonomický rozvoj přináší více užitku čínskému obyvatelstvu Tibetu, které má lepší výchozí podmínky pro získání volných pracovních míst a zapojení se do ekonomiky státu.

Čínská vláda v Bílé knize opakovaně tvrdí, že přinesla tibetskému lidu prosperitu a zavedla rozsáhlé sociální, politické a kulturní výhody, které čínský rozpočet stály nemalé výdaje. Čínská vláda ale opomíjí skutečnost, že příjmy z Tibetu daleko převyšují výdaje na Tibet. Ať už uvedeme výnosy z vytěženého dříví, nerostných surovin (uran, zlato, stříbro, železo, měď, borax) nebo příjmy ze zabavených a nesmírně cenných tibetských uměleckých předmětů.

Dne 1. července 2006 byla zprovozněna nejvýše položená železnice světa napříč tibetskou plošinou do Lhasy. Tato událost byla doprovázena řadou omezení, politickým neklidem a masivní čínskou propagandou. Zprovoznění této téměř 2000 km dlouhé železnice spojující Lhasu s Pekingem, Shanghai, Chengdu a Guangzhou přes Xining dokončilo plnou integraci Tibetu do Číny (jeden z cílů Mao Ce-Tunga před 40 lety). Vzestup byrokracie a přítomnost vojenských sil na území výrazně ulehčily kontrolu nad Tibetem.

Pokud tedy shrneme předkládaná fakta, Tibetané jsou stále vystavováni vzrůstající chudobě, čelí nerovnosti příležitostí na venkově i ve městech, vysoké nezaměstnanosti, nízké úrovni zdravotní péče a nedostačujícímu vzdělání (Campaign for Tibet 2004; DIIR 2007). Zvyšování čínské populace v regionu vede k diskriminaci Tibetanů na trhu práce, protože Tibetané nemají potřebné vzdělání k zastávání pracovních pozic v nově

nastavených ekonomických strukturách. Čínština stále více používaná na území Tibetu omezuje tibetsky mluvící obyvatelstvo v hledání zaměstnání a roztáčí tak spirálu vedoucí Tibetany do stále hlubší chudoby. Dříve soběstačné nomády (pastevce migrující tibetskou krajinou) nyní čínská administrativa nutí k usazení do nově zbudovaných městských částí. Zpřetrhání sociálních vazeb, problémy s orientací v novém prostředí či potřeba zcela nové organizace života vede Tibetany jen ke vzrůstající chudobě a deprivaci. Přibližně 20% uprchlíků přicházejících do exilu jsou rolníci a 5% tvoří nomádi a nezaměstnaní, kteří se nebyli schopni vyrovnat s novými životními podmínkami v zemi.

3.1.5 Veřejné odsouzení dalajlamy

Tibeťané mají k dalajlamovi velmi silný citový vztah, vnímají ho nejen jako svého duchovního a politického vůdce, ale hlavně jako převtělení bódhisatvy soucitu. Dalajlama je vnímán jako živoucí božstvo. Tento fakt vyplynul jak z výsledků dotazování, řízených rozhovorů, tak pozorováním činnosti Tibeťanů v exilu, kdy ve svém osobním volnu obcházejí ve směru hodinových ručiček dalajlamovu rezidenci a veřejně se modlí za jeho zdraví a dlouhý život. Veškeré kroky čínské vlády nutící Tibeťany ke zřeknutí se jeho osoby u nich vyvolávají vnitřní konflikt. Tento konflikt může být důvodem odchodu do exilu.

Jako příklad uvedu dvě výpovědi Tibeťanů, zaznamenané organizací Campaign for Tibet (Campaign for Tibet, 2006, s. 49).

„Byl jsem poslán rodiči do školy ve Lhase, ale přesto jsem zvolil studium v exilu, které zahrnuje studium tibetského jazyka, kultury a svobodu projevit svou náklonnost a důvěru v Jeho Svatost dalajlamu. Škola, kterou jsem navštěvoval ve Lhase, byla dobrá a studenti pocházeli jak z městské, tak venkovské společnosti. Byli jsme vyučováni v čínštině nebo angličtině, ale nebyly tu žádné předměty v tibetštině. Ve škole pracovali jak tibetští, tak čínští učitelé. Jednou v naší třídě proběhla kontrola studentů, zda-li nemají u sebe nevhodné věci či materiály. Jeden student měl přívěšek s obrázkem dalajlamy, hned mu byl odebrán a vhozen do záchodu. Spolu s ostatními studenty jsme byli po tomto incidentu donuceni napsat dopis, ve kterém jsme měli odsoudit jednání Jeho Svatosti dalajlamy. Přibližně polovina (především většina studentek) tento dopis napsala, ale byla tu i menšina včetně mě, která tak neučinila. Několikrát mi bylo vyhrožováno, že budu vyloučen ze školy či jinak potrestán, proto jsem se rozhodl odejít do exilu.“

Jako druhý příklad uvedu interview s dvacetiletým mnichem, který opustil Tibet v roce 2006.

„Byl jsem vyhnán z kláštera během vlastenecké převýchovy v roce 1990. Asi sedm členů pracovního týmu a úředníků přišlo do okolí Lhasy, aby vedli vlasteneckou převýchovnou kampaň také v našem klášteře. To trvalo 3 měsíce. Během tohoto období jsme byli nuceni se naučit z paměti několik textů většinou s politickým obsahem. Společně se dvěma kamarády jsem odmítl odsouzení Jeho Svatosti dalajlamy. Snažili jsme se vysvětlit úředníkům, že se nemůžeme zřeknout našeho kmenového lamy, že by bylo pošetilé poté pokračovat v praxi tibetského buddhismu. Úředníci argumentovali, že dalajlama podporuje separatistické tendence, a tím tak narušuje integritu státu. Například je nám zakázáno mít u sebe obrázek Jeho Svatosti a i v klášteře jsme stále pod přísným dohledem. Pokud nemáte možnost náboženské svobody k praktikování vašeho náboženství, nemá status mnicha žádnou hodnotu. Po vyloučení z kláštera se stal můj život marným, nemohl jsem být ani přijat do jiného kláštera v Tibetu. Vrátil jsem se tedy domů, moji rodiče jsou rolníci, a věnoval jsem se individuálnímu studiu náboženských textů. Pod stálou obavou z odhalení a pro pocit nejistoty jsem se nemohl plně soustředit na studium. Dokonce moji rodiče byli také v nebezpečí, když mi umožnili, abych u nich bydlel. Proto jsem se rozhodl z Tibetu odejít.“

V rámci výzkumu v indickém exilu se všichni dotazovaní shodli, že Jeho Svatost dalajlamu považují za jednotící prvek tibetské společnosti. Ve výpovědích uvedli, že dalajlama je v jejich buddhistické víře ochranným a vedoucím božstvem, a proto mu budou vždy vyjadřovat bezmeznou důvěru a úctu. Žádný z dotazovaných nepopíral dalajlamovu božskou povahu a sílu jeho vůdcovských schopností.

3.2 Faktory vedoucí k návratu do Tibetu

Žít ve vlasti svobodným životem, obklopený rodinou a blízkými, je snem každého Tibetana. Při výzkumu v exilových osadách všichni dotázaní Tibetané vyjádřili přání navrátit se do své země. O tom není pochyb. Dokud ale bude v Tibetu vládnout čínská komunistická strana a bude na Tibetanech páčáno bezpráví, zůstanou raději v exilu, aby mohli svým vzděláním a zkušenostmi lépe obohatit pozdější rozvoj svobodného Tibetu.

Jako nejčastější důvod návratu do Tibetu uvedli exulanti setkání s rodinnými příslušníky a vedení běžného života obohaceného zkušenostmi získanými v exilu. Jako

příklad uvedu rozhovor s uprchlíkem Tashim, který byl odvysílán rádiem Voice of Tibet (25.9.2006) a zaznamenán CTA (DIIR, 2007, s. 69):

„Více jak 80 % dětí školního věku nechodí v Chamdu do školy. Mnoho z nich raději pracuje doma místo školního studia. Podmínky školy a kvalita vyučování jsou totiž velmi chabé, zatímco poplatky spojené se studiem jsou vysoké (okolo 500 amerických dolarů). Tibetština se stala v Tibetu bezvýznamnou, také ztratila své postavení a použitelnost na úřadech. Tibetština a tibetská kultura ztrácí na území Tibetu pevnou půdu pod nohama. Studium a zachování tibetské kultury se proto pro nás stává důležitější, ale bohužel v Tibetu nemáme tuto možnost, protože školství je více nakloněno čínské kultuře a čínskému způsobu života. Tyto okolnosti mě přinutily k odchodu do indického exilu, kde získám lepší vzdělání a znalost tibetské kultury, které nemohu získat doma v Tibetu. Až dokončím tibetská studia v indickém exilu, vrátím se do Tibetu, kde budu vyučovat tibetský jazyk a odkaz naší kultury mým blízkým Tibetanům.“

Pomoc svému národu a sounáležitost s ním jsou tedy nejčastějšími důvody k návratu z exilu, které jsem mohla vypořadovat u dotazovaných Tibetanů. Všichni bez výjimky uvedli, že se nemohou v exilu cítit spokojeně, když miliony jejich bratrů a sester doma trpí. Proto se v exilu snaží zachovat a rozvíjet svou kulturu, vzdělávat se a zdokonalovat své dovednosti, aby po příchodu do vlasti mohli být více prospěšní svým bližním.

4. Území obývané Tibetany na příkladu severní Indie

4.1 Demografická charakteristika tibetských exulantů v Indii v ekonomických souvislostech

Porodnost v tibetské komunitě postupně klesá a za posledních 15 let se poměrně dramaticky snížila z 4,9 narozených dětí na 1 ženu v letech 1987 až 1989 na 3,0 v letech 1993 až 1995. V letech 1999 až 2000 dosahovala pouze 1,7 narozeného dítěte na 1 ženu (pro srovnání: průměrná hodnota pro země Jižní Asie je 3,2, výjimka je Hongkong 0,9) (Sklenka 2005a).

Úmrtnost exilových Tibetanů je ve srovnání s jinými asijskými zeměmi velmi vysoká a dosahuje hodnoty až 12,7 úmrtí na tisíc obyvatel (indický průměr je 8,5 a čínský 6,5). Vysoký průměr je způsoben zejména vysokým průměrným věkem a častým odchodem tibetské mladé generace do západních vyspělých zemí. Mezi nejčastější příčiny úmrtí kromě stáří patří zejména tuberkulóza, rakovina, vysoký krevní tlak, žloutenka, nemoci jater, cukrovka apod. Vysoké procento úmrtí může být i způsobeno vysílením organismu nebo úrazy, které Tibetanům hrozí při nelegálním přechodu himálajského hřebene do exilu (Sklenka 2005a).

Jeden z nejdůležitějších demografických ukazatelů, rodinný stav, je v tibetské společnosti významně ovlivněný faktem, že mnoho mužů i žen jsou mniši a mnišky, kteří se nežení a nevžívají a dodržují celibát. Podle výsledků sčítání lidu z roku 1998 nebylo 51 % žen nikdy vdaných. Průměrný věk provdání tibetské ženy je 22 let (Sklenka 2005a).

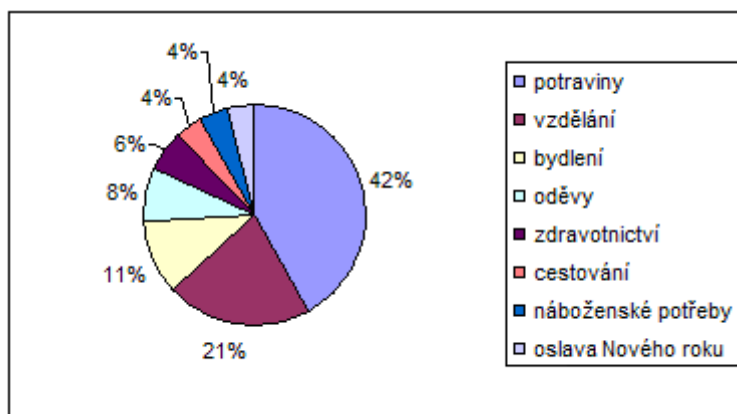
Tři nejdůležitější faktory, které významně ovlivňují strukturu tibetské společnosti, jsou nízká porodnost, relativně nízké procento vdaných žen a silný odliv mladých Tibetanů z Indie do západních zemí. V jejich důsledku exilová společnost rychle stárne, což může přinést v budoucnosti velké problémy.

Gramotnost tibetské komunity je ve srovnání s většinou indickou společností vyšší a v roce 2002 byla 74,4 % (obecná gramotnost) a 78,0 % (tzv. efektivní gramotnost, tj. gramotnost populace starší pěti let). Více gramotných je mužů (84,8% efektivní gramotnost) a méně žen (70,4 %). Do skupiny gramotných jsou zařazeni i ti, kteří nemají žádné formální vzdělání (tj. neprošli žádnou školou), ale číst a psát se naučili doma. Ti tvoří přibližně 22 % všech gramotných. Přibližně 25 % Tibetců absolvovalo základní školu, 26 % střední školu a jen 8 % má vysokoškolské vzdělání. Velké rozdíly v gramotnosti jsou mezi Tibetci, kteří se narodili v exilu (86 %), a těmi, kteří do exilu přišli z Tibetu (36,2 %) (Sklenka 2005a).

Přibližně 70 % ekonomicky aktivních Tibetců pracuje jako samostatně výdělečně činní řemeslníci nebo obchodníci, 24 % je ve stálém pracovním poměru a 6 % pracuje pouze příležitostně. Při zjišťování míry nezaměstnanosti byly z potenciálních uchazečů o práci vyjmuti mniši, mnišky, ženy v domácnosti, studenti, děti do věku 14 let a lidé starší 65 let. Nezaměstnanost v tom případě činí 5,4 % (Sklenka 2005a).

Podle průzkumu CTA byl v reprezentativním vzorku domácností v roce 2002 průměrný roční příjem jedné rodiny 66 800 rupií (přibližně 48 700 Kč), což odpovídá průměrnému ročnímu příjmu na jednu osobu 13 100 rupií (9 500 Kč). Příjmy v jednotlivých komunitách se však značně liší a např. v Šilongu na východě Indie dosahují až 22 000 rupií (16 100 Kč) na osobu, zatímco v Kollegalu v Karnátace jen 8000 rupií (5 800 Kč) na osobu. Výdaje domácností často převyšují příjmy, a tak se mnohé tibetské rodiny zadlužují. Velmi zajímavá je struktura výdajů průměrné tibetské domácnosti, která je uvedena v obrázku 9.

Obrázek 9: Struktura výdajů tibetských domácností

Zdroj: Sklenka 2005, upraveno

Podle Bernstorffa a von Welcka (2004) je velkým problémem indického exilu přelidnění tibetských osad. Díky stále se zvyšujícímu počtu přistěhovalců je nutné rozšiřovat současné osady, čemuž přírodní a společenské podmínky nejsou vždy nakloněny. Na jihu Indie je situace vážnější, jelikož pronájem nové půdy je velmi finančně nákladný. Nově přicházející Tibeťané v těchto tropických oblastech podléhají nemocem, proti kterým nemají vybudovanou dostatečnou imunitu, nebo nejsou na místní klima dostatečně adaptováni. V severní části Indie v horských oblastech není problém s rozšiřováním osad, ale s nedostatkem pitné a užitkové vody. Vlivem globálního oteplování dochází podle dotazovaných Tibeťanů k výraznému ústupu ledovců, častějším obdobím sucha a ke znehodnocení zemědělské úrody či k vysychání studní v obcích.

Jedním z možných řešení přeplněných tibetských exilových osad je odchod Tibeťanů mimo jihoasijský region. Nejvhodnější pro tento plán se jeví populace ve věku 20 až 35 let, která má schopnost se lépe přizpůsobit životu v moderní společnosti. Ovšem jak uvádějí Bernstorff a von Welck (2004), čekají na mladé Tibeťany v západní společnosti nemalé nástrahy. Stává se, že mladí Tibeťané se plně začlení do západní společnosti a zapomínají tak na své tibetské kořeny. Vlivem sekularizace a individualismu v hostitelské společnosti pak zavrhnou vlastní tibetskou kulturu jako zpátečnickou. Konflikty mohou vznikat i uvnitř rodiny, pokud děti nahlíží na své rodiče jako na nemoderní či primitivní, protože nejsou schopni se naučit cizí jazyk, a tak se zapojit do většinové společnosti.

Dalším významným problémem, jak uvádějí Bernstorff a von Welck (2004) ve své studii o exilových Tibeťanech, je zakotvení mladé exilové generace. Ta celý svůj život prožije na území, kde by podle názorů tibetské exilové vlády neměla zapouštět příliš své kořeny. V hostitelské zemi jsou uprchlíky, kteří jakmile se situace v Tibetu zlepší, se do Tibetu vrátí. Jak mohu potvrdit ze závěrů řízených rozhovorů, všichni dotázaní Tibeťané se hodlají vrátit do „svobodného“ Tibetu sami nebo na pokyn Jeho Svatosti dalajlamy.

K tomuto problému přistupuje i omezený trh s pracovními místy, který začíná být vlivem vysokého počtu tibetských exulantů přesycen. V navštívených lokalitách pracovala většina Tibeťanů ve službách (ubytování, stravování, obchod, soukromá doprava). Vzdělanější Tibeťané pracují pro vládu nebo jsou aktivně zapojeni do lidskoprávních organizací a jsou placeni ze sponzorských darů, převážně z projektů tibetské exilové vlády a organizací z vyspělých zemí světa. Potíž ovšem nastává, když se

mají další studovaní migranté zapojit do běžného života, který jim nenabízí žádné vysoké pracovní pozice nebo kariérní růst. Jak uvedli shodně oba studentští respondenti č. 14 a 15, je pro ně značně demotivující svědomitě studovat, když jejich život bude nejspíše stejně připoután k osadě, kde nyní bydlí a kde se zapojí do podnikání svých rodičů.

4.2 Politické poměry v exilu

4.2.1 Tibetská exilová vláda

Tibetská exilová vláda (CTA), oficiálně nazývaná jako Ústřední tibetská vláda Jeho Svatosti dalajlamy (DIIR 2008a), se považuje za legitimní vládu historického území Tibetu, který je od druhé poloviny 20. století okupován Čínou. CTA má své sídlo v indickém městě Dharamsala, kde se dalajlama usadil po svém útěku z Tibetu v roce 1959. CTA není jako vláda uznána žádným státem světa, od některých vlád a mezinárodních organizací však dostává finanční pomoc pro tibetskou exilovou komunitu v Indii. V roce 2001 tibetská exilová komunita uskutečnila první demokratické volby předsedy vlády, kterým se stal Lobsang Tenzin, dvaadesátiletý buddhistický mnich a vážený učenec. CTA vykonává správní funkci v rámci tibetské exilové komunity v Indii a stále usiluje o získání vlivu nad územím Tibetu (ze samostatnosti Tibetu slevila na širší autonomii v rámci ČLR) (DIIR 2009b). CTA provozuje řadu škol i zdravotnických zařízení a podporuje kulturní aktivity a projekty ekonomického rozvoje. Mimo to finančně podporuje stovky tibetských exulantů a spravuje všechny záležitosti tibetské komunity.

Hned od svého vzniku si vláda stanovila dva základní úkoly: rehabilitaci tibetských uprchlíků a znovunastolení svobody a štěstí v Tibetu. V programu rehabilitace uprchlíků jde o následující důležité cíle: a. propagace vzdělávání v exilové populaci; b. vybudování pevné demokracie; c. podpora sebeúcty a sebedůvěry ve schopnost tibetského lidu vládnout si bez vnější asistence (DIIR 2008a; Thomas 2009).

Státní moc je jako v jiných demokratických státech rozložena do tří složek (Peřinová 2000a):

Moc zákonodárnou představuje Shromáždění tibetských lidových zástupců, které je obdobou evropských parlamentů. Shromáždění má 46 členů, tři jmenuje dalajlama, zbytek

vychází ze svobodných voleb. Třicet členů shromáždění reprezentuje územní regiony Ü-Cang, Amdo a Kham, každou oblast zastupuje vždy deset poslanců. Po dvou zástupcích mají také čtyři školy tibetského buddhismu (Ñingma, Sakja, Kagjü a Gelug) a původní tibetské náboženství bön. Další dva poslanci reprezentují tibetskou komunitu v Evropě a jeden člen shromáždění zastupuje Tibetany v Americe.

Shromáždění má v rukou veškeré legislativní pravomoci, přijetí zákona však navíc vyžaduje schválení dalajlamou. Členem Shromáždění tibetských lidových zástupců se může stát každý Tibeťan, bez rozdílu pohlaví, náboženství a sociálního původu, který dosáhl 25 let. Právo volit poslance má každý Tibeťan starší 18 let.

Nositelem výkonné moci je tibetská exilová vláda, zvaná kašag, jež je podřízena Jeho Svatosti dalajlamovi. Kašag tvoří sedm ministrů (tibetsky kalön), kteří vedou jednotlivé úřady, jež spravují tibetské záležitosti.

Úřad pro náboženství a kulturu dbá zachování tibetského náboženství a kultury, podporuje proto například znovuzakládání klášterů a vydává náboženské a kulturní publikace.

Úřad pro vnitřní věci se stará o všechny programy pro tibetské uprchlíky a řídí sociální a správní úřady v osadách, stejně jako střediska lidových řemesel.

Úřad pro finance sestavuje každoročně rozpočet. Pod tento úřad spadají obchodní jednotky, včetně exportních řemeslných společností, hotelů atd., které se snaží vytvářet příjmy pro tibetskou exilovou vládu a zajišťovat zaměstnání pro Tibetany v exilu.

Úřad pro školství je zodpovědný za veškeré vzdělávací aktivity v exilu. Dohlíží na všech 85 tibetských škol v Indii, Nepálu a Bhútánu, které navštěvuje přes 27 000 dětí. Úřad také organizuje program sponzorství dětí a uděluje stipendia umožňující dosáhnout vynikajícím studentům vyššího vzdělání.

Úřad pro bezpečnost zajišťuje osobní bezpečnost dalajlamy, pomáhá tibetským uprchlíkům při obnovení uprchlických statusů. Pod úřad rovněž spadá Výzkumné a analytické oddělení, které sleduje vývoj v okupovaném Tibetu a v Číně.

Úřad pro informace a mezinárodní vztahy šíří informace o Tibetu a sleduje mezinárodní vztahy. Vydává časopisy v tibetštině, hindštině, angličtině a francouzštině a knihy v tibetštině a angličtině. Monitoruje také dodržování lidských práv, ekologickou situaci a podmínky života žen v Tibetu.

Úřad pro zdravotnictví odpovídá za péči o zdravotní podmínky uprchlíků. Provozuje zdravotnická střediska a nemocnice v téměř všech osadách a řídí Tibetský lékařský a astrologický institut.

Moc soudní reprezentuje Nejvyšší soudní komise, jež byla ustavena v roce 1992. Je zodpovědná za vyřizování případů a sporů výhradně občanského charakteru, které jsou interní záležitostí tibetské komunity. Komise zřizuje v každé osadě místní soudní komise.

Velkým problémem Tibetánů v exilu je status bez státního občanství. Tibetané v mnohých exilových zemích zůstávají ze zásady bez státního občanství, a to na protest proti čínské okupaci i z důvodu vyjádření dočasnosti svého uprchlického statusu (World Legal Information Institute 2001). Podle Hesse (2006) je jistou výjimkou status tibetských migrantů žijících ve Spojených státech amerických, kteří americké občanství spíše přijmou. Tibetané mohou pak jako američtí občané více podporovat Tibet i na politické úrovni, a to peticemi a apely na americkou vládu. Americké občanství zajistí Tibetánům více osobní ochrany a možnost získat čínské vízum pro návštěvu Tibetu. Přestože, jak uvádí Hess (2006), nabudou Tibetané americké občanství, necítí se ve Spojených státech amerických jako doma. Tibetská exilová vláda při komunikaci s exilovými osadami po světě vždy zdůrazňuje, že živobytí Tibetánů v exilu by mělo být pouze přechodným stadiem a ne doživotním údělem. U sensitivnější mladší generace se mohou projevat pocity typu „nikam nepatřím“ nebo otázky typu „jak vlastně vypadá Tibet, země, kterou jsem nikdy nenavštívil (případně ani moji rodiče) a do které se mám vrátit?“.

Opačným příkladem je postavení tibetských migrantů v jihoasijském regionu. Z mých rozhovorů s respondenty vyplynulo, že Tibetané si státní občanství cizí země ze zásady skutečně neberou, a jsou proto vystaveni ve svém každodenním životě mnoha obstrukcím, například při cestování, při koupi nemovitostí nebo při kontaktu s většinovou netibetskou společností. Jelikož se Tibetané zřekli nelegálním útekem přes hranice do exilu čínského občanství a o nové občanství si nepožádali, žijí v exilových zemích bez minimálně zaručených práv ze strany hostitelské země. Například v Indii žijí Tibetané jako cizinci a každý rok si musí vyřizovat registrační osvědčení, tzn. dočasné povolení k pobytu (McGrik 1998). Nejprve Tibetané o indické občanství nežádali, protože nepočítali s tím, že se v exilové zemi zdrží tak dlouho. Dnes je to prý podle dotazovaných respondentů spíše trendem, vyjádřením bojkotu proti okupaci a zdůrazněním myšlenky na

předpokládaný návrat do Tibetu a nabytí tibetského občanství, které v současné době neexistuje.

4.2.2 Demokratické a lidskoprávní organizace v exilu

Tibeťané v exilu požívají veškerých lidských práv a svobod, které nejsou v rozporu s politikou Indické republiky. V centru tibetského exilu v Dharamsale jsem měla možnost navštívit řadu přednášek a debat organizovaných exilovými organizacemi a asociacemi, věnovaných politickým otázkám nebo zachování a rozvoji kulturních tradic. Jedná se zejména o dále uvedené organizace.

Kongres tibetské mládeže je seskupení působící od roku 1970 jako loajální opozice tibetské exilové vlády, které rozvíjí demokratickou tibetskou společnost aktivním zapojením tibetské mládeže. Sdružuje asi 15 000 členů v několika pobočkách po světě a jeho hlavním cílem je obnovit samostatnosti Tibetu, posilovat tibetskou národní jednotu a přispívat k zachování náboženství, kultury a tradic. Dále organizuje přednášky, demonstrace a protestní akce proti okupaci Tibetu, vydává publikace věnující se tibetské otázce a podporuje veřejně prospěšné aktivity v obcích (úprava zeleně, dárcovství krve) (Tibetan Youth Congress 2010).

Asociace tibetských žen vznikla jako sdružení v Tibetu v březnu 1959. Tibetské ženy v emigraci ji znovu založily v roce 1984 v Dharamsale. Dnes má asi 13 000 členek a 47 poboček v různých zemích světa. Cílem asociace je přinášet veřejnosti informace o porušování práv žen v Tibetu, jako jsou například nucené sterilizace, omezování náboženské a politické svobody a kulturních a sociálních práv. Asociace se v exilu věnuje zachování tibetské kultury, podporuje především vzdělávací střediska žen a střediska pro tradiční výrobu uměleckých rukodělných předmětů (Tibetan Women's Association 2010).

National Democratic Party of Tibet vznikla v roce 1994 na žádost dalajlamy odštěpením z Kongresu tibetské mládeže s posláním aktivně vystupovat jako legitimní politická strana v rámci tibetské exilové vlády. Většinu svých cílů má shodných s Kongresem, a to především zakotvení demokratických praktik v exilové společnosti a usilování o svobodný Tibet (National Democratic Party of Tibet 2010).

Organizace Gu Chu Sum, která vznikla v roce 1991 v Dharamsale, sdružuje politické vězně, vězně svědomí a vězněné mnichy, kterým se podařilo uprchnout z Tibetu. Má přes 400 členů a kromě podpory vězňených v Tibetu se věnuje mezinárodním kampaním, zaznamenávání svědectví či šíření informací a pořádání přednášek na téma političtí vězni v Tibetu (Gu Chu Sum 2010).

4.3 Společensko-kulturní poměry v exilu

Ve svých hypotézách se domnívám, že hlavní důvody emigrace Tibetanů do exilu jsou náboženské, politické či vzdělanostní. Při mém terénním šetření, dotazování a řízených rozhovorech jsem ale nezískala jednoznačnou odpověď na mé otázky. Výpovědi exilových Tibetanů zaznamenané v textech mezinárodních organizací i tibetské exilové vlády tyto důvody potvrzují, nicméně ve skutečnosti mi Tibetané nebyli schopni stanovit hierarchii důvodů jejich emigrace. Na problematiku exilu nahlíželi více celostně a jako důvod uváděli kombinaci dílčích faktorů. Většinou zmiňovali, že nemohli již dále žít v nesvobodném státě, který omezuje rozvoj osobnosti. Proto zvolili exil, jelikož jim umožňuje život ve svobodném prostředí a rozvoj jejich osobních a potažmo kulturně-náboženských hodnot.

4.3.1 Náboženská svoboda

Podle sčítání lidu CTA bylo v roce 1998 v Indii a Nepálu na 11 067 mnichů a 1 230 mnišek, což představuje skoro 11 % exilové tibetské populace žijící v tomto regionu. Dále bylo napočítáno 223 mužských a 15 ženských klášterů. Začátky budování klášterních komplexů nebyly lehké, po příchodu do exilu žila tibetská populace bez jakýchkoliv finančních prostředků. Vznikající kláštery následovaly linie jednotlivých buddhistických škol. V 80. letech vlivem liberizace v Tibetu přešel přes hranice vysoký počet mnichů, kteří plynule navázali na buddhistické učení na klášterních univerzitách, především na jihu Indie. Mnoho mnichů nemusí striktně žít uzavřeně v náboženské obci, ale běžně se zapojuje do laického života. Působí jako učitelé, správci, lékaři, spisovatelé, politici nebo úředníci. Nově příchozí mniši z Tibetu ovšem někdy život mnichů v exilu hodnotí jako příliš liberální a podrobují nové možnosti mnichů kritice. Mnoho klášterů v indickém exilu bylo opětovně založeno a nesou jméno jejich mateřského kláštera v Tibetu.

Nejznámější tibetská centra Ganden, Sera a Drepung jsou znovu vystavěna ve svazovém státu Karnátaka na jihu Indie a jejich populace čítá 2 510, 4 477 a 4681 mnichů (Bernstorff, von Welck 2004). Další tibetské školy buddhismu (Sakja, Ňingma a Kagjü) mají v exilu rovněž obdobně založené kláštery, které čítají několik tisíc mnichů.

V indickém exilu vznikla dvě významná buddhistická centra, jež přiznávají svým studentům po absolvování několikaleté výuky tituly, které jsou uznávány běžně po světě: Institut vyšších tibetských studií ve Váránasí a Institut Dialectics v Dharamsale. Jak uvádějí Bernstorff a von Welck (2004), exil obecně a mnišství poskytuje možnost znovunabytí kulturní a etnické identity, která byla odepřena lidem v jejich vlasti. Mnišství ale může být chápáno jako možnost začlenit se do života pro ty, kteří přicházejí do exilu nově a jsou bez jakýchkoliv finančních prostředků. Přesto je na mnišství v exilu oceňována jeho ochranná role vůči kulturním hodnotám tibetského buddhismu.

4.3.2 Tibetské vzdělávání v exilu

Před okupací Tibetu probíhala školní výuka především v klášterech, které byly cennou kulturní institucí, jež měla výrazný vliv na formování tibetské společnosti. V té době bylo asi 20 % mužů tibetské populace mnichy, ženy, kromě klášterů, většinou nenavštěvovaly žádnou vzdělávací instituci. Na počátku 20. století dalajlama učinil první kroky k modernizaci školství, na které chtěla tibetská exilová komunita v jihoasijském regionu navázat. Kromě předávání potřebného vzdělání jsou tyto vzdělávací instituce zaměřeny na rozvoj jedinečného kulturní dědictví Tibeťanů, výuku tibetštiny, zachování a rozvoj tibetských hodnot i na přijetí kosmopolitního náhledu na svět.

V jihoasijském exilu spravuje CTA 82 škol - 64 v Indii, 14 v Nepálu a 4 v Bhútánu. Výzkumy z roku 1998 prokázaly, že 89 % tibetských exulantů v jihoasijském regionu je gramotných a ve věku 15 až 19 let je gramotnost dokonce 97% (Bernstorff a von Welck, 2004, s. 268). Školy jsou děleny do 4 kategorií:

a. Školy zřízené Central Tibetan Schools Administration (CTSA, 28 škol, asi 11 012 školáků, což je 1/3 všech školáků ve věku 15 až 19 let), spadající pod vedení indické vlády.

b. Školy přímo spadající pod vedení CTA (16 škol) – spravované Úřadem pro školství tibetské exilové vlády.

c. Školy organizace Tibetan Children Village (TCV, 18 škol) nebo Tibetan Homes Foundation (2 školy).

d. Privátní školy úzce spolupracující se školskými organizacemi, ale s vlastním vedením [106 mateřských škol, 34 základních škol, 22 středních škol, 11 navazujících škol druhého stupně (9. a 10. ročník), 15 škol poskytujících specializované vzdělání (11. a 12. ročník)].

Ve CTSA školách učí jak tibetští, tak indiští učitelé, kteří prošli školicím kurzem a prokázali své pedagogické dovednosti při zkoušce. Výuka začíná již v mateřských školách hravou formou výuky. Výuka je vedená v tibetštině, a to díky značnému úsilí TCV soustředěnému na přípravu kvalifikovaných učitelů a tvorbu školních pomůcek. V prvních ročnících školy je kladen důraz na výuku environmentálních, sociálních a přírodovědných předmětů stejně jako na rozvoj tělesné a umělecké výchovy. Během šesti ročníků školy si žáci osvojují tibetský a anglický jazyk a jazyk Hindi. Sedmý a osmý ročník, nazývané jako middle school, jsou otevřeny také indickým studentům. Důraz je kladen na studium tibetské kultury. Ročníky devátý a desátý, které se nazývají secondary level a jsou ukončeny státní zkouškou, se zaměřují na studium základních vědních disciplín, zvláště matematiky, zeměpisu nebo historie. Jedenáctý a dvanáctý stupeň školní výuky připravuje studenty podle jejich oborového zaměření. Každým rokem je indickou vládou rezervováno pro tibetské studenty 17 míst na indických univerzitách v oborech medicíny, inženýrství a technologie.

TCV je nezisková charitativní organizace, která se stará o sirotky a opuštěné tibetské děti. Vznikla po příchodu Tibetčanů do exilu roku 1960 v Dharamsale a byla dlouhé roky spravována dalajlamovu starší sestrou Tsering Dolma Takla. Jedná se o spolupracující komunitu dětí, vychovatelů, pěstounů a učitelů v rodinném prostředí, ve kterém při školní výuce dochází k výchově podle tibetských hodnot a moderních vzdělávacích metod. V současné době se TCV stará asi o 14 000 dětí. Tento projekt sdružuje 41 dětských vesniček, které poskytují dětem domov, potřebnou péči a vzdělání. Mimo to jsou ve vesničkách centra pro uchování tibetských uměleckých řemesel a pořádají se zde vzdělávací kurzy pro starší žáky, které jim usnadňují zapojení do života.

TCV vydává knihy, pracovní sešity a učebnice a školí budoucí učitele (od roku 1995 zaveden dvouletý kurz). Angličtina nebo druhý zvolený jazyk jsou vyučovány už od 4. ročníku, třetí jazyk od 6. ročníku. Dnes v jihoasijském regionu vyučuje asi 1650 učitelů, z toho 70 % učitelů prošlo školicím kurzem TCV (Bernstorff a von Welck 2004).

Hlavní tři úkoly TCV jsou: 1. vzdělávat děti podle tibetských hodnot a v duchu tibetských kulturních tradic; 2. pěstovat vědomí národní identity a sounáležitosti s tibetským národem; 3. pomáhat dětem stát se soběstačnými a plnoprávně se zapojit do demokratické společnosti.

4.3.3 Kulturní zázemí v exilu

Jak už bylo uvedeno v předešlých kapitolách, jedním z významných úkolů exilové komunity byla podpora vzdělávání a uchování specifické kultury tibetského buddhismu. Proto brzy po příchodu prvních exulantů vzniklo nejprve na severu Indie v blízkosti dalajlamova sídla (později na jihu Indie v důsledku zvětšujícího se počtu exilových osad) několik kulturních středisek. Jejich cílem bylo uchovat a rozvinout tibetskou kulturu těsně spjatou s tibetským buddhismem, která na tibetském území vlivem Mao Ce-tunga a kulturní revoluce čelila masivnímu úpadku a cílenému vyhlazování.

Tibetský institut múzických umění (TIPA) založila tibetská exilová vláda v roce 1959 v Dharamsale jako první z institucí, jejichž cílem bylo zachování jedinečných prvků tibetské kultury. Uprchlíká komunita tehdy přispěla tradičními tibetskými kostýmy, které byly pro život v exilu již zbytečné. Představení tradiční tibetské opery *lhamo*, jež TIPA předváděla, se stalo jediným rozptýlením v uprchlických táborech.

„V exilu jsme si uvědomili, že tibetské náboženství a tibetská kultura jsou dvěma základními znaky tibetské identity, které odlišují Tibetany od Číňanů. Čínská vláda, která to také brzy pochopila, měla spoustu času na to, aby systematicky ničila tibetské náboženství a kulturu. Proto pro nás zůstává velmi důležité zachovat to, co se čínská vláda snaží zničit,“ řekl ke vzniku Tibetského institutu múzických umění jeho bývalý ředitel Džamjang Dordže (Peřinová 2000b).

O zdraví Tibetanů pečuje více jak 61 nemocnic a tradiční tibetské medicíně se mohou Tibetané učit na Tibetském lékařském a astrologickém institutu. Úspěšnost léčby se odvíjí jak od medicínských vyšetření, tak od okolností spojených s datem narození (astrologické informace). Tento institut byl v Dharamsale obnoven po uzavření jeho předchůdce ve Lhase roku 1961. V současné době má institut 40 poboček v Indii a Nepálu a je možné na něm studovat i v angličtině (Sklenka 2000).

Central Institute for Higher Tibetan Studies (lokalita Sarnáth, severně od Váránasí) byl založen v roce 1967. Institut je spravován indickou vládou ve spolupráci s tibetskou exilovou vládou. Cílem je uchování tibetské kultury a tradic a obnovení dávných indických věd a literárních textů uchovaných pouze v tibetském jazyce.

Library of Tibetan Works and Archives vznikla na popud dalajlamy v roce 1970 v Dharamsale a soustřeďuje významné knihy a artefakty přenesené z Tibetu do indického exilu. Mimo psaná díla shromažďuje v muzeu i audiovizuální nahrávky, fotografie, sochy, umělecké předměty a thanky. Současně se věnuje publikační a výzkumné činnosti na téma zachování a rozvoj tibetské kultury.

Norbulingka Institute vznikl v roce 1988 na popud dalajlamy v Dharamsale a jeho posláním je zachování tradičního tibetského umění. Tento institut učí tradičním tibetským rukodělným uměleckým řemeslům, jako je malování thanek, práce se dřevem a kovem, kresba na modlitební kameny, krejčovství a sochařství (Norbulingka Institute 1998).

Tibet House in New Dehli byl založen roku 1965 na popud dalajlamy s cílem uchovat tibetskou buddhistickou kulturu. Nachází se zde knihovna, muzeum, přednáškové místnosti a filmový sál. Tibet House pořádá konference, výstavy, oslavy buddhistických a tibetských svátků a zadává tematické výzkumy (Tibet House 2004).

Co se týče zapojení Tibetánů do většinové indické společnosti, z pozorování i z osobních rozhovorů s Lopsangem a Tsetenem (respondenti č. 2 a 3) lze dovést, že Tibetané zastávají v indickém exilu spíše separatistické tendence. Tibetané žijí v uzavřených osadách s vlastní správou a veřejnými službami pod vedením správce osady. Početně větší osady spravují chod menších osad v okolí, jsou vedeny hlavním správcem, který je zároveň členem tibetské exilové vlády. Správce je volen vesničany a tlumočí jejich zájmy v tibetské exilové vládě.

Podle Bernstorffa a von Welcka (2004) Tibetané žijící v západní civilizaci jsou více zasaženi procesem asimilace. Západní kultura totiž přináší Tibetánům větší luxus, konzumní způsob života, pluralitu, individualismus a může být pro Tibetany přitažlivější než hinduistická kultura Indie, která tyto atributy moderní západní společnosti nenabízí. Proto se může stát, že pokud mladí Tibetané vyrůstají úzce spjatí s hostitelskou

společností, jsou náchylnější k přijetí nepůvodních hodnot, a tím ke ztrátě části tibetské identity.

4.5 Příklady tibetských exilových osad v severní Indii

Hlavní myšlenkou vzniku tibetských osad bylo přání dalajlamy, aby Tibetané nežili roztroušeně po indickém subkontinentu, ale bylo jim přiděleno území, ve kterém by vznikly tibetské exilové vesnice. Tehdejší předseda vlády Jawaharlal Nehru souhlasil s přáním dalajlamy a již v roce 1959 poskytl Tibetánům první území v Bylakuppe. Bylakuppe leží přibližně 80 km západně od Mysore ve státě Karnátaka na jihu Indie a na 1 500 hektarech zde našlo azyl 3 000 uprchlíků. Začátky nebyly lehké, Tibetané trpěli odlišným indickým podnebím a bez očkování lehce podléhali tavným infekčním nemocím. Nicméně, jak uvedl Melvyn Goldstein (Bernstorff, von Welck 2004), dosáhla první tibetská exilová obec neuvěřitelného ekonomického úspěchu jednak díky namáhavé, ale efektivní práci tibetských mužů a žen, jednak díky velmi dobrému citu Tibetanů pro obchodování. Evropský antropolog Christop von Furer-Heimendorf k rozvoji osad uvedl, že Tibetánům se podařilo v exilu nejen obnovit svůj život, ale nemalé prostředky věnovat i na záchranu náboženského života vybudováním několika významných klášterů (Bernstorff, von Welck 2004). Druhá osada Dekyi Larsoe byla založena v roce 1969. V blízkosti této osady vybudovaly všechny čtyři školy tibetského buddhismu kláštery jako nositele tibetské vzdělanosti (Sera, Tashilhunpo, Kargye a Namdrolling).

4.5.1 Čoglamsar

V rámci výzkumu tibetského exilu v severní Indii jsem měla možnost mluvit s Lopsangem (respondent č. 1), hlavním správcem osady jménem Čoglamsar. Čoglamsar se nachází v blízkosti Lehu, správního centra Ladaku. Čoglamsar čítá asi 7 000 tibetských exulantů, kteří se v exilu buď narodili, nebo do Čoglamsaru následovali člena rodiny. Čoglamsar byl založen na „zelené louce“ v roce 1973, díky povolení indické vlády se podařilo získat tuto oblast a usadit na ni tibetské exulanty. Většina tibetských vesnic, jak uvedl Lopsang, byla založena se záměrem plnit specifickou funkci, a tak přispět k rozvoji místního regionu. Některé vesnice mají funkci zemědělskou, jiné byly vybudovány jako budoucí křižovatky obchodu. Čoglamsar, který kvůli nedostatku vody a relativní izolovanosti od ostatních větších tibetských vesnic v okolí, žije sám pro sebe.

V Čoglamsaru udržují náboženský život 4 kláštery a také TCV, která pečuje o vzdělání více jak 3 000 dětí. Tato škola poskytuje výuku pro deset ročníků a na další studia je nutné odejít do Dharamsaly, popřípadě do tibetských škol v jižní Indii. Nejčastějším zdrojem příjmu Tibetánů v zakládaných vesnicích je obchod a práce zadávané indickou vládou. Již několik let jsou Tibetané významnou pracovní silou, která se stará o údržbu a rozšiřování silnic v regionu. Jelikož Tibetané nemohou pracovat v indické správě jako státní úředníci a nesmějí vlastnit indickou půdu, státní služba a podnikání většího rozsahu jsou jim tudíž zapovězeny. V Čoglamsaru, který je na hlavní silnici spojující Leh s Dillí, se proto daří alespoň obchodu, který zajišťuje obživu nemalému procentu obyvatel vesnice. Díky rozvinutému cestovnímu ruchu v letních měsících mohou Tibetané při prodeji zboží, ručně zhotovených uměleckých výrobků nebo při zajišťování stravovacích a ubytovacích služeb získat prostředky pro obživu. Další možností zaměstnání jsou díky tibetské správě ve vesnici povolání jako učitel, vychovatel nebo kuchař ve škole. Nesmíme také zapomínat, že nemalé procento obyvatel představují mniši, kteří se věnují duchovní praxi.

Na otázku, co rozhoduje o příchodu nového exulanta do této vesnice, Lopsang odpověděl, že záleží na tom, kde uprchlík překročí hranice a jestli ve vesnici má svou rodinu či příbuzné. Tibetané v Čoglamsaru většinou přešli hranice s Čínou v místech, kde Čína sousedí s Ladakem (hranice je vzdálená asi 300 km). Tibetané, kteří přestoupili hranici v Nepálu, se nejčastěji usadí v Dharamsale a po nějakém čase se přemístí do jiné tibetské osady v Indii. Velkým problémem ovšem začíná být přelidnění tibetských osad, které již nejsou schopné přijímat nové uprchlíky, a lidé tak žijí ve velmi stísněných podmínkách.

4.5.2 Dharamsala

Dharamsala, bývalá vojenská základna britských jednotek na severu Indie (stát Himáčalpradéš), dnes čítá okolo 15 000 tibetských exulantů. V Dharamsale, kde je největší koncentrace Tibetánů žijících mimo své území, byla ustanovena v roce 1959 tibetská exilová vláda. Na jednom místě jsou zde soustředěny jednotlivé úřady tibetského exilového kabinetu, tibetský exilový parlament a také soudní komise. Dále zde sídlí řada tibetských institutů, např. Tibetský lékařský a astrologický institut, Tibetský institut múzických umění, redakce a studio rádia Hlas Tibetu či nevládní Tibetské centrum pro lidská práva a demokracii. V Dharamsale se díky množství tibetských utečenců a vysoké

návštěvnosti zahraničních cestovatelů, pořádá mnoho rozmanitých zájmových aktivit (cvičení jógy, kulinářské kroužky tibetské kuchyně), přednášky a debaty věnující se tibetské problematice, společné meditace, kulturní večery a také zde jsou na vysoké úrovni veškeré služby (ubytování, stravování, internetové kavárny, obchody).

Dharamsala je také sídlem organizace Tibetan Children Village (TCV), která zajišťuje potřebné vzdělání pro tibetské děti. V rámci výzkumu v říjnu 2009 jsem zde uskutečnila řízený rozhovor s učitelkou a vychovatelkou (respondent č. 5), která absolvovala školicí pedagogické kurzy organizované tibetskou exilovou vládou a vyučuje již 6. rokem v TCV. Podle jejího názoru je dětská migrace z Tibetu velmi častá, jelikož neadekvátní vzdělávání v Tibetu vede čím dál více rodičů k rozhodnutí poslat své děti s převaděčem přes tibetsko-nepálské hranice do indického exilu. Děti vyrůstající v exilu se ve škole mohou lépe naučit svému mateřskému jazyku, poznat tibetskou kulturu a plně tak rozvinout svoji osobnost, což v Číně není možné. Snem mnoha dětí je návrat do Tibetu v pozici vzdělaného učitele a možnost předávat tibetské buddhistické učení dalším pokolením.

4.5.3 Mandžukatila

Mandžukatila je městská část Dillí, ve které žijí převážně Tibetané. V osadě je mnoho hotelů, stravovacích zařízení či internetových kaváren a její funkce je převážně obslužná. Domnívám se, že díky oblíbenosti Tibetu a myšlenek tibetského buddhismu ve světě jsou Tibetané a tibetské osady v hledáčku zájmu četných zahraničních cestovatelů. Podobně tomu bylo i v Mandžukatile, kde zastoupení zahraničních cestovatelů bylo značně vyšší než v jiných periferních částech Dillí. Z vlastní zkušenosti mohu konstatovat, že oproti hektické a chaotické indické ulici je tato oblast vyhlášená zóna klidu. Řízený rozhovor jsem vedla s mladou hoteliérkou (respondent č. 16), která se v této osadě narodila a v současné době spravuje jeden z hotelů této tibetské osady. Jak respondentka č. 16 uvedla, osada je velmi často využívána turisty jako přestupní stanice mezi letištěm v Dillí a návštěvou Dharamsaly, kam jezdí denně autobusy a mikrobusey. Pro Tibetany taktéž slouží Mandžukatila jako obytná zóna, pokud si potřebují cokoliv zařídit v hlavním městě nebo cestují na jih Indie.

5. Scénáře budoucího vývoje

Z poznatků výzkumu i rozboru literatury vyplývá, že všichni Tibeťané pevně věří v návrat do svobodného Tibetu. Svým pozitivním (někdo by mohl říci až naivním) náhledem na tibetskou problematiku potvrzují své kulturní kořeny vyrůstající z tibetského buddhismu. Jak vypověděl respondent č. 10, který v Dharamsale vedl přednášku s názvem „Genuine autonomy“, pro úspěšný boj o záchranu Tibetu je nutno podporovat takové síly ve společnosti, které mají přímý vliv na zásadní změny současné situace. V tibetském případě se jedná hlavně o podporu a rozvoj lidského kapitálu, dostatek financí, vojenskou a politickou sílu i vzdělání a dovednosti členů tibetské společnosti. Pokud se vzdělání exiloví Tibeťané vrátí do Tibetu a pomohou svými vědomostmi a dovednostmi rozvoji lidského a ekonomického kapitálu Tibeťanů v Tibetu, může se jejich snaha odrazit i při formování politické síly na území Tibetu. Proto je nutné posilovat osobnost každého Tibeťana, a to prostřednictvím vzdělávání v souladu s tibetskou kulturou a jejími hodnotami.

Základním předpokladem pro návrat Tibeťanů do Tibetu je změna přístupu čínské vlády k minoritním skupinám, a to hlavně v oblasti garantované míry autonomie a rovnocenného vyjednávání s představiteli tibetské exilové vlády. ČLR jasně deklaruje, že neuznává jakýkoliv nárok dalajlamy jednat jménem tibetského lidu, jelikož dalajlama se tohoto nároku zřekl emigrací do indického exilu. Pokud by tedy byl navázán rozumný dialog mezi čínskou vládou a zástupci exilové vlády, mohlo by dojít k jistému pokroku v řešení tibetské problematiky a k návratu tibetské exilové populace do její vlasti.

Tento scénář by byl uskutečnitelný i v případě, že by padl komunistický režim v Číně, což zatím podle zahraničních novinářů, názorů veřejnosti a disidentů není příliš reálné. Čína je rozlehlá a populačně početná země, která nejspíše potřebuje silné a jednotné vedení. Možná je tato skutečnost ospravedlnitelná vlivem konfucianismu na čínskou společnost, který upřednostňuje zájmy společnosti před zájmem jednotlivce a podřizovanost jednotlivce pevnému řádu. Omezené množství informací, které čínská vláda poskytuje svým občanům a socialistická propaganda, zabraňují rozvoji demokratických procesů ve společnosti. Rozvoj kultury v Tibetu tedy stále zůstává pod kontrolou čínské strany, jelikož těsné napojení tibetské kultury na náboženský systém je v naprostém rozporu s ideou zdravé komunistické společnosti.

Podle mého názoru nastanou výraznější změny v chování exilové společnosti po odchodu Jeho Svatosti dalajlamy, kdy tibetská společnost bude během jeho reinkarnace

bez formálního vůdce. Tibetská exilová společnost a její zástupci budou tedy muset přijmout větší odpovědnost za záležitosti Tibetu a zároveň si udržet mezinárodní prestiž, která je v současné době velmi vysoká, především zásluhou dalajlamy. Na tyto budoucí a nevyhnutelné scénáře vývoje se dalajlama snaží reagovat delegováním své moci na zvolené zástupce lidu. Tito zástupci a jejich role jsou definovány v tibetské ústavě, která byla sepsána na pokyn dalajlamy v roce 1963. Podle tradice vedl zemi za nepřítomnosti dalajlamy pančhenlama, nebo ji spravoval vybraný regent. Delegování moci vedoucího duchovního představitele na demokraticky zvolené zástupce by zajistilo optimální uspořádání budoucí tibetské společnosti, a to bez potřebných zásahů dalajlamy. Dalajlama by zůstal pouze duchovním vůdcem tibetského lidu a zároveň každá škola tibetského buddhismu by delegovala svého představitele, který by byl dalajlamovi podřízen. V současné době můžeme pozorovat náznaky těchto mocenských změn, kdy 17. karmapa (představitel školy tibetského buddhismu Kagjü) vyrůstá v Dharamsale pod ochranou dalajlamy a s jeho pomocí se připravuje na své budoucí významné postavení, tzn. duchovního zástupce tibetského lidu.

Co se týče tibetských exulantů vyrůstajících mimo jihoasijský region, domnívám se, že budou stále více vystaveni procesům asimilace s hostitelskou společností a je tedy namístě se obávat o ztrátu jejich tibetské identity. Naopak exulanti v jihoasijském regionu jsou si plně vědomi svého poslání uchovat tibetskou kulturu, a proto se, podle mého názoru, i více snaží podporovat rozvoj tibetské identity prostřednictvím vyučování a kulturního života v obci.

Úspěch exilových komunit zůstává především v jejich rukou, v jejich úsilí vystupovat vůči světové veřejnosti jednotně, a dosáhnout tak společného cíle.

6. Závěr

Předkládaná diplomová práce se pokusila nastínit proměny tibetské společnosti za posledních 50 let. Práce byla zaměřena na porovnání kulturního zázemí tibetského etnika v Číně a zároveň v podmínkách indického exilu. Z rozboru zahraniční literatury a vlastního výzkumu v exilové oblasti severní Indie byl vyhotoven tento materiál mapující potenciál rozvoje obou výše jmenovaných tibetských společností.

Na historickém území Tibetu se nachází tibetské etnikum vlivem nízké gramotnosti a zvyšujícího se procenta Číňanů na ekonomické periferii. Tibetské etnikum nedisponuje potřebnými funkčními nástroji k zapojení se do ekonomických struktur, nemá potřebné vědomosti, dovednosti a zkušenosti, které jsou vyžadovány nově nastavenou tržní ekonomikou. Základním problémem exkomunikace tibetského etnika je nedostatečná znalost čínského jazyka, který začíná být v regionu považován za hlavní komunikační prostředek. Dalším problémem je nízká politická angažovanost Tibetánů a jejich odmítavý postoj vůči vládě většinového čínského etnika, fakticky řízeného z Pekingu. Jakékoliv výroky a protesty Tibetánů vůči čínské vládě jsou potlačovány a přísně trestány. Tibetské etnikum s náboženskými (buddhistickými) kořeny nemá v komunistickém státě svobodu náboženského vyznání. Tradiční tibetská společnost je tedy nucena zřeknout se svého světského a duchovního vůdce dalajlamy, a tak výslovně popřít část své kulturní identity. Tyto a další důvody ovlivňují každodenní život Tibetánů a vedou jejich kroky do svobodnějšího exilu.

Dále se práce věnovala explanaci faktorů vedoucích k emigraci Tibetánů z území historického Tibetu. Na základě studia literatury jsem stanovila následující důvody emigrace: politický, náboženský, vzdělávací, ekonomický a důvod, který jsem definovala jako „zřeknutí se Jeho Svatosti dalajlamy“. Z řízených rozhovorů se mi nepodařilo stanovit hierarchii důvodů emigrace, jelikož dotazovaní exiloví Tibetané nahlíželi na problém celostně a nedokázali vybrat jeden hlavní důvod odchodu z Tibetu.

V poslední části diplomové práce je vymezený prostor pro popis podmínek života Tibetánů na příkladu exilu v severní Indii. V indickém exilu si Tibetané vybudovali silnou kulturní základnu, a to díky množství založených kulturních středisek, která si vzala za cíl zachování a rozvoj tibetské kultury, těsně spjaté s tibetským buddhismem. Tibetská exilová společnost, rozvíjející se pod vedením tibetských představitelů exilové vlády, se může svobodně zapojit do vzdělávacích, náboženských, politických či ekonomických aktivit a plně se tak realizovat v souladu s tibetskými hodnotami. Tibetská

populace v exilu je také více gramotná než tibetské etnikum v Číně a díky dobré znalosti světového jazyka se lépe orientuje v moderní společnosti, a podílí se tak na využívání jejích benefitů. Prostřednictvím internetu a mezinárodních iniciativ se exilová společnost zapojuje do celosvětového dění a zviditelňuje své úsilí o svobodný Tibet.

Na základě předchozích analýz lze konstatovat, že hypotéza 1 byla potvrzena. Tibetská kultura, těsně spjatá s tibetským buddhismem, se tak nemůže svobodně rozvíjet v rámci Číny. V nedůstojných podmínkách, které panují v současné době v Tibetu (nízká gramotnost, vysoká nezaměstnanost, represe politických aktivit a náboženského vyznání), tak nadále dochází k degradaci tibetského kulturního zázemí. V průběhu posledních 50 let vznikly v indickém exilu významné kláštery, vzdělávací instituce a instituty tibetských věd, které naopak podporují rozvoj tibetské kultury. Podle mého názoru, díky důsledné a cílené práci tibetské exilové vlády a exulantů, došlo k zachování a významnějšímu rozvoji tibetské buddhistické kultury v exilu než na historickém území Tibetu.

Druhá hypotéza byla také potvrzena. V rámci výzkumu dotazovaných Tibetánů bylo zjištěno, že tibetská identita je pevně spjata s tibetským buddhismem a s osobou Jeho Svatosti dalajlamy, který je považován za jednotící prvek tibetské společnosti. Výčet důvodů emigrace poskytl především studovaná literatura, protože dotazovaní Tibetané nebyli schopni rozlišit dílčí důvody jejich emigrace, ale uváděli jako důvod jejich exilu obecně osobní nesvobodu v historickém území Tibetu ovládaném komunistickým režimem Číny.

Cíle diplomové práce se podařilo ve větší části naplnit a závěry jsou uvedeny v jednotlivých kapitolách. V rámci terénního výzkumu bylo získáno dostatečné množství potřebných informací vhodných k reflexi tibetského exilu v severní Indii. Budoucí výzkum dané problematiky by se pak měl zaměřit jak na historické území Tibetu, tak i na celý jihoasijský makroregion.

7. Summary

The purpose of my thesis was to research changes in Tibetan society both inside Tibet and for those Tibetans living in exile in the last 50 years and how these changes have affected the progression of social capital.

Inside Tibet, the concurrent problems of high levels of illiteracy as well as a substantial influx of Han people from other regions have caused the Tibetan people to become marginalized and unable to develop their human capital. The main problem is that Tibetan people don't speak the Chinese language well and this language is becoming more useful for daily life in the Tibetan autonomous region. Tibetans, who are very religious, don't have an opportunity to practice Tibetan Buddhism under the communistic rule of China. Tibetans have to renounce His Holiness the Dalai Lama and deny part of their Tibetan identity. These reasons influence them to escape into exile.

The second part of my thesis is concerned with describing the push and pull factors of migration. As my resources confirmed, the main reasons to escape into exile were politics, religion, education, economic problems and renunciation of the Dalai Lama. In my research, Tibetans tend not to divide those reasons into categories because they think of these problems more holistically.

The last part of my thesis is concerned with describing conditions of life in Tibetan exile in north India. Tibetans as an ethnic group in India have built a strong cultural base, thanks to the opening of many cultural centers, which recreate and develop Tibetan culture heritage, which is in close connection with Tibetan Buddhism. Tibetan society there can more freely involve political, religious, education and economic activities to help better improve their human potential.

8. Literatura

- BERNSTORFF, D., von WELCK, H. (2004): Exile as Challenge, The Tibetan Diaspora. Orient Longman, New Dehli. 488 s.
- BERRY, J.W. (2002): Cross-cultural Psychology. Research and Applications, Cambridge
- BROUČEK, S., et al. (1991): Základní pojetí etnické teorie. In: Český lid, ročník 78, č. 4
- CAMPAIGN FOR TIBET, ed. (2002-2008): Dangerous Crossing: Conditions Impacting the Flight of Tibetan Refugees. <http://www.savetibet.org/resource-center/ict-publications>; citováno dne 29.1.2010
- CAMPAIGN FOR TIBET, ed. (2004): Incomparable Warriors, Non-violent Resistance in Contemporary Tibet. Mullervisual, Amsterdam, 60 s.
- CAMPAIGN FOR TIBET, ed. (2009a): A Great Mountain Burned By Fire, China's crackdown in Tibet. <http://www.savetibet.org/media-center/ict-press-releases/a-great-mountain-burned-fire-chinas-crackdown-tibet>; citováno dne 29.1.2010
- CAMPAIGN FOR TIBET, ed. (2009b): Tracking the Steel Dragon, How China's economic politics and railway are transforming Tibet. <http://www.savetibet.org/documents/reports/tracking-steel-dragon>; citováno dne 29.1.2010
- CAMPAIGN FOR TIBET, ed. (2009c): Interpreting Tibet: A political guide to traveling in Tibet. <http://www.savetibet.org/documents/reports/interpreting-tibet-a-political-guide-traveling-tibet>; citováno dne 29.1.2010
- CAMPAIGN FOR TIBET, ed. (2009d): Tibet at the turning point. <http://www.savetibet.org/documents/reports/tibet-a-turning-point>; citováno dne 29.1.2010
- CAMPAIGN FOR TIBET, ed. (2009e): The Communist Party as Living Buddha, The crisis facing tibetan religion under chinese control. <http://www.savetibet.nl/component/content/article/91-the-communist-party-as-living-buddha>; citováno dne 29.1.2010
- CENTRAL TIBETAN ADMINISTRATION (2008): China's Attempts to wipe out the language and culture of Tibet. www.tibet.net/en/pdf/diirpub/politics/2009white/1.pdf; citováno dne 19.6.2009
- COLLINS, H. (1997): The Tibetan Diaspora and Tibetan Buddhism in the West. www.keithdowman.net/essays/diaspora.htm; citováno dne 28.1.2010

- DEPARTMENT OF INFORMATION AND INTERNATIONAL RELATIONS (DIIR),
ed. (2006a): Tibet – Proving Truth from Facts. DIIR Publication, Dharamsala, 125 s.
- DEPARTMENT OF INFORMATION AND INTERNATIONAL RELATIONS (DIIR),
ed. (2006b): Tibet Under Communist China. DIIR Publication, Dharamsala, 137 s.
- DEPARTMENT OF INFORMATION AND INTERNATIONAL RELATIONS (DIIR),
ed. (2007): Tibet, A Human Development and Environment Report. Environment and
Development Desk, DIIR Publication, Dharamsala, 276 s.
- DEPARTMENT OF INFORMATION AND INTERNATIONAL RELATIONS (DIIR),
ed. (2008a): Introduction to Central Tibetan Administration. DIIR Publication,
Dharamsala, 28 s.
- DEPARTMENT OF INFORMATION AND INTERNATIONAL RELATIONS (DIIR),
ed. (2008b): A 60-point Commentary on the Chinese Government Publication, A
Collection of Historical Archives of Tibet. DIIR Publication, Dharamsala, 185 s.
- DEPARTMENT OF INFORMATION AND INTERNATIONAL RELATIONS (DIIR),
ed. (2008c): Environment and Development in Tibet. DIIR Publication, Dharamsala,
40 s.
- DEPARTMENT OF INFORMATION AND INTERNATIONAL RELATIONS (DIIR),
ed. (2009a): China's Train, Tibet's Tragedy. DIIR Publication, Dharamsala, 75 s.
- DEPARTMENT OF INFORMATION AND INTERNATIONAL RELATIONS (DIIR),
ed. (2009b): A Compilation of the Memorandum on Genuine Autonomy for the Tibetan
People. DIIR Publication, Dharamsala, 57 s.
- DEPARTMENT OF INFORMATION AND INTERNATIONAL RELATIONS (DIIR),
ed. (2009c): Central Tibetan Administrations Response to Chinese Government
Allegations. DIIR Publication, Dharamsala, 61 s.
- FISHER, A. M. (2008): „Population invasion“ versus Urban Exclusion in the Tibetan
Areas of Western China. <http://ir.iss.nl/view.php?pid=iss:88>; citováno dne 28.1.2010
- GU CHU SUM, ed. (2010): Gu Chu Sum.
<http://www.guchusum.org/AboutUs/WhatWeDo/tabid/86/Default.aspx>; citováno dne
13.3.2010
- HAO, Y. (2000): Tibetan population in China: Myths and Facts Re-examined.
www.cwru.edu/affil/tibet/booksAndPapers/tibetan.population.in.china.pdf; citováno
dne 28.1.2010
- HENDL, J. (1997): Úvod do kvalitativního výzkumu. Praha, Karolinum, 408 s.

- HESS, J. M. (2006): Statelessness and the State: Tibetans, Citizenship, and Nationalist Activism in a Transnational World. Blackwell Publishing Ltd., Oxford, s. 79- 99.
- HUNTINGTON, S. P. (2001): Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu. Rybka Publishers, Praha.
- CHROMÝ, P. (2003): Formování regionální identity: nezbytná součást geografických výzkumů; Geografie na cestách poznání. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze.
- INFORMATION OFFICE OF THE STATE COUNCIL OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA, ed. (2009): White Paper on Tibetan Culture. <http://english.peopledaily.com.cn/features/tibetpaper/tibet.html>; citováno dne 1.6.2009
- KANG, X. (2009): Two temples, Three Religions, and a Tourist Attraction. <http://mcx.sagepub.com>; citováno dne 1.6.2009
- MacPHERSON, S. (2008): Global nomads - The Emergence of the Tibetan Diaspora (part I). <http://migrationinformation.org/feature/display.cfm?ID=969>; citováno dne 28.1.2010
- McGRIK, T. (1998): Málo vlastenectví? <http://www.tibinfo.cz/clanek.php?id=108>; citováno dne 21.1.2010
- MURPHY, R. F. (1998): Úvod do kulturní a sociální psychologie. Sociologické nakladatelství, Praha.
- MYSTERIA, ed. (2010): Čínské znaky. <http://spider.mysteria.cz/motivy/znaky.jpg>; citováno dne 13.3.2010
- NATIONAL DEMOCRATIC PARTY OF TIBET, ed. (2010): National Democratic Party of Tibet. <http://www.ndp4tibet.org/cont/frm.html>; citováno dne 13.3.2010
- NORBULINGKA INSTITUTE, ed. (1998): The Norbulingka Institute. <http://www.tibet.org/norling/>; citováno dne 12.3.2010
- NUNAN, P. (2004): Tibetans in Exile Struggle to Keep Cultural Legacy Alive. http://news.spirithit.com/index/culture_art/more/tibetans_in_exile_struggle_to_keep_cultural_legacy_alive/; citováno dne 21.1.2010
- OKAR, S. (2007): Tibetans: Exiled For Life. <http://www.countercurrents.org/okar121007.htm>; citováno dne 28.1.2010
- PAJLOR, T. (2007): Current Situation of Tibetan Refugees in Exile. www.geography.org.uk/download/GA_Conf07Paljor.ppt; citováno dne 29.1.2010
- PEŘINOVÁ, M. (2000a): Ústřední tibetská správa v exilu. <http://www.tibinfo.cz/clanek.php?id=81>; citováno dne 12.4.2009

- PEŘINOVÁ, M. (2000b): Tibetský institut múzických umění TIPA.
<http://www.tibinfo.cz/clanek.php?id=84>; citováno dne 23.9.2009
- PRŮCHA, J.(2004): Interkulturní psychologie, sociopsychologická zkoumání kultur, etnik, ras a národů. Portál, Praha, 200 s.
- RUMOR MILL NEWS (2010): Map – Tibet. <http://www.rumormillnews.com/pix4/MAP-TIBET.jpg>; citováno dne 13.3.2010
- SAMDUP, S. (1993): Chinese population - Threat to Tibetan Identity.
www.tibet.com/Humanright/poptrans.html; citováno dne 28.1.2010
- SHAKABPA, T. (1998): Dějiny Tibetu. Nakladatelství Lidové noviny. Praha. 428 s.
- SKLENKA, L. (2000): Tibetský lékařský a astrologický institut.
<http://www.tibinfo.cz/clanek.php?id=88>; citováno dne 23.9.2009
- SKLENKA, L. (2005a): Tibetský exil pohledem statistiků.
<http://www.tibinfo.cz/clanek.php?id=522>; citováno dne 28.1.2010
- SKLENKA, L. (2005b): Tibetština. www.tibinfo.cz/clanek.php?id=235; citováno dne 1.2.2010
- SOUTH ASIA HUMAN RIGHTS DOCUMENTATIONS CENTRE, ed. (2008): Tibetan Refugees in India. <http://www.hrhc.net/sahrhc/hrfeatures/HRF183.htm>; citováno dne 28.1.2010
- TIBET HOUSE, ed. (2004): The Tibet House. <http://www.tibethousenewdelhi.org/>; citováno dne 13.3.2010
- TIBETAN CENTRE FOR HUMAN RIGHTS AND DEMOCRACY, ed. (1999): Zavírání dveří, náboženská represe v Tibetu, přeložil Zápotecký J. a Sklenka L. Lungta. 47 s.
- TIBETAN CENTRE FOR HUMAN RIGHTS AND DEMOCRACY, ed. (2008): Human rights situation in Tibet. Annual Report 2007, Dharamsala, 155 s.
- TIBETAN YOUTH CONGRESS, ed. (2010): The Tibetan Youth Congress.
<http://tibetanyouthcongress.com/who.htm>; citováno dne 13.3.2010
- TIBETAN WOMEN'S ASSOCIATION, ed. (2010): The Tibetan Women's Association.
<http://www.tibetanwomen.org/about/>; citováno dne 13.3.2010
- THOMAS, E. (2009): Exiles keeping Tibetan identity alive.
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/7926559.stm>; citováno dne 18.1.2010
- UNITED NATIONS HIGH COMMISSIONER FOR REFUGEES (UNHCR), ed. (2009a): World Refugee Survey 2009.
<http://www.unhcr.org/refworld/country,,USCRI,,NPL,4562d8cf2,4a40d2a75d,0.html>; citováno dne 29.1.2010

- UNITED NATIONS HIGH COMMISSIONER FOR REFUGEES (UNHCR), ed.
(2009b): Základní informace - kdo je uprchlík?
<http://www.unhcr.cz/zakladni/?cid=12>; citováno dne 19.6.2009
- UNITED NATIONS ECONOMIC AND SOCIAL COMMISSION FOR ASIA AND
THE PACIFIC (UNESCAP), ed. (2009): Tibet.
<http://www.unescap.org/esid/psis/population/database/chinadata/tibet.htm#top>;
citováno dne 28.1.2010
- VOJTKOVÁ, M. (2005): Teorie mezinárodní migrace.
<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=253&lst=113>; citováno dne
20.2.2010
- WIKIPEDIA, ed. (2009a): Čínština.
<http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8C%C3%ADn%C5%A1tina>; citováno dne
28.1.2010
- WIKIPEDIA, ed. (2009b): Tibet - Demographic. <http://en.wikipedia.org/wiki/Tibet>;
citováno dne 28.1.2010
- WIKIPEDIA, ed. (2010): Ukázka tibetského písma.
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Uk%C3%A1zka_tibetsk%C3%A9ho_p%C3%ADsma.jpg; citováno 7.2.2010
- WINKLER, J., PETRUSEK, M. (1997): Velký sociologický slovník. Karolinum Praha.
Academia. 598 s.
- WORLD LEGAL INFORMATION INSTITUTE, ed. (2001): Refugees In India: Legal
Framework, Law Enforcement And Security.
<http://www.worldlii.org/int/journals/ISILYBIHRL/2001/7.html>; citováno dne
28.1.2010

9. Přílohy

Příloha 1: Seznam příloh

Příloha 1	Seznam příloh
Příloha 2	Seznam zkratk
Příloha 3	Seznam obrázků
Příloha 4	Seznam tabulek
Příloha 5	Seznam respondentů pro řízený rozhovor, Indie 2009
Příloha 6	Dotazník
Příloha 7	Počet tibetských uprchlíků ve světě

Příloha 2: Seznam zkratk

CTA - Central Tibetan Administration

CTSA - Central Tibetan Schools Administration

ČLR - Čínská lidová republika

DIIR - Department of Information and International Relations, Úřad pro informace a mezinárodní vztahy

OSN - Organizace spojených národů

TAO - Tibetská autonomní oblast

TAR - Tibetan Autonomous Region

TCV - Tibetan Children Village

TIPA - Tibetan Institute of Performing Arts, Tibetský institut múzických umění

UNESCAP – United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific

UNHCR - Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky

Příloha 3: Seznam tabulek

Tabulka 1: Počet Tibetánů v ČLR dle MacPhersona (2008)

Tabulka 2: Počet Tibetánů v ČLR dle Hao (2000)

Tabulka 3: Počet obyvatel TAO

Tabulka 4: Věkové složení obyvatel TAO dle UNESCAP k roku 2000

Tabulka 5: Negramotnost tibetského obyvatelstva pohledem ČLR

Tabulka 6: Počet tibetských exulantů ve světě

Tabulka 7: Počet tibetských uprchlíků v Indii

Tabulka 8: Počet škol v TAO v roce 2005

Příloha 4: Seznam obrázků

Obrázek 1: Tibetská autonomní oblast v rámci ČLR

Obrázek 2: Rozdělení TAO na prefektury

Obrázek 3: Historické území Tibetu ve srovnání s TAO

Obrázek 4: Ukázka tibetského písma

Obrázek 5: Ukázka čínského písma

Obrázek 6: Tibetské osady v jihoasijském regionu k roku 2009

Obrázek 7: Procentní zastoupení přichozích Tibetanů v jihoasijském regionu

Obrázek 8: Tibetské osady v Indii, vyznačená místa terénního šetření 2009

Obrázek 9: Struktura výdajů tibetských domácností

Příloha 5: Seznam respondentů pro řízený rozhovor, Indie 2009

Respondent č. 1 - Lopsang, hlavní správce exilové osady Čoglamsar v Ladaku, věková skupina 45-60 let

Respondent č. 2 - Tseten, představitel kanceláře tibetské exilové vlády a člen realizačního týmu Jeho Svatosti dalajlamy, Dharamsala, věková skupina 31-45 let

Respondent č. 3 - Dolma, úřednice na Úřadě pro informace a mezinárodní vztahy, Dharamsala, věková skupina 45-60 let

Respondent č. 4 - Pusang, učitel tibetštiny a angličtiny v Ladaku, věková skupina 15-30 let

Respondent č. 5 - učitelka angličtiny a vychovatelka v TCV v Dharamsale, věková skupina 15-30 let

Respondent č. 6 - buddhistický mnich, bývalý politický vězeň, Dharamsala, věková skupina 45-60 let

Respondent č. 7 - Čamba, buddhistický mnich, Čoglamsar, věková skupina 15-30 let

Respondent č. 8 - členka Tibetan Women's Association, Dharamsala, věková skupina 31-45 let

Respondent č. 9 - Jigme, aktivista v organizaci Talk Tibet, Dharamsala, věková skupina 15-30 let

Respondent č. 10 - Lobsang Sanghay, doktor na Harvardské univerzitě, Dharamsala, věková skupina 31-45 let

Respondent č. 11 - obchodnice, Čoglamsar, věková skupina 31-45 let

Respondent č. 12 - kuchař v restauraci, Čoglamsar, věková skupina 45-60 let

Respondent č. 13 - kuchařka v restauraci, Dharamsala, věková skupina 31-45 let

Respondent č. 14 - student v Tibetském institutu múzických umění, Dharamsala, věková skupina 15 a méně let

Respondent č. 15 - studentka v student v Tibetském institutu múzických umění, Dharamsala, věková skupina 15 a méně let

Respondent č. 16 - hoteliérka v Mandžukatile, věková skupina 15-30 let

Příloha 6: Dotazník

Pohlaví (muž/ žena)

Věková skupina (15 a méně / 15-30 / 31- 45 / 46-60 / 61+)

Náboženská příslušnost (Buddhismus/ hinduismus/ bönismus/ křesťanství/ islám/ jiné:...)

Povolání (Student / mnich / obchodník / zemědělec / učitel či lékař / úředník vlády / žena v domácnosti / bez zaměstnání / jiné: ...)

Dosažené vzdělání (Žádné/ základní / střední / vysokoškolské / jiné:...)

Rodinný status (svobodný/ svobodná, ženatý /vdaná, rozvedený/ rozvedená, vdovec/ vdova)

Děti.....

Místo narození (město, region, stát).....

Datum příchodu do exilu

Místa, kde jsem v exilu pobýval déle než měsíc.....

Místo dočasného bydliště.....

VZTAH K ZEMI

1. Co považujete za hlavní symboly Tibetu a tibetského lidu?
2. Kde jste před příchodem do exilu v Tibetu pobýval?
3. Jak se k Vám dostávají informace z Tibetu?
4. Komunikujete s někým v Tibetu? Jak často?
5. Jste v kontaktu s rodinou/ známými v Tibetu?
6. Vrátil jste se do Tibetu poté, co jste z něho uprchl?
7. Jste v nějaké organizaci podporující samostatnost Tibetu nebo politické vězně, migranty?

8. Chcete se do Tibetu vrátit i za podmínky čínské nadvlády?
9. Chcete se do Tibetu vrátit až bude svobodný?
10. Výhody a nevýhody života v Tibetu?

VZTAH K EXILU

1. Jaký byl důvod Vašeho příchodu do exilu? (politický / ekonomický / náboženský / získat vzdělání / setkání s JSd / jiný)
2. Jaké jsou dle Vašeho názoru hlavní důvody odchodu do exilu?
3. Přišel jste do exilu sám nebo za rodinnými příslušníky / známými?
4. Jak je velké sídlo, v němž teď pobýváte? Jak dlouho tu žijete?
5. Jaký je hlavní důvod, že pobýváte v této části země?
6. Jste spokojen se životem v místě bydliště? Co byste případně zlepšil? Rozvíjí se tu Vaše osobnost?
7. Jak dlouho předpokládáte se v exilu zdržet?
8. Pokud tu chcete zůstat, jaký je hlavní důvod Vašeho setrvání?
9. Přemýšlíte, že byste se odstěhoval? Případně kam?
10. Strávil jste většinu času Vašeho života v jiné zemi, než jste se narodil?
11. Domníváte se, že život v exilu Vám změnil Vaše kulturní zvyky?
12. Jste ve spojení s Tibetany v jiných částech Indie / světa?
13. Jste zapojen do nějaké iniciativy podporující Tibet?
14. Výhody a nevýhody života v exilu?

VZTAH K SOBĚ A OKOLÍ

1. Kde byste chtěl žít?
2. Na základě čeho se identifikujete jako Tibetan?
3. Jaké jazyky ovládáte?
4. Jak často mluvíte tibetsky?
5. Jaká je Vaše znalost tibetského rodného jazyka (perfektní, velmi dobrá, schopen číst i psát)
6. Máte indické nebo jiné občanství?
7. Jak často se setkáváte s Tibetany?
8. Máte přátele mezi Indý, nebo žijete spíše izolovaně?
9. Navštívil jste i jiné země?

KULTURA

1. Domníváte se, že hrozí v Tibetu zánik tibetské kultury?
2. Jakou instituci spatřujete jako nositele tibetské kultury?
3. Udržujete si v exilu kulturní zvyky- slavení svátků, návštěvu sakrálních míst, přednášky dalajlámy?
4. Jak Vás a Vaši kulturu ovlivňuje turismus?
5. Jak Vaši kulturu ovlivňuje modernizace světa?
6. Domníváte se, že exilová komunita dokáže udržet a dál rozvíjet tibetskou kulturu?

HLAVNÍ OTÁZKY

1. Jaké jsou podle Vašeho názoru nejčastější důvody odchodu do exilu?
2. Co je jednotícím prvkem tibetské společnosti?
3. Jaké výhody a nevýhody vidíte v možnosti života v indickém exilu?
4. Kde je v současné době dle Vašeho mínění rozvíjena tibetská kultura?
5. Chcete se do Tibetu vrátit?
6. Je možné vybudovat nový Tibet a tibetskou společnost mimo historické území Tibetu?
7. Co pro Vás znamená dalajlama? Jaký je Váš vztah k dalajlamovi po odchodu do exilu?

Příloha 7: Počet tibetských uprchlíků ve světě, 2009

Stát	Populace	Zdroj
Indie	110,000	2007, US Committee for Refugees and Immigrants
Nepál	20,184	2006, UNHCR Statistical Yearbook
Spojené státy americké	9,000	2008, Office of Tibet, New York, personal communication
Kanada	4,275	2006, Canadian census data based on response to the ethnic origin question
Bhútán	1,600	1998, Survey by the Tibetan Government in Exile
Švýcarsko	1,540	1998, Survey by the Tibetan Government in Exile
Taiwan	1,000	1998, Survey by the Tibetan Government in Exile
Spojené království	650	2008, Office of Tibet, London, personal communication

Australie	533	2006, Australian census data based on ancestry question
Státy Evropy (bez Švýcarska a skandinávských zemí)	640	1998, Survey by the Tibetan Government in Exile
Skandinávské země	110	1998, Survey by the Tibetan Government in Exile
Nový Zéland	66	2006, New Zealand census data based on response on ancestry question
Japonsko	60	1998, Survey by the Tibetan Government in Exile

zdroj: MacPherson 2008